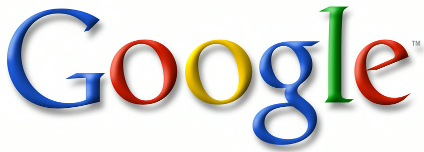

J. Paludan Müller.

GULLANDS FORHOLD

TIL

DANMARK OG SVERRIG

I DET 14., 15. OG 16. AARHUNDREDE.

EN HISTORISK MONOGRAFI

AF

J. PALUDAN-MÜLLER,
theologisk Candidat.

EFTER FORFATTERENS DØD UDGIVET

AF

Dr. **C. PALUDAN-MÜLLER.**

KJÖBENHAVN.
FORLAGT AF G. E. C. GAD.
THIELES BOGTRYKKERI.
1865.

Forord.

Ved sin Død i Februar 1864 efterlod min Søn et historisk Arbeide, som i 1863 havde vundet Universitetets Guldmedaille. Skriftet havde dermed egentlig opfyldt sin Bestemmelse; naar det dog nu offentliggjøres i den Skikkelse, hvori han maatte lade det henligge, skeer det ikke alene til hans Minde, men ogsaa fordi her første Gang findes fremstillet et Parti af Nordens Historie, som, uagtet det ligger til Siden af dens Hovedstrøm, paa mere end eet Punkt har indvirket paa dennes Retning.

Det er ikke Alt hvad der er værd at vide om Gulland, her gives, ikke Øens Beskrivelse, ikke dens Fortidsminder, heller ikke dens Beboeres Eiendommeligheder eller Landets hele Historie, men kun det Afsnit af denne, der har været af Betydning for Danmarks og Sverrigs Skjæbne, og som omfatter Tiden fra det fjortende til det sextende Aarhundredes Midte. Vil en Kritiker i dette Arbeide kun see en lovende Indtrædelse paa den videnskabelige Bane, eller paaviser han et og andet Skrift, Forfatteren burde have benyttet, vil jeg ikke strides derom; men som Skriftet nu kan gives, troer jeg dog, at Fagmænd ville finde i en paalidelig Oversigt hvad der ikke ligger samlet for i andre Skrifter, og Yndere af Nordens Historie en ganske let og læselig Fremstilling af et Parti, der mere end de fleste andre giver et heelt Indtryk.

Dette maa retfærdiggjøre, at jeg nu udgiver et Arbeide, Forfatteren selv betragtede som ufuldendt, og som han maatte forlade næsten inden han ret fik begyndt paa en Omarbeidelse. Saasnart han havde modtaget Universitetets Dom, netop Dagen før den Rekrutskole sluttedes, han i Efteraaret 1863 maatte gjennemgaae som Værnepligtig, kastede han sig med stor Iver over Gjennemsynet. Hans Papirer give Beviser nok paa hans

flittige Arbeide i de faa Uger, inden han afgik til Hæren i Holsten. Det er kjendeligt, at han har tænkt paa en heel Omstøbning og en meget betydelig Udvidelse. Han er imidlertid ikke kommen videre end til et udvidet Kildestudium; intet Nyt er udarbeidet. Men løse Optegnelser, eller Vink og Citater mellem Haandskriftets Linier, især i det sidste Afsnit, vise at Forfatteren vilde hist og her have ændret ogsaa Priisafhandlingens Fremstilling, skulde han selv have udgivet denne. Paa saadanne Steder har jeg ladet hans sidste Haand raade: viste den ikke Veien med Bestemthed, er hans Text bleven uforandret, selv om den forekom mig betænkelig; det er hans, ikke hans og min Gullandshistorie, der bydes Læseren. Men ikke at lempe Texten, hvor Forfatterens Mening var tydelig angivet i hans Tilføielser, vilde været uretfærdigt imod ham. At saadanne Ændringer ere foretagne med al Varsomhed, faaer man troe paa mit Ord. Iøvrigt har min Deel af Arbeidet været at eftergaae Citaterne og læse Correcturen.

I et Anhang er meddeelt nogle Efterretninger om Forfatterens Liv, meest Uddrag af hans Breve fra hans sidste Levedage. Læseren modtage dem med Velvillie.

Nykjøbing p. Falster, 1 Februar 1865.

C. Paludan-Müller.

Forsøg til Besvarelse

af

Universitetets Prisopgave i Historie

for Aaret 1863:

Af Kilderne at oplyse Gullands Forhold til Danmarks og Sverigs Rige og de Stridigheder, som mellem disse Riger opkom om Øens Besiddelse fra dens Erobring af Valdemar Christoffersøn indtil Freden i Brømsebro, da den afstodes til Sverig.

Motto:

Samme Land vaar udi Veyen for alle som ud oc ind vilde at Sverige, at de letteligen der aff kunde beskadis.

Hvitfeldt.

Første Afsnit.

Indledning.

I Østersøen, østfor Sverig, ligger mellem 57-58° n. Br. den 27 □ Miil store Ø Gulland. Den bestaaer væsentlig af et Kalksteens Underlag, der falder brat af mod Østersøen som Klinter, medens dets Overflade danner en Slette, og har ikke, som det svenske Fastland, nogen Skjærgaard udenfor sig i Havet. Det er en venlig, frugtbar Ø, der paa Grund af Jordbundens Beskaffenhed og af det mildere Øklima frembyder en Vegetation, som man ikke skulde vente saa høit imod Nord.[1])

Dette Land har, saavidt historisk sikkre Efterretninger gaae tilbage, været regnet til Sverig.[2]) Det er ikke nogen Tvivl underkastet, at Indbyggerne fra den ældste Tid have været af den samme Befolkning som det øvrige Nordens Indvaanere; ikke blot Kæmpehøie og andre Oldtidsfund bevise det, ogsaa de gamle Sagn, der i en tidlig Tid ere blevne optegnede paa Øen om en gotisk Udvandring derfra, bære Vidne derom, saavelsom Indbyggernes eiendommelige Dialekt, der kan forfølges til senest det 13de Aarhundrede.[3]) Naar det skete, at

---

[1]) Historisk Tidsskrift IV p. 187 ff.
[2]) Scriptores rerum Danicarum II p. 119.
[3]) Gullandsloven, Säves Udg. p. 31 f. Om Sproget, Historisk Tidsskrift l. c.

Gullænderne, der hidtil synes at have levet et ganske uafhængigt Liv, sluttede sig nærmere til Sverig, kan ikke med Sikkerhed siges; men de Vilkaar, hvorunder dette skete, viser noksom, hvor lidet deres Afhængighed havde at sige. Sveakongen var nemlig berettiget til at hæve en aarlig Afgift af 60 Mark Sølv af Øen, hvoraf de 40 tilfaldt ham, de 20 hans Jarl. Disse var han berettiget til at hæve paa Goternes Al-Thing, og skulde da tillige Skibsfarten være ganske fri mellem Sverig og Øen. [1])

Kong Olaf den Hellige skal have været den Første, der bragte Christendommen til Øen, og ved denne Leilighed skal med den første Kirke ogsaa Øens eneste Stad Visby (det indviede Sted) have faaet sin Tilblivelse. [2]) Gullænderne underkastede sig Biskoppen af Linkøping. [3]) De paatoge sig ved samme Leilighed Forpligtelsen til at følge Sverigs Konge i Krig, dog kun mod hedenske Lande, ei mod christne. Ogsaa havde de Ret til, om de ei vilde udruste de betingede sex Skibe, at betale 40 Mark Penge for hvert; denne Skat hed Ledingslame. [4])

Dette uafhængige Forhold var af største Vigtighed for Gulland. Hvad Handel der før har været drevet fra denne dertil saa gunstigt beliggende Ø, er ikke tilstrækkeligt oplyst; kun saameget er vist, at den nærmest har været rettet mod Rusland; thi alt i det 11te Aarhundrede gik for en Deel de nordiske Pilegrimmes Reisevei gjennem Rusland, og Gulland var da en Station for de længere vestfra Kommende. [5]) Man vil endog, at St. Olufs Kirke i Visby skal være et Minde om Kong

---

[1]) Gullandsloven p. 32 f.
[2]) Ibid. p. 33 f.
[3]) Ibid. p. 34. Diplomatarium Svecanum I Nr. 832.
[4]) Gullandsloven p. 35.
[5]) Ibid. p. 34.

Erik Eiegods Pilegrimsfærd.[1]) Men paa samme Tid tog ikke alene de tydske Østersøstæders, men selv de i det Indre af Tydskland beliggende Byers Handel et uhyre Opsving. Over Slesvig gik deres Seilads paa Østersøen, og Gulland befandtes da at være en fortrinlig Station. Fremmede Kjøbmænd nedsatte sig i Byen; man har villet slutte, at disse fra først af have havt hjemme i de vestfalske Stæder.[2]) Ogsaa Østersøstæderne, især Lybek, toge snart Deel i Handelen. Man vedtog da den Bestemmelse, at Enhver, der laa for Anker under Landet, skulde have Stranden fri otte Favne ind paa Landet for der at bjerge sit Gods.[3]) Saaledes havde Gullands næsten uafhængige Forhold til Sverig gjort Øen til en Frihavn, og de velsignelsesrige Følger deraf viste sig snart.

Et Samfund af tydske Handlende dannede sig i Visby. I Forbindelse med de gotiske Kjøbmænd besøgte de Tydskland og erholdt her et Privilegium af Keiser Lothar (1125-37). Men snart opstode der paa Gulland blodige Stridigheder mellem Goterne og de Tydske. Saa vigtig var denne Ø allerede, at den sachsiske Hertug Henrik Løve lagde sig imellem, mæglede et Forlig mellem de stridende Parter, bekræftede sin Bedstefaders, Keiser Lothars, Privilegier: Frihed for Told, Ret til at arve, om Nogen fra Gulland døde i en af hans Stæder, samt alle de Rettigheder, som vare tilstaaede Kjøbmændene i hans egne Stæder, dog paa Betingelse af Gjensidighed og af at man fra Gulland flittigt besøgte den af ham nyanlagte Stad Lybek. Tillige synes han at

---

[1]) Strelov, Chronica Guthilandorum p. 130. Strelov er rigtignok det upaalideligste Vidne, der kan tænkes.

[2]) Barthold, Geschichte der deutschen Hansa p. 117.

[3]) Gottlands stadslag citeret af Strinnholm, Svenska folkets historia IV p. 634.

have tilegnet sig Jurisdiktion over de Tydske i Visby (Oktober 1163).[1]) Efterhaanden dannede der sig i Staden to Samfund, et gotisk og et tydsk, dog begge forenede under een Stadsret.[2]) Men det tydske Samfund af Indvandrede, der havde Borgerret i Visby, var atter forskjelligt fra det store tydske Kjøbmandsselskab, der her dannede sig, et af de tidligste i Europa, Spiren til det senere store Hanseforbund. Det er ikke her vor Opgave at beskrive Visby i dens Glandsperiode, vi skulle derfor ikke gjennemgaae den Række af Privilegier, der er given ikke alene Gullænderne, men ogsaa »det romerske Riges Kjøbmænd, som besøge Gulland«; vi skulle ikke nærmere omtale Benævnelsen communis mercator, »der gemeine Kaufmann«, der under Eet omfatter de tydske Stæders søfarende Handelsmænd og menes at have sit Udspring fra deres Handel paa Gulland. Heller ikke skulle vi mere end berøre deres Handel med russiske Produkter over Lifland, Smolensk og fremfor alt over Novgorod. Her var et betydeligt Oplagssted, hvorfra der førtes en levende Forbindelse, først gjensidig mellem Gulland og Rusland — Russerne havde endog en egen Kirke i Visby — senere mere udelukkende fra Visby og de tydske Søstæder. Jurisdiktionen over den store Kjøbmandsgaard i Novgorod saavelsom St. Peders Kirke sammesteds tilkom Gulland, Overskuddet af Forretningen bragtes til den tydske Mariakirke i Visby og betroedes til Repræsentanter for de 4 vigtigste i Handelen deltagende Stæder, tillige formodentlig Forstandere for Afdelinger af det store tydske Handelsselskab: »Oldermændene af Visby (ɔ: de Tydske paa Gul-

---

[1]) Sartorius, Urkundliche Geschichte des Ursprungs der deutschen Hansa, herausgegeben von Lappenberg, II (Urkundenbuch) p. 5 ff.

[2]) Strinnholm IV p. 635, Note.

land), Lybek, Dortmund og Soest«.[1]) Ved Siden af denne Handel synes den med Flandern at have været levende og indbringende. Foruden Øens egne Produkter, (især de, der kom af dens Fyrreskove, var det navnlig Mellemhandelen med Ruslands Raaprodukter, især Vox, og det kultiverede Europas Fabrikfrembringelser (Klæde), der berigede Visby.

Denne Rigdom efterlod sig Spor i Byen. Ikke alene i prægtige Steenhuse, ikke alene i mægtige Mure omkring Byen, men fremfor Alt i dens deilige Kirker, nogle i en Rundbuestiil, der bærer Spor af tydsk og byzantinsk Paavirkning (Helligaandskirken, St. Lars), andre i den letteste og ædleste Spidsbuestiil, som Tydskernes Hovedkirke St. Maria (indviet 1225), Dominikanerkirken St. Nicolaus, Fransiscanerkirken St. Katharina, den yngste af Stadens Kirker. Ogsaa Landkirkerne udmærkede sig ved en sjelden Rigdom af Prydelser.[2])

Paa en anden Maade gav Byen sin Magt tilkjende ved den 1280 med Lybek sluttede Forening om at holde Søen fra Traven og Øresund til Novgorod reen for Enhver, der vilde forulempe Handelen, det være sig Høie eller Lave.[3]) Og 1287 kunde endnu den store Forening af tydske Kjøbmænd paa Gulland true enhver Stad, der deltog i Handelen paa Gulland, med Udelukkelse af Samfundet, ifald den ikke føiede sig efter dettes Bestemmelser om, hvorledes der skulde forholdes med strandet Gods, ja statuere et Exempel paa Staden Reval.[4])

Men netop ved denne Tid havde ogsaa Visby naaet sit Culminationspunkt. Den myndige Kong Magnus La-

---

[1]) Sartorius I p. 12 ff.

[2]) Om Stadens Bygninger see Wallin, Gothländska Samlingar; Bergmanns Text til Säves Gotland och Wisby i taflor.

[3]) Sartorius II p. 116.

[4]) Ibid.

dulås af Sverig fandt ikke uden Grund, at de rige Goter nok kunde taale at betale noget Mere end hidtil for deres Frihed i Handel og Vandel. Desaarsag sendte han allerede 1285 Medlemmer af sit Raad til Gulland, og man enedes ogsaa her om, at foruden den aarlige Skat skulde der af Øen aarligt betales Ledingslame, kun de Aar undtagne, da de udrustede deres 7 Krigsskibe, dog som før kun til Kamp imod Hedninger og kun i det Tilfælde, at de ikke nødtes til at sikkre deres eget Land. Man maa ei paa Gulland huse Landflygtige fra Sverig. Men iøvrigt tilgiver Kongen Goterne Alt, hvormed de kunne have krænket Hans Majestæt. Tillige stadfæstes de alt 1276 givne Privilegier (Borgholm 7de Oktober 1285).[1]) — Snart greb Kongen Leiligheden til atter at ydmyge den stolte By. Denne havde omgivet sig med Mure og var — formodentlig ved ubillige Paalæg — kommen i en Feide med Bønderne paa Landet. To blodige Slag leveredes ved Høgebro og ved Roma Kloster, Præsternes Mægling havde ingen Fremgang:[2]) da sendte Kong Magnus Bud og lod stevne begge Parter for sin Domstol i Nykøping. Hvordan Mæglingen faldt ud, vides ikke; men Borgerne nødtes til at bekjende, saavel Tydske som Goter, at de havde krænket Kongens Majestæt, dels ved ham uadspurgt at omgive Staden med Mure, dels ved at begynde Feide paa egen Haand med Bønderne, hvorfor de maatte love at betale 2000 Mark Sølv og 500 Mark Penge i Bøder; om der opstaaer Tvist mellem dem og Bønderne, da at henvende sig til Kongen og ei at tage sig selv tilrette, medmindre det er Nødværge; ei heller maatte de hindre Gullændernes Sendebud til Kongen. Ingen Anden maatte de tage til Konge end Sverigs Konge; Majestætsforbrydere skulde de ud-

---

[1]) Diplomatarium Svecanum Nr. 815.
[2]) Strelov p. 144 ff. S. R. D. I p. 256.

drive fra dem med en Maaneds Varsel. Kongen skal modtages paa kongelig Maade, naar han kommer til Visby. Og om Noget af Ovenstaaende brydes, da skulle ei alene Lybek, Wismar, Rostok, Greifswalde, Stralsund, Riga være pligtige til at arbeide paa Byens Ødelæggelse — hvorom Visby selv skal tilveiebringe Breve —, men Paven skal forkynde Ban over Byen. 10,000 Mk. lødigt Sølv sattes som Bøder for Forligets Overtrædelse (9de August 1288).[1])

Dette vigtige Forlig viser os, at Kong Magnus med Kraft hævdede Sveakongens Herredømme over Gulland, et Herredømme, de stolte Borgere vel ikke bestrede, men maaskee helst vilde lade gaae i Forglemmelse. Ved dette Underkastelsesforhold stod det ubestridt til 1361, selv i de urolige Tider under Kong Birger, der endog 1312 var i aaben Feide med Gullænderne som med saamange andre af sine Undersaatter.[2]) Kong Magnus Eriksøn gav endelig en ny Lov (Gullands Stadsret), der ligemeget skulde gjælde for Tydske og Indfødte i Byen og derfor udgives paa begge Sprog.

Dog, dette havde vel neppe bragt den store Handelsstad til at synke. Det store Samfund af Kjøbmænd begyndte imidlertid umærkeligt at tabe sin Selvstændighed. De tydske Søstæder, især de vendiske Østersøstæder, fremfor alt Lybek, hævede sig efterhaanden til en kraftig, selvstændig Tilværelse, næsten uafhængig af deres Landsherrer. De finde selv Veien til Novgorod, og fra 1294 træffe vi en Række af Stridigheder mellem Lybek og Visby om Overherredømmet i Novgorod.[3]) Endnu gav dog Visby ikke sin Medbeilerske Noget efter. Lybek nødtes til at dele Overherredømmet med den.

---

[1]) Dipl. Svec. Nr. 970.
[2]) S. R. D. I p. 257.
[3]) Herom see Sartorius I p. 131 ff.

Fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede var Visby vistnok i Dalen; dog var dens Anseelse endnu saa betydelig, at den Søret, der uddannede sig, tog Visby's Bestemmelser til Grundlag. [1]) Endnu var det dog en stolt og prægtig By med et rigt Borgerliv, deilige Kirker, smukke Steenhuse og vældige Mure, besatte med Taarne. Det kunde vel lønne sig at gjøre denne Rigdom til Bytte.

---

[1]) Danske Magazin V p. 225. Ny D. M. I p. 257.

Andet Afsnit.

Kong Valdemar Atterdag erobrer Gulland. Øens videre Skjæbne i hans og Kong Olufs Tid.

I Sommeren 1360 var det endelig lykkedes den danske Konge Valdemar Christoffersøn (Atterdag) at underlægge sig den i Danmarks ulykkelige Dage fra Moderlandet adskilte og med Sverig forenede Provinds Skaane. Han var derved kommen i aabenbar Feide med den svenske Konge Magnus Eriksøn (Smek). Denne, der frygtede videregaaende Foretagender af sin kloge og virksomme Modstander og vel ogsaa var betænkt paa at tilbagevinde det Tabte, udstedte den 13de Februar 1361 fra Hapsal i Øsel Stift et aabent Brev til Borgermestere, Raad og Menighed i Visby, hvori han opfordrer dem til at være rede med deres sædvanlige Kontingent af Skibe og Mandskab, for, saasnart de dertil opfordredes af hans Drost Nikolaus Thuressøn, at kunne rykke ud til Rigets Forsvar.[1]) Efter sin Hjemkomst til Sverig i Marts Maaned lod han et almindeligt Krigs-Opbud udgaae.[2]) Han maa da have faaet nærmere Underretning om Kong Valdemars Planer; thi i en Skrivelse fra Stokholm af 1ste Mai advarer han Staden Visby om, at nogle af hans Fjender,

---

[1]) Strelov p. 163 ff.

[2]) Munchs norske Historie, 2den Hovedafdeling, I p. 707, Note 3.

der søge hans og hans Riges Skade, pønse paa med en stor Hær hemmeligt at overfalde Staden, hvorfor Indbyggerne opfordres til at være paa deres Post med Vagthold og al mulig anden Forsigtighed.[1]) Det synes imidlertid ikke, at Gullænderne just have frygtet Stort af Kong Valdemar, det seer man af de Spotviser imod ham, som endnu i det 17de Aarhundrede brugtes i deres Dandselege.[2]) Imidlertid havde Kong Valdemar virkelig udrustet en betydelig Hær, som han havde opmuntret ved Løfter om det rigeste Bytte. Efterat have forladt Sjælland, landede han først paa Øland, erobrede denne Ø med Borgholm Slot og steg derefter den 21de Juli i Land paa Gulland ved Klintehamn. Hans øvede Krigsfolk, som han efter sin Skik yderligere skal have opmuntret ved før Kampen at tildele Mange Ridderslaget, overvandt let de lidet vaabenøvede Bønders Modstand. Efter to Kampe, ved Klinte og ved Fjällemyr ved Mästerby, stod han foran Visbys Porte, hvor Borgerne i en Hast havde truffet Forholdsregler til Modstand ved at lade Forstæderne nedrive. Den afgjørende Kamp fandt Sted den 27de Juli, og efter et stort Blodbad, hvor 1800 Gullændere skulle være omkomne, saae Valdemar sig som Seirherre. Et Steenkors udenfor Byens søndre Port, hvilket skal være opreist af Kong Valdemar selv, betegner de Faldnes Begravelsessted, dets Indskrift angiver Slagets Datum og opfordrer til at bede for de Faldnes Sjæle. De Danskes Tab var kun ringe, og saaledes havde Kong Valdemar i kort Tid og for let Kjøb naaet sit Maal; thi nu overgave Visbys Indbyggere frivilligt deres Stad. Kongen skal dog ikke uden videre have modtaget Overgivelsen; for at betegne sig som Seirherre lod han nedrive en Deel af Stadsmuren, ved den søndre Port, og

---

[1]) Strelov p. 166.
[2]) Ibid. p. 168 f.

igjennem denne Aabning rykkede han med sin Hær ind i Staden. Det forstaaer sig af sig selv, uden at man behøver at tage Hensyn til udsmykkende Folkesagn, at Staden ikke slap uden en haard Skat; dog melder selv Sagnet Intet om en Plyndring af Staden; dette, siger det derimod, var Tilfældet med Kirkers og Klostres Eiendomme. I saa Fald ere de dog snart komne til Kræfter igjen. Men alle Beretninger vide at tale om den Mængde af Guld, Sølv, kosteligt Pelsværk og andre Rigdomme, som Kong Valdemar førte tilbage med sig til Danmark.[1]) — Hans Hensigt var dog ikke blot at erhverve Bytte, han vilde forene det erobrede Land med sit øvrige Rige. Derfor stadfæstede han og hans Søn, Hertug Christoffer af Laaland, allerede den 29de Juli, i Overværelse af Hertug Erik af Sachsen, Herrerne Claus Lembek, Henning Podebusk og Valdemar Sappi, Byen alle dens gamle Privilegier, skænkede den samme Ret, »som de andre vore Stæder have«, med Hensyn til Forstranden i Danmark, og tillod den endelig at have sin egen Mynt.[2]) — Derfor efterlod han ogsaa, saavel her som paa Øland, sine Embedsmænd (Fogeder), da han den 28de August vendte tilbage til Danmark, paa hvilken Reise forøvrigt det med de ranede Kirkeskatte ladede Skib skal være gaaet under ved Carlsøerne.[3])

Ingen Samtidig meddeler os Noget om, hvad Grund eller Paaskud Kong Valdemar har angivet til dette Tog,

---

1) Fremstillingen af disse Begivenheder efter S. R. D. I p. 259. Detmars lybske Krønike i Grautoffs die lübeckischen Chroniken in niederdeutscher Sprache I p. 282. Den næsten samtidige Krønike i Michelsens og Asmussens Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg, II p. 225. Strelov p. 170-75. Suhm, Historie af Danmark, XIII p. 443 f.

2) Suhm XIII p. 839.

3) Rimkrøniken, udgivet af Hadorph 1674, p. 160-61.

om han ellers har angivet noget, eiheller om hans Bevæggrunde eller Forberedelser til Toget; kun Folkesagnet veed at fortælle om de sidste.[1]) Vistnok kunde Kong Valdemar trænge til Stadens Rigdomme til Udførelsen af sine vidtomfattende Planer, ligesom ogsaa Øens Betydning for Herredømmet i Østersøen maa være falden ham i Øinene; men han kan heller ikke have overseet, at om der end ved Visbys Erobring var bleven sørget for, at Hansestæderne ikke lede noget Tab paa deres Gods, som befandt sig der i Byen, laa der dog i Øens Erobring en Udfordring til disse mægtige Stæder, for hvilke jo Gulland var af saa stor Betydning. Han stod netop paa den Tid i Underhandlinger med disse om Bekræftelsen af deres Rettigheder i det nylig erhvervede Skaane; men det synes, som han her just ikke har behandlet dem synderlig venligt,[2]) saa at man fristes til at antage, at han har havt isinde at hidføre et Brud med Stæderne. Dette lod heller ikke et eneste Øieblik vente paa sig. Allerede den 1ste August, vistnok endnu før der kan være kommen Efterretning til Tydskland om Udfaldet af Kong Valdemars Tog, samledes Raadmænd fra Søstæderne i Greifswalde og besluttede at afbryde al Handel paa Danmark og Skaane; kun ulastede Skibe maatte beseile Skaane, for at bortbringe de derværende tydske Handlendes Varer.[3])

Men ikke fra Søstæderne alene maatte Gullandstoget fremkalde Farer for Kong Valdemar. Den svenske Konge havde hidtil, lammet af det spændte Forhold, der herskede mellem ham og Herrerne af den høie Adel i hans Rige, Intet foretaget imod ham. Nu kunde han dog umuligt

---

[1]) Sagn hos Strelov p. 163, 174. Olaus Magni lib. X. c. 16.
[2]) Detmar anf. St. p. 284 (han er unøiagtig i Aarstallene, sætter Begivenhederne i 1361 til 1360 og de her omtalte til 1362).
[3]) Sartorius II p. 490.

sidde længere stille. For at faae Penge til Krigen laante han den 15de August 4400 Mk. svenske Penge, som tilhørte Paven, af Erkebispen af Upsala, [1]) og omtrent paa samme Tid afgik et Gesandtskab til Søstæderne for at slutte et Forbund imod Kong Valdemar. I Spidsen for dette stod Biskop Nicolaus af Linkøping, iøvrigt bestod det af fornemme svenske Adelsmænd af det Parti, der tidligere havde været Kongen fjendsk. Nogle af disse havde allerede tidligere paa Sommeren været nede i Holsten og der sluttet den mærkelige Traktat med de holstenske Grever Henrik og Nicolaus, hvorved Kong Hakon Magnussøn af Norge forpligtedes til at ægte Grevernes Søster Elisabet og saaledes ophæve sin tidligere Forbindelse af 1358 med Kong Valdemars Datter Margrete, og hvorved de lovede, at alle de to Kongers Mænd skulde forlade dem og vende sig til Greverne, ifald denne Overenskomst blev brudt — aabenbart Betingelser, hvortil de hverken havde Fuldmagt af Kongerne Magnus eller Hakon. [2]) Ligesaa troløst bare de sig nu ad. Som vi nemlig af senere Forhandlinger erfare, var der før deres Afreise fra Sverig givet dem nøiagtige Instruktioner om, hvor vidt de maatte forbinde de to Konger, navnlig havde de ingen Ret til at pantsætte Slotte og Landskaber. Men tillige havde de faaet Blanketter med, forsynede med de to Kongers Segl, der dog ikke maatte benyttes anderledes, end at de først forelagdes Kongerne for derefter at reenskrives, først da skulde de have Gyldighed. — Uden Hensyn til disse Instruktioner benyttede imidlertid Gesandterne sig af Blanketterne og afsluttede den 7de September 1361 i Greifswalde et Forbund med Stæderne, der i Meget ganske stred mod deres Kongers Villie. I Kongernes Brev hedder det, at de have forbundet sig

[1]) Suhm XIII p. 446.
[2]) Ibid. p. 837.

med Stæderne Lybek, Rostok, Wismar, Stralsund, Greifswalde, Anklam, Stettin og Kolberg — hvortil senere endnu kom Hamborg, Bremen og Kiel — imod Kong Valdemar af Danmark, hans Hjælpere og Alle, der have røvet eller ville røve paa Søen. Kongerne forpligtede sig til at stille 2000 Mand og de nødvendige Skibe samt til Gjengjæld for Stædernes Omkostninger og mulige Tab at stille dem Bahus med Marstrand til Pant. Vilde Kongerne drage mod Skaane, skulde Stæderne i Stedet for Bahus have Varberg, medmindre de selv vilde det anderledes. Erobredes Skaane, skulde Stæderne i Stedet for disse Slotte have den største Deel af Skaane, lige til deres Udgifter vare dem betalte, og med Undtagelse af Helsingborg Slot endnu to Aar længere. Efter den Tid kan Skaane ikke pantsættes uden med Stædernes Samtykke, og disse skulde være de Nærmeste til at modtage Landet som Pant. Den Hjælp, som Stæderne lode sig saa dyrt betale, skulde bestaae i en Flaade paa omtrent 52 Skibe og 2740 Mand. Fra begge Sider skulde man være færdig til at begynde Toget ved Mortensdag førstkommende, senere blev Terminen forlænget til Midfaste Søndag. Desuden maatte Kongerne bekræfte Hansestædernes Friheder i Norge, Sverig og Skaane og give dem nye. Endelig forbøde Stæderne paa samme Møde al Handel med Danmark og udskreve tilligemed de preussiske Stæder den saakaldte Pundtold af Skibe og Udskibningsgods til Bestridelse af Krigsomkostningerne. [1])

Med disse Traktater vendte Gesandterne tilbage til Sverig; men at de ikke ventede sig stor Tak for hvad de havde udrettet, sees deraf, at idetmindste Kong Hakon,

---

[1]) Traktaten i Cassels Sammlungen ungedruckter Urkunden, welche die Geschichte der freien Reichsstadt Bremen aufklären, p. 419-33. Sartorius anf. St. II p. 493. Det virkelige Forhold oplyses smstds. p. 685 ff.

efter hvad han senere erklærede, slet ikke fik Noget at see af de Forpligtelser, man havde indgaaet paa hans Vegne.[1]) Heller ikke blev enten Bahus eller Varberg udleveret til Stæderne, hvorover disse senere beklagede sig; det synes endog, som de deraf havde taget Anledning til at udøve Voldsomheder.

Ogsaa i Sverigs Indre viste sig Følgerne af Mistilliden mellem Kongen og den høie Adel. Thi denne var vist Kilden til de Uroligheder, som udbrøde i Vinteren 1361-62. Kong Hakon skal Mortensdag 1361 have taget sin Fader fangen i Kalmar Sognekirke og have holdt ham fængslet paa Slottet. Skjøndt denne Beretning er tvivlsom, er det dog vist, at det lykkedes Kong Hakon at blive valgt til Medregent i Sverig den 15de Februar 1362 i Upsala, og Kongernes Erklæring af 27de April 1362 viser, at der indtil da har fundet Ufred Sted i Sverig, hvilken de nu, da de ere blevne forsonede, søge at standse.[2])

Skjøndt Forbundet saaledes saae farligt nok ud for Kong Valdemar, saameget mere, som han havde endnu flere Fjender at bekæmpe, navnlig de holstenske Grever Henrik og Nikolaus, hans gamle Modstandere, og Søstæderne rustede sig af al Magt, saa var der dog fra Sverigs Side ikke nogen synderlig kraftig Krigsførelse at vente, og Forholdene vare saaledes ikke den kjække og virksomme Konge ganske ugunstige. Det viste sig ogsaa snart. I Begyndelsen af Sommeren løb Stædernes mægtige Flaade i Søen. Den var større, end Forbundstraktaten havde lovet, idetmindste angives Lybekkernes

---

[1]) Sartorius l. c.
[2]) Beretningen S. R. D. I p. 259. Kritik derover hos Munch, 2den Hovedafdeling, I p. 717. Erklæringen hos Suhm, XIII p. 840.

Bidrag til 1500 Mand, 900 flere, end oprindelig bestemt;[1]) ogsaa var den vel forsynet med Krigsmaskiner, »Verk« og Blider, ja endog, som man formoder, med Kanoner. Overbefalingen var betroet til Grev Henrik af Holsten; under ham befalede den lybske Borgermester Johan Wittenborg. Flaaden vendte sig imod Øresund, og Planen var først at beleire og indtage Kjøbenhavn; men Kongerne, hvem det fremfor Alt var om at gjøre at vinde Skaane tilbage, forlangte, at den skulde lægge sig for Helsingborg Slot. Det skete ogsaa; men nu maatte man forgæves vente paa den Hjælp, som de svenske Konger skulde sende til Slottets Beleiring fra Landsiden. Den kom ikke; thi de mægtigste svenske Herrer, der skulde have tilført Hæren dens Hovedstyrke, vare atter — vistnok ikke med Kongernes gode Villie — sendte ned til Holsten for at fuldbyrde Trolovelsen med Grevinde Elisabet. Her gave de sig god Tid, uden at bekymre sig om, at deres Herrer imidlertid vare tvungne til Uvirksomhed, og at deres Forbundsfællers Flaade, hvis egentlige Anfører var borte, formodentlig for at underhandle med dem, befandt sig i en betænkelig Stilling, da den trods de 16 Krigsmaskiner, hvormed den beskød Helsingborg Slot, dog ikke var stærk nok til baade at beleire Slottet til Lands og at holde tilstrækkelig Besætning paa Krigsskibene. Vel havde de søgt at sikkre sig mod Overfald ved at formaae nogle Skibe fra Campen og andre af de vestligt beliggende Hansestæder til at holde Vagt i Øresund. Men disse indgik Forlig med Kong Valdemar, og denne benyttede sig strax af Leiligheden. Den 8de Juli overfaldt han Søstædernes Flaade og bibragte den et stort Nederlag. 12 Skibe bleve tagne tilligemed en stor Mængde Fanger; men Seiren kjøbtes med Kongens eneste Søns, Hertug Chri-

[1]) Detmar p. 285.

stoffer af Laalands Liv. Han blev svært saaret i Hovedet af en fra en Krigsmaskine udskudt Steen, og skjøndt han endnu senere var i Stand til at vise sit Fædreland væsentlige Tjenester, døde han dog det følgende Aar. — Den hanseatiske Flaades Stilling blev nu meget mislig, da Kong Valdemar blev liggende i Øresund og saaledes afskar den al Tilførsel, og svækket som den var, nødsagedes den da endelig til at slutte en Stilstand, for dog at slippe derfra med Livet. Nu havde Kong Valdemar Haanden fri imod Svenskerne, hvis Konger endelig ved Budskabet om, at deres Sendebud vare vendte tilbage fra Holsten, havde samlet hvad Magt de havde ved Haanden og havde vendt sig mod Halmstad, der forsvaredes af Hertug Christoffer. Her mødtes de af Gesandter fra Stæderne, der underrettede dem om Stilstanden, i hvilken de ogsaa vare optagne; men Hertug Christoffer vilde ikke erkjende den for gyldig og foretog ikke længe efter et Indfald i Finveden, den til Søndre-Halland grændsende Deel af Smaaland, indtog den og anlagde Befæstninger der. Landet blev for en Tid under Kong Valdemars Herredømme.[1])

Saaledes var det Felttog, som Gullands Erobring havde medført, faldet gunstigt ud for Kong Valdemar, under hvor truende Udsigter det end var begyndt. Det havde givet ham Anledning til at føie nye Lande til sin Krone, Lande, som han tillagde den Vigtighed, at han

---

[1]) Begivenhederne efter Detmar p. 285. Michelsen u. Asmussen p. 226. Forhandlingerne af 1370 Sartorius p. 685 ff. Disse samtidige Kilder har jeg — efter Munchs Exempel — alene holdt mig til, da det forekommer mig, at senere Beretninger (Reimar Koch f. Ex.) ere farvede af Lyst til at formindske Lybekkernes Nederlag. Hvad det mundtlige Folkesagn i Lybek endelig har faaet gjort ud af dette Nederlag, kan sees i Deeke's Lübische Geschichten und Sagen p. 131 f.

antog Titel derefter. I et Brev af 21de August 1362, ved hvilket han stadfæstede Byen Campens Privilegier — sagtens som Belønning for den Tjeneste, den havde viist ham i Krigen — kalder han sig for første Gang »de Goters Konge«, en Titel, de danske Konger ikke siden have aflagt.[1]) For Øieblikket blev dog Besiddelsen af de nye Erobringer kun kortvarig. Hvorlænge de have været i hans Besiddelse, vide vi ikke nøiagtigt; men af de senere Forhandlinger see vi, at Gulland allerede havde revet sig løs om Foraaret 1362, da Skibsfarten begyndte; Øland har vel befriet sig omtrent ved samme Tid.[2])

Det uheldige Udfald af Felttoget for de Forbundne gav naturligviis Anledning til Misfornøielse fra alle Sider. I Lybek gav man Borgermesteren Johan Wittenborg Skyld for Nederlaget i Sundet, og trods al anvendt Umage fra hans Venners Side maatte han siden betale det med sit Hoved; Borgerne af Campen geraadede i Strid med Sverig, dette Lands Konger beklagede sig over den af Flaaden indgaaede Vaabenstilstand. Mest Grund synes dog Stæderne at have til at beklage, at de vare blevne skuffede med Hensyn til de pantsatte Slotte Bahus og Varberg. Kongerne og deres Raad bestemte sig endelig til at tilfredsstille dem i denne Henseende, skjøndt de ikke erkjendte Gyldigheden af deres paaberaabte Forpligtelser, og paa et Møde i Søderkøping i Slutningen af September 1362 enedes man derfor med Stædernes Gesandter om, istedenfor de to nævnte Slotte at overlade dem Øland med Borgholm Slot og al kongelig Rettighed der paa Landet, en Besiddelse, der dog i Længden synes at være bleven Stæderne noget besværlig.[3]) I Søderkøping vare ogsaa Medlemmer af Raadet i Visby tilstede, og man

---

1) Suhm XIII p. 468.
2) See nedenfor.
3) Sartorius II p. 501

seer, at de have truffet Aftale med Stæderne om den Deel af Pundtolden, som de havde hævet paa Gulland. Da denne Told var bestemt til Udredelsen af Krigsomkostningerne, forudsætter dette en fjendtlig Stilling til Kong Valdemar.

Fuldt saa tillidsfuld som det foregaaende Aar, før man lærte Kong Valdemar at kjende, var Stemningen dog ikke paa Gulland. Da det derfor rygtedes, hvad ogsaa ganske rigtigt var Tilfældet, at Stæderne den 10de November 1362 havde sluttet en Vaabenstilstand med Kong Valdemar indtil den 6te Januar 1364, hvori ogsaa de andre krigsførende Magter skulde indbefattes, og at der var aabnet Udsigt til videre Underhandlinger — et Møde var bestemt til 1ste Mai mellem Kong Valdemar og Stæderne —[1]), begyndte man i Visby at bekymres for Kong Valdemars Hævn. Den 15de December afsendtes derfor et Brev til Stæderne, der oplæstes i deres Møde den 5te Februar 1363 i Rostok. Raadet i Visby meddeler her, at de have fulgt den Aftale, der i Søderkøping var truffen om den for dette Aar af dem hævede Pundtold. De begjære tillige Underretning om, hvilke Forholdsregler man havde truffet for at sikkre deres Land, og foreholde Stæderne, at disse ikke bør lade dem i Stikken, ifald de blive udsatte for Anfald; thi baade havde de under Kong Valdemars Erobring af Øen med deres eget Gods løskjøbt Stædernes hos dem beroende Gods for Plyndring, og deres Uafhængighed var desuden i »den almindelige Kjøbmands« Interesse. De ønske endvidere Underretning om et Møde, der sagdes at være berammet af Hansestæderne til Foraaret, fordre Skadesløsholdelse, fordi man havde paalagt deres Skibe Told i Hamborg uden Hensyn til, at Tolden alt var betalt paa Gulland, og under-

---

[1]) Sartorius II p. 504.

rette endelig de andre Stæder om Kjøbmændenes Stilling i Rusland.[1])

Man seer heraf, at det var Visby yderst magtpaaliggende at bevare sin Stilling i Hanseforbundet, hvad der ikke vel var muligt, naar den kom under et Stæderne fjendtligt Herredømme. Det var af sin Stilling i Hansen, Visby nød sine største Fordele; den vidste, at denne var den mægtigste Hjælper, den kunde henvende sig til. Det var heller ikke rimeligt at vente synderlig Hjælp fra de svenske Konger. Deres fuldkomne Uvirksomhed under Gullands Erobring synes allerede da at have paadraget Kong Magnus den uforskyldte Mistanke, at Kong Valdemars Tog ikke var skeet uden hans Villie,[2]) og den Vending, deres Politik nu havde taget, maatte endnu mere berøve Gullænderne Tilliden til de to Konger. Disse havde nemlig ei blot sluttet sig til Vaabenstilstanden, men de havde aabent kastet sig i Valdemars Arme for at finde en Støtte mod det trodsige og troløse Adelsparti. Da den holstenske Brud, som dette havde paatvunget Kong Hakon, var kommen i Kong Valdemars Magt, lykkedes det denne at udføre en længe næret Plan, da han — benyttende sig af Kong Hakons Slægtskab med Grevinde Elisabet — fik Giftermaalet forhindret og, i Begyndelsen af Aaret 1363, fik Ægteskabet knyttet mellem Kong Hakon og sin tiaarige Datter Margrete.[3]) Den første Følge af dette Skridt var et Brud mellem Kongerne og Størstedelen af Adelen i Sverig. Det hedder, at Kong Magnus allerede tidligere havde fordrevet dennes Hoved-

---

1) Sartorius II p. 513 f. Dette Brev bekræfter den ellers ved denne Tid saa upaalidelige Rimkrønikes Beretning p. 162.

2) S. R. D. I p. 258 og Spotviserne hos Strelov, om ellers den almindelige Udlægning af Omkvædet er rigtig.

3) H. Corner i Eccard Script. rer. Germanicarum p. 1104 f. Sartorius II p. 521.

mænd, og at disse i Vinteren 1362-63 toge deres Tilflugt til Gulland, før de begave sig til Meklenborg.[1]) Skjøndt denne Beretning ikke i alle Enkeltheder er rigtig,[2]) er det dog vist ikke nogen urimelig Antagelse, at Gullænderne have sluttet sig til det Kong Magnus fjendtlige Parti. — Overensstemmende hermed er ogsaa en anden Efterretning, der rigtignok heller ikke stammer fra nogen samtidig Kilde, den nemlig, at Hertug Albrecht af Meklenborg, som Adelspartiet i Sverig havde tilbudt Kronen, paa sit Tog til det nye Kongerige (10de—29de November) først landede paa Gulland og lod sig hylde der.[3])

Medens den Hjælp, Gulland kunde vente fra Sverig, under den store Forvirring i dette Rige saaledes kun kunde være meget usikker, blev det heller ikke modtaget med megen Varme af Hansestæderne. Vel erkjendte man, at der ikke burde hæves Told i Stædernes Havne af Skibe, som kom derfra; vel blev det den 6te Januar 1364 optaget i Stædernes Sikkerhed, kun at derfra ikke udførtes Levnetsmidler eller andet Gods til Danmark, og det fik atter Adgang til Søstædernes Forsamlinger som Hoved for Hansens ene Trediedeel;[4]) men det sees ikke, at Stæderne enten i Underhandlingerne med Danmark eller i den treaarige Vaabenstilstand, der sluttedes i Juni 1364,[5]) eller i Fredslutningen mellem Stæderne og Kong Valdemar den 30te September 1365,[6]) have søgt at sikkre denne deres Forbundsfælle.

---

[1]) S. R. D. I p. 259.
[2]) Munch II, I. p. 741.
[3]) Rimkrøniken p. 162.
[4]) Sartorius II p. 540, 547, 579.
[5]) Sartorius p. 551.
[6]) Ibid. p. 574.

Saaledes var den Fare, som Gulland allerede befrygtede i December 1362, ikke bleven afvendt, og vi skulle snart see, hvorledes den blev til Virkelighed. I Sverig var imidlertid Hertug Albrecht af Meklenborg ved den oprørske Adels Hjælp bleven valgt til Konge (15de Febr. 1364), og i Marts 1365 havde han i Slaget ved Gaata fuldkommen beseiret sine Modstandere: Kong Magnus var bleven fangen og Kong Hakon dreven paa Flugt. Blandt de Midler, Kong Albrecht havde brugt for at sikkre sig Bistand, var ogsaa det, at han den 26de Juli 1364 i Jønkøping havde pantsat Gulland med Visby for 4000 Mark lødigt Sølv til Grev Henrik af Holsten, der nu naturligviis var hans Medbeileres Fjende.[1]) Om denne er kommen i Besiddelse af Pantet, vides ikke, det synes af flere Grunde ikke rimeligt, i ethvert Fald beholdt han det ikke ret længe. Thi Kong Hakon kastede sig nu i Kong Valdemars Arme. Han begav sig til ham i Sommeren 1365, og fik virkelig ogsaa af ham den attraaede Hjælp. Det synes endog, som Kong Valdemar i det Forlig, han den 7de Juli d. A. sluttede med Greverne Henrik og Claus af Holsten, har vidst at vinde disse for Kong Hakons Sag.[2]) (Er denne Opfattelse af Forliget rigtig, turde Grev Henrik ikke have været i Besiddelse af Gulland.) — Saa ganske uegennyttig var dog denne Kong Valdemars Bistand ikke; thi da hans Hær under Hertug Erik af Sachsen ved Pintsetid 1366 brød ind i Sverig og underlagde sig de til de danske Lande nærmest grændsende Dele af Smaaland og Vestgotland: Værends Herred, Kinds og Marks Herred, dog ikke Lødese, skete dette i den Hensigt at beholde dem for Danmark. Ved samme Tid maa ogsaa Tilbagetagelsen af Gulland være skeet; thi medens endnu

---

[1]) Schleswig-Holstein-Lauenburgisches Urkundenbuch II p. 269.
[2]) Jvfr. Munch p. 771.

den 24de Juni Afsendinge fra Visby mødte i Søstædernes Forsamling i Lybek,[1]) var Staden den 28de Juli i Kong Valdemars Hænder. Om denne Landets anden Erobring meldes rigtignok Intet udtrykkeligt, hverken i Krøniker eller Dokumenter; men de følgende Data ville tilstrækkeligt bevise den.

Da det nu saae saa farligt ud for den nye Konge af Sverig og hans Rige, besluttede hans Fader, den ældre Hertug Albrecht af Meklenborg, en klog og listig Underhandler, at hjælpe paa hans Sager ved diplomatiske Kunstgreb. Han begav sig da til Kong Valdemar, og de sluttede den 28de Juli 1366 den besynderlige Traktat til Aalholm, af hvis Betingelser vi her kun ville fremhæve, at Kong Valdemar skulde beholde Gulland med Visby, Værends, Kinds og Marks Herreder, Lødese undtaget, og Alt hvad han af Sverig havde i Besiddelse sidstafvigte Pintse, Alt til at blive under Danmark som en evig Besiddelse. Kong Magnus skulde ikke løslades af sit Fængsel, før han samtykkede i denne Aftrædelse, og Kong Hakon ikke have Fred med Kong Albrecht, før han havde indgaaet det Samme; gav det Anledning til Krig mellem ham og Sverig, skulde denne føres af Kongerne Valdemar og Albrecht i Fælledsskab. — Denne Traktat, der blev sluttet i Kong Albrechts Navn, men uden hans personlige Deltagelse, af Hertug Albrecht og hans to Sønner Henrik og Magnus, blev vistnok aldrig ratificeret af Kong Albrecht,[2]) og var vel overhovedet kun et heldigt Forsøg paa at overliste Kong Valdemar, be-

---

[1]) Sartorius ,II p. 576.

[2]) Aalholms-Traktaten hos Gram i Forbedringer til Kong Valdemar Christoffersøns Historie; Kjøbenhavnske Selskabs Skrifter IV p. 232 ff. Jvf. C. G. Styffe, Bidrag til Skandinaviens Historia, I p. 49. Det rette Forhold med denne Traktat er først oplyst af Gram l. c. p. 153 ff.

væge ham til at skille sig fra Kong Hakon og derved at trække Tiden ud; men netop da den ikke kom til Udførelse, og vi desuagtet kort efter finde Kong Valdemar i Besiddelse af Gulland, taler den for, at Kong Valdemar allerede dengang har bemægtiget sig Øen. At det ikke kan være skeet længe før, sees, som alt anført, deraf, at Afsendinge fra Visby vare tilstede i Forsamlingen den 24de Juni i Lybek, og at deres Navne i de første Aar efter den Tid ikke forekomme i Hansestædernes Forsamlinger. Dette Resultat forekommer os saa meget rimeligere, naar vi vide, at netop ved denne Tid, mellem 24de Juni og 29de September, laa Hertug Erik af Sachsen tilligemed Kong Hakons Hær i hine Egne, og at Hertug Erik søgte at faae Øland i sin Magt (vistnok for Kong Valdemar), hvilket dog ikke lykkedes ham, da Hansestædernes Befalingsmand overgav Slottet til Kong Hakon.[1]) Ved samme Tid beleiredes ogsaa Kalmar. Der er da al Rimelighed for, at den forbundne Hær efter Erobringen af Gulland er bleven ført over til Øland og det svenske Fastland.

Traktaten til Aalholm blev, som ovenfor sagt, ikke ratificeret af Kong Albrecht; Mødet, hvor dette skulde finde Sted paa Grændsen af begge Rigerne, kom ikke i Stand, og allerede i 1367 blev Forholdet mellem Danmark og Sverig atter afgjort fjendtligt. I dette Aar afholdt nemlig Hansestæderne deres bekjendte Møde i Køln, hvor Krigen mod Kong Valdemar blev besluttet, for at hævne den Uret, Stæderne mente at have lidt især ved Fiskeriet i Skaane.[2]) Til dem sluttede sig nu alle Kong Valdemars Fjender: Kong Albrecht, Hertugen af Meklenborg, de misfornøiede jydske Riddere og Greverne af Holsten. Saa mægtigt var dette Forbund, at de frem-

---

[1]) Sartorius II p. 690, 693 ff.

[2]) Ibid. p. 606.

mede Herrer endog fordelte Danmarks Rige imellem sig. Den svenske Konges Part skulde bestaae af alle danske Lande paa det skandinaviske Fastland og Gulland. 25de Januar 1368 sluttedes dette Forbund,[1]) og nu brød den frygtelige Krig ud. Vi skulle her ikke nærmere omtale, hvorledes Kong Valdemar forlod sit Rige og forgæves søgte Hjælp i Tydskland, hvorledes Kong Albrecht tog hans Erobringer i Sverig tilbage og erobrede Skaane, medens Holstenerne trængte langt op i Nørrejylland og Hansestædernes Flaade erobrede Slottene paa de danske Øer og hærgede paa disse Lande saavelsom paa det med Danmark forbundne Norge. Vi spørge om Gullands Skjæbne i denne Krig. Herom finde vi kun eet Brev fra de i Stralsund den 6te Oktober 1368 forsamlede Gesandter fra de krigsførende Søstæder. Disse gjøre her Raadet i Visby opmærksom paa den farlige Stilling, Byen indtager ved at være under Kong Valdemars Herredømme, skjøndt den er det med Urette. Det kan nemlig befrygtes, at Kong Albrecht og Meklenborgerne ville falde ind i Landet med Hærskjold, og da kan den største Skade ikke undgaaes. Derfor opfordre Søstæderne til at sende Nogle af Raadet til Lybek til et Møde, som skulde holdes der den 11te Marts n. A., for at forhandle om, hvorledes de kunde bringes under Kongen af Sverigs Herredømme. Vil Raadet i Visby ikke indlade sig herpaa, see Stæderne sig nødte til at afbryde al Forbindelse med det. Saalænge til der kunde komme Svar fra Visby, var man imidlertid villig til at formaae de Svenske til at opsætte Fjendtlighederne.[2])

Vi vide Intet om, hvilke Følger denne Opfordring har havt. Udstødelse af Hansen var en Forholdsregel, som mægtigere Byer end Visby have bøiet sig for; det

---

[1]) Schl.-Holst.-Lauenb. Urkundensammlung II p. 276.
[2]) Sartorius II p. 646.

er derfor vanskeligt at antage, at Truselen er bleven uden Virkning. Paa den anden Side høre vi Intet om Forhandlinger med Visby paa det Møde, der afholdtes den 11te Marts 1369 i Lybek, og træffe idethele i de os tilgængelige Kilder Intet om Visbys Forhold, hverken til Danmark, til Sverig eller til Hansestæderne, før efterat Krigen er forbi. Gullands Stilling og Skjæbne i denne Krig er altsaa indhyllet i den samme Dunkelhed, der bedækker saa Meget i disse Aars Historie. Efter nogle Antydninger i de hanseatiske Recesser af 1373, 1376, 1378 og 1379[1]) synes det imidlertid at kunne sluttes, at Gulland har undslaaet sig for at tage nogen umiddelbar Deel i Krigen mod Kong Valdemar, men derimod har lovet, efter Krigens Tilendebringelse at bidrage Sit til Dækning af Krigsomkostningerne, ved efter den i Hansen almindelige Skik at paalægge en Pundtold. Hermed synes Stæderne at have ladet sig nøie. Men man kan heraf ikke slutte, at Gulland i hiin Tid nogensinde har været løsrevet fra Danmark; thi de sidste Forhandlinger herom falde paa en Tid, da Gullænderne bevisligt stode under den danske Krone.

Thi hvor store og smertelige Tab Kong Valdemar og hans Rige end lede i hans sidste Regeringsaar, det lykkedes ham dog at bevare sin Erobring, Gulland, for den danske Krone. Herom have vi et Vidnesbyrd i det Hyldningsbrev, som den 15de August 1376 udgaves af Visbys Raad og Menighed. Heri tilstaae de, at de have taget Oluf, Konge af Danmark, og hans Arvinger og Efterkommere til deres rette Arveherrer, og at de altid ville blive ved den danske Krone. De lovede ei at ville vælge Nogen til deres Raad, uden at han hyldede og svor Kongen og Kronen af Danmark Troskab; de forpligte sig til en aarlig Skat af 60 Mark lødigt Sølv efter

---

[1]) Afskriften paa det store kongl. Bibliothek.

lybsk Vægt; endelig love de at holde fuldkommen Fred med alle dem, der havde hjulpet Kong Valdemar til, at de kom under Riget.[1]) Gullænderne — thi at Gulland fulgte med Visby, kan vist i Almindelighed antages — sluttede sig altsaa til de Danskes almindelige Valg i Slagelse af 3die Mai 1376, hvorved Kong Valdemars Dattersøn Oluf Hakonsøn blev tagen til Konge med Forbigaaelse af den mere berettigede Albrecht den Yngre af Meklenborg; Tiden synes at tyde paa, at de gjorde dette efter at have forsikkret sig om, at Hansestæderne vilde anerkjende den nye Konge, hvad disse netop i de samme Dage (14de og 16de Aug.) gjorde paa Mødet i Korsør. — Ved denne fornyede Tilslutning til Danmarks Rige forblev det nu i de første 15 Aar.

Gulland og Visby vare, som ovenfor bemærket, henved 1360 i Begreb med at dale. At deres Handel fra Aarene 1361-70 har lidt betydeligt ved de Stridigheder, der reiste sig om Øens Besiddelse, kan vel ikke betvivles. Hertil kom, at Hansestædernes Handel i de følgende Aar led mangfoldig Forstyrrelse, især paa de to for Gulland vigtigste Markedspladser: Novgorod og Flandern. Det synes derfor, som det Overmod, Gullænderne viste i 1361, hurtigt er sunket og har givet Plads for et Handelssamfunds naturlige Ønske om Ro og en fast politisk Stilling. Maaskee man heraf kan forklare sig deres Utilbøielighed til 1368 at afkaste Kong Valdemars Aag, da en saa gunstig Leilighed tilbød sig. Det synes ogsaa, som Visbys Handel mod Slutningen af denne Periode ikke har været ubetydelig. Man turde slutte dette af Opgivelsen af den i 1378 indsamlede Pundtolds Størrelse, samt af en Beregning af 1389 over hvad Skade Gulland har lidt ved Hansens Stridigheder

[1]) Suhm XIV p. 25. Dokumentet aftrykt i Jahns politisk-militære Historie p. 529 f.

med Flandern.[1]) Ogsaa beholdt Gulland ved Siden af Lybek Overhøiheden over Kontoret i Novgorod. Om Visby efter 1373 har staaet som Hoved for Hansens ene Trediedeel, kunne vi ikke angive; men at den har staaet i levende Forbindelse med de liflandske og svenske Stæder, fremgaaer klart af Hansestædernes Forhandlingsprotokol.[2]) — Vi kunne altsaa ikke ubetinget datere Gullands Fald som Handelsmagt fra 1361. Men dette Aars Katastrofe bidrog meget til at fremkalde de Begivenheder, der beredte Gulland saa skrækkelig en Skjæbne i Aarene 1391-1411.

---

[1]) Recessus Hansæ ved de angivne Aar.

[2]) Gulland synes at have staaet i Spidsen for de liflandske og svenske Stæder ved Forhandlingerne med Flandern. See Rec. Hansæ ved A. 1378, 1379, 1387.

Tredie Afsnit.

Dronning Margaretes Kamp med Kong Albrecht. Vitaliebrødrene. Den tydske Ridderorden bemægtiger sig Gulland. Kong Erik faaer Øen tilbage. Visborg anlægges.

I Aaret 1389 stod Slaget ved Falkøping. Kong Albrecht blev her overvunden og fangen tilligemed sin Søn. Hermed syntes Spørgsmaalet om, hvem der skulde herske i Sverig: Dronning Margrete eller Kong Albrecht, med eet Slag at være afgjort. Men dette viste sig ikke at være Tilfældet. I Sverig stod endnu Stokholm paa Kong Albrechts Side, og dennes Slægtninge i Meklenborg anspændte al deres Kraft for idetmindste at bevare denne Stad, hvis tydske Borgere paa en gruelig Maade fik Overhaand over de Svenske, for den fangne Konge. Hertug Johan af Meklenborg-Stargard førte derfor allerede 1390 en Flaade til Byens Undsætning; men Storm og Forræderi hindrede ham dennegang i at udføre sit Forehavende. Noget heldigere var han i Aaret 1391; det lykkedes ham virkelig at komme til Stokholm, hvor han efter uafgjørende Kampe sluttede en Vaabenstilstand med Dronningen. Men paa Veien gjorde Flaaden Landgang, først paa Bornholm, siden paa Gulland, brændte og plyndrede der. [1]) Det var for Gulland en Prøve paa, hvad der skulde komme. [2])

---

[1]) Detmar p. 353. H. Corner p. 1163.

[2]) Om Borgermesterens Hr. Verner Grodervelts Henrettelse (d. 18de April 1391. Annales minor. Visb. S. R. D. I ved

Efter dette Tog, i Slutningen af 1391, foretoge Meklenborgerne et fortvivlet Skridt. Stæderne Rostok og Vismar aabnede deres Havne for Alle, som paa egen Bekostning og Fare vilde feide paa Danmark og Norge, der at røve og brænde, og tillige forsyne Sverigs Hovedstad med Levnetsmidler. Det Samme gjorde Hertug Johan af Meklenborg for sine Havne Ribnitz's og Golwitz's Vedkommende. Her samlede sig da snart »en ustyrlig Hob af mangeslags Mennesker«, der benyttede den givne Tilladelse til at drive et Sørøveri mod Alle uden Undtagelse, som before Østersøen og tildels ogsaa Nordsøen. De tidligere Krige fra 1370 af, især den Krig, der førtes fra Aar 1376 mellem Danmark og Meklenborg om den danske Thronfølge, havde ligesom opdraget en Stamme af Sørøvere, og fra 1392 strømmede nu disse, Vitaliebrødre eller Ligedelere kaldte de sig, fra alle Egne af Østersøen til disse Havne med deres Bytte, for hvilket de her fandt et godt Marked, hvor man ei spurgte synderligt om, fra hvem Byttet var taget.[1]) Især gik det da ud over de Rigeste af de Søfarende, Lybekkerne, hvem man desuden gav Skyld for Kong Albrechts Ulykke, og hvis Politik unægtelig var Dronning Margrete gunstig. De »Fredsskibe«, disse udrustede, forsloge ikke, skjøndt deres Fremgangsmaade, naar de fik Overhaand over Sørøverne, var vel skikket til at indjage disse Skræk. Søfarten kunde kun med stor Vanskelighed finde Sted, Skibene kunde kun seile i samlede Flaader, og hvilke Tab maa ikke Stæderne have lidt

---

dette Aar) har staaet i nogen Forbindelse med disse Expeditioner 1391, kunne vi ikke afgjøre, saalænge vi dertil ikke have andet Materiale end den ved disse Aar aldeles uefterrettelige Strelov (p. 186).

[1]) Jfr. Joh. Voigt, Die Vitalienbrüder, i Raumers histor. Taschenbuch, N. Folge, 1841.

ved Bergens gjentagne Plyndring (1393 og 95) og i de tre Aar, da Farten paa Skaane maatte standses! Endnu mindre end Stæderne var Dronning Margrete i Stand til at hemme Uvæsenet; hun maatte endog taale, at hendes egne Undersaatter gave Sørøverne Tilflugtsted.

1394 bemægtigede Tydskerne, eller som der siges med et Udtryk, der betegner det Samme, Stokholmerne og Kong Albrechts Tjenere, sig Visby.[1]) Formodentlig stod det i Forbindelse med Mester Hugo's berømte Tog fra Rostok og Wismar til Stokholms Undsætning, der gik for sig i dette Aar.[2]) Af de senere Underhandlinger sees det, at de ikke have bemægtiget sig hele Landet; men Besiddelsen af Visby var dog allerede af høieste Betydning for Herredømmet i Østersøens sydlige Deel; thi i dens Havn fandt Vitaliebrødrene et ypperligt Tilflugtsted og Vinterleie. De preussiske og liflandske Stæder fik det snart at fornemme.

Hansestæderne indsaae, at den første Betingelse for at standse dette Uvæsen var, at der blev truffen en Afgjørelse, hvorved baade Kong Albrecht blev løsladt af sit Fængsel, og Paaskuddet om Stokholms Undsætning berøvedes Vitaliebrødrene. — Efter mange Underhandlinger kom det da endelig den 17de Juni 1395 til et Forlig paa Lindholm i Skaane under Mægling af Hansestæderne Lybek, Stralsund og Danzig samt den tydske Orden, hvorved det blev bestemt, at der skulde være en treaarig Fred mellem Kong Albrecht og Dronning Margrete, at regne fra Mikkelsdag 1395. Ved de tre Aars Udløb skulde Kong Albrecht enten have betalt 60000 lødige Mark som Løsepenge eller vende tilbage til det Fangenskab, hvorfra han nu løslodes, eller overgive Stokholm. Som Borgen for disse Fredsbetingelsers Over-

---

1) S. R. D. I p. 261.
2) See Suhm XIV p. 323.

holdelse besatte Stæderne Lybek, Stralsund, Greifswalde, Thorn, Elbing, Danzig og Reval Stokholm. Hvad Gulland angaaer, gav Dronningen efter i sin Fordring paa at faae hele Øen, og det blev bestemt, at under den treaarige Fredsperiode skulde Kong Albrecht beholde Visby og i Øvrigt begge Parter hvad de besad af Landet den 23de April d. A. Fjendtligheder skulde efter denne Tid kun kunne begyndes paa Gulland med et Aars Opsigelse. Nye Befæstninger maatte ingen af Parterne under Freden opføre paa Gulland saalidet som i Sverig.[1]) Tillige blev det bestemt, at ingen Kapere maatte være i Søen efter den 25de Juli, og at Havnene Rostok, Wismar, Stokholm og Visby strax skulde lukkes for Sørøverne.[2])

Efterat de mange nødvendige Formaliteter omhyggeligt vare iagttagne, bleve Kong Albrecht og hans Søn satte i Frihed. Der var vist ingen Udsigt til, at Kong Albrecht skulde være istand til at opfylde noget andet af de tre Vilkaar end det, hvorefter han opgav Stokholm. Men da denne Traktat saaledes ganske var til Dronning Margretes Fordeel, kunde man heller ikke vente, at Kong Albrecht, selv om han havde havt Magt dertil, skulde være synderlig ivrig for at standse Sørøveriet. Dette kunde neppe været vanskeligt at forudsee, og man maa derfor undre sig over, at Stæderne netop opfordrede Dronningen til at opgive sine Fordringer paa et Tilholdsted for Sørøverne som Visby. Formodentlig have Stæderne heller ikke tiltroet Dronningen Magt til her at standse Voldsmændene; hun kunde, som vi see af mangfoldige Klager, ikke hindre, at Røverne fandt Tilhold i hendes egne Lande; og Stæderne vilde da maaskee hellere være alene om at bekæmpe dem.

---

[1]) Fredstraktaten see Suhm XIV p. 590. Jvf. p. 597.
[2]) Suhm XIV p. 340.

Disse »Guds Venner og hele Verdens Fjender« toge da heller intet Hensyn til Fredstraktaterne; men nu begyndte ogsaa Hansestæderne en alvorlig Udryddelseskrig imod dem. Den ene Expedition af »Fredsskibe« efter den anden afgik fra de tydske Havne. Allerede i Høsten 1395 nødsagedes Vitaliebrødrene til at fjerne sig fra den sydlige Deel af Østersøen;[1]) men da Gulland blev i deres Besiddelse, luede herfra atter Krigsflammen op, og alle Egne i den østlige Deel af Østersøen gjordes endnu usikkrere end før.[2]) Derfor rettedes Fredsskibenes Expeditioner i Aaret 1396 imod Gulland. Det »nye Forsvar«, som Hansestæderne i Preussen i dette Aar havde »lagt i Søen«, bestaaende af 12 Skibe, forbandt sig med Lybekkernes Fredsskibe og seilede til Gulland kort efter Pintsetid. Deels paa Veien, deels ved selve Visby greb man en Mængde Sørøvere, henrettede dem og brændte deres Skibe. Uheldigviis var det samme Tilfældet med nogle Skibe fra Kalmar, som Dronningen netop havde udsendt i det samme Øiemed, hvilket senere gav Anledning til de ubehageligste Forviklinger.[3]) — Det er formodentlig dette Tog, der har skaffet Visbys Borgere saa megen Luft, at de atter kunde føre sig op som Herrer i deres egen Stad og i Overensstemmelse med deres Forpligtelser holde Sørøverne borte derfra, hvilket vi i det Følgende skulle see en kort Tid at have været Tilfældet.

Dronning Margrete havde imidlertid naaet sit store Maal. I Juni 1396 havde hun faaet sin Søsterdattersøn Erik af Pommern tagen til Konge i Sverig, og i Juni 1397 fuldførte hun sit Værk ved at lade ham krone til

---

[1]) Munchs norske Historie, 2den Hovedafdeling, II p. 353.

[2]) Voigt, Geschichte Preussens, VI p. 102 f. Da Forfatterens Fremstilling af dette Afsnit er grundet paa Archivdokumenter, benyttes her dette Værk som Kilde.

[3]) Voigt, VI p. 104 f.

Konge over alle tre nordiske Riger paa den berømte Rigsdag i Kalmar. Dette Kongevalg optog imidlertid Kong Albrecht som et Fredsbrud, ligesaavel som Dronningens Forsøg paa at befrie Visby fra Vitaliebrødrene,[1]) og han ansaae sig nu paa sin Side heller ikke forpligtet til at holde den indgaaede Fred. Derfor sendte han i Slutningen af 1396 eller Begyndelsen af 1397 sin Søn Erik til Gulland, for derfra paany at begynde Kampen om Sverig. Sørøverne vare ingenlunde fordrevne fra Gulland, uagtet de ikke længere vare i Besiddelse af Visby; de havde flere befæstede Borge ved Strandkanten, af hvilke der endnu skal findes Ruiner.[2]) Hertug Erik forøgede dem med en ny: Landskrone eller Cronwall, tæt sydfor Klintehamn, hvor endnu et Fiskerleie bærer dette Navn. Her blev nu et Hovedsæde for Vitaliebrødrene, der under Sven Sture, en svensk Adelsmand af Kong Albrechts Parti, sluttede sig om ham. Han skal nu have ladet udgaae en Opfordring til Borgerne i Visby om at tillade ham at anlægge en Borg i deres Stad. Borgerne indsaae vel, at Følgen vilde blive, at denne Borg blev et »Arve-Røverslot«, hvor der kun blev taget lidet Hensyn til de fredelige Indbyggere,[3]) og afsloge hans Begjæring. Nu kom det til en Kamp; Hertug Erik vilde overrumple Staden, men Anfaldet afsloges fra de vældige Mure. Siden lykkedes det ham dog den 11te Juni 1397 — man siger ved Forræderi — at bemægtige sig de to Taarne paa Muren, der endnu bære Navnet Seiltaarnet og Smal-Henrik; det sidste skal være opkaldt efter Forræderen. Dog før han fik Tid til at skride videre frem,

---

1) Thi til dette Forsøg, der fik et saa uheldigt Udfald, er det vel der sigtes i Kong Albrechts Klage til Stæderne af 8de September 1397. Suhm XIV p. 417.

2) Strinnholm, Sveriges historia i sammandrag, II p. 686, Note.

3) Voigt, VI p. 109.

bortreves han af Døden den 26de Juli paa Landskrone Slot. Kort før sin Død befalede han at give Borgerne de to Taarne tilbage.[1]) Skulde denne paafaldende Adfærd maaskee kunne finde sin Forklaring i den Opfordring, der var udgaaet til ham fra Høimesteren i Preussen om at standse Sørøverierne? Thi disse begyndte atter stærkt at forurolige de preussiske Stæder. — Det hedder, at dette Dødsfald berøvede Kong Albrecht alt Haab om igjen at komme i Besiddelse af sit Rige, og at Margrete, der sagtens fra Kalmar af har havt et vaagent Øie med Begivenhederne paa Gulland, skal være bleven meget glad over denne Begivenhed.[2]) Imidlertid ophørte dog ikke Kampen strax. Eriks overlevende Enke, Sofia, der døde kort efter ham, havde indsat Sven Sture til Høvedsmand paa Øen, og da denne ydede Alle Beskyttelse og Sikkerhed for Halvdelen af deres Rov, flokkedes end flere Vitaliebrødre til ham. Kong Albrecht erklærede sig, da Høimesteren trængte paa ham, for svag til at fordrive Sørøverne fra Gulland, og at det heller ikke var hans Alvor dermed, sees af hans Brodersøn Hertug Johan af Meklenborgs Optræden paa Gulland. Det blev vel erklæret for Høimesteren, at han havde til Opgave at holde Styr paa Sørøverne; men tillige meldte det samme Sendebud, at han havde til Formaal at samle Vitaliebrødrene om sig og med dem føre Krig mod Dronningen af Danmark — rigtignok ikke til Vands, men kun til Lands! — fordi hun havde brudt Freden ved at indsætte en Konge i Sverig.[3]) Saaledes hed det i Preussen; men paa Gulland kunde dette neppe tage sig ander-

---

1) Fremstillingen efter S. R. D. I p. 261 f. Strelov p. 190. Bunge, Liv-, esth- und kurländisches Urkundenbuch, IV p. 172, Nr. 1451.

2) Corner. Eccard, Script. rer. Germ. p. 1175.

3) Voigt VI p. 107, 123.

ledes ud, end at Hertug Johan ligefrem begunstigede Sørøverne. Hvorledes det hænger sammen med de 1700 Mark, som han den 24de Februar 1398 tilstod, at hans Fætter, Hertug Erik, og han havde laant af Borgerne i Visby, for hvilke han satte dem de 8 nærmest omkring Visby liggende Kirkesogne til Pant,[1]) vide vi ikke; men saameget er vist, at den 20de Marts toge han og Sven Sture med væbnet Haand de to Taarne paa Visbys Muur, som Hertug Erik alt engang havde bemægtiget sig.[2])

Men heller ikke dennegang beholdt han dem ret længe. Allerede førend denne Bedrift, i Januar 1398, havde han for at berolige Høimesteren af Preussen, Konrad af Jungingen, opfordret ham til at komme ham til Hjælp imod Sørøverne.[3]) Men denne skrømtede Opfordring behøvedes ikke. Høimesteren og de under ham staaende Hansestæder havde allerede klart indseet, at paa den Maade blev der aldrig Fred i Østersøen, og havde derfor besluttet sig til med eet Slag at knuse Sørøveriet i dets Rede. Paa en Forsamling i Marienburg var det Nødvendige bleven afgjort, en fortræffelig Flaade var bleven udrustet paa over 80 Skibe og forsynet med det nødvendige Skyts. Bemandet med 4-5000 Mand, hvoriblandt 50 Ordensherrer, samt 400 Heste, løb den i Midten af Marts ud til Gulland.[4]) Den 21de Marts landede den i Vestergarns Havn mellem Landskrone og Visby.[5]) Da man erfarede, at Sven Sture havde kastet sig ind i Visby, rykkede man mod denne By; men da den dybe Snee paa Landet hindrede en ordentlig Beleiring, indlod man sig i Underhandlinger. Hertug Johan

---

1) Strelov p. 187.
2) S. R. D. I p. 262.
3) Voigt VI p. 108.
4) Ibid. p. 108 f.
5) S. R. D. I p. 262.

kom ud til Riddernes Leir og undskyldte sig med, at han ingen Magt havde over Sørøverne. Medens han saaledes spillede den Neutrale og underhandlede paa Kong Albrechts Vegne, angreb den preussiske Hær Røverne. Tre af deres Slotte bleve erobrede og nedbrudte, Flaaden seilede for Visby, medens en Deel af Hæren angreb den til Lands. Byen erobredes. Alle Vitaliebrødre, som bleve grebne paa Øen, dræbtes eller henrettedes. Sven Sture flygtede med 400 Kammerater, og den 10de Oktober næstefter gjorde han sin Fred med Dronningen. [1])

Efter dette Udfald af Kampen betænkte Hertug Johan sig ikke paa at slutte en Overenskomst med Ordensfolkenes Høvedsmænd, ifølge hvilken Gulland blev overgivet til Ordenen, indtil den nærmere havde forenet sig med Kong Albrecht desangaaende. Visby skulde staae Ordenen saavelsom den almindelige Kjøbmand aaben for derfra at frede Søen. Enhver, der havde gjort Ordenen eller den almindelige Kjøbmand Skade, fik Fred til efter Paaske; efter denne Frists Udløb skulde de af dem, der grebes i Staden eller paa Landet, straffes med den høieste Straf. Røverslottene skulde nedbrændes, forsaavidt det ei allerede var skeet. Dette Forlig, dateret Visby, Langfredag (5te April), blev naturligviis strax med Glæde bifaldet af Byens Borgermestre og Raad. [2])

Høimesteren og Hansestæderne benyttede strax deres Erobring til yderligere Foretagender mod Sørøverne. Det lykkedes da ogsaa at faae dem til at fjerne sig fra Østersøen og kaste sig ud i Nordsøen, hvor de nu dreve deres Væsen. Men det dristige Skridt førte til en Række ubehagelige Forviklinger. Kong Albrecht, der i Overensstemmelse med Forliget til Lindholm havde maattet opgive Stokholm, hvor Dronning Margrete den 29de Sep-

---

1) Suhm XIV p. 452. Fremstillingen efter Voigt VI p. 109-110.
2) Voigt VI p. 110-111. Lindenblatt p. 113.

tember 1398 holdt sit høitidelige Indtog, var strax rede til at drage den Nytte han kunde af den sidste Besiddelse, han havde havt i Sverig. Samtidigt med, at Dronningen drog ind i Stokholm, kom han til Danzig og fordrede af Høimesteren, at han skulde give ham Gulland tilbage mod Erstatning af Omkostningerne ved Toget. Hertil svarede Høimesteren naturligviis, at hvis han fik Øen tilbage og atter kom i Krig med Dronningen, vilde Sørøveriet være ligesaa galt som før og det hele Foretagende være spildt.[1]) Kongen drog da bort uden at have udrettet Noget, hvorover man spottede ikke lidet i Lybek.[2]) Efter nogen Forhandling kom det dog den 25de Mai 1399 til en Overenskomst. Kong Albrecht modtog et Laan af 10,000 Nobler af Ordenen, dertil blev regnet 20,000 Nobler, som Rustningerne havde kostet denne, og som Kongen forpligtede sig til at erstatte. For disse 30,000 Nobler pantsatte nu Kong Albrecht Landet til den tydske Orden. Han maatte bekvemme sig til at takke Ordenen, fordi den havde befriet hans Land og Stad, som Sørøverne uden hans Vidende og Villie havde bemægtiget sig. Aldrig maatte han fordre mere for Landet end de 30,000 Nobler; for denne Sum havde han ogsaa Ret til, naar han vilde, at indløse Landet, dog med et Aars Opsigelse. Men den vigtigste Betingelse var, at Kong Albrecht skulde befrie Landet for alle Fordringer, som Nogen kunde gjøre derpaa. Naar dette Tilfælde indtraf, skulde Høimesteren give Kong Albrecht det tilkjende, og denne saavelsom Hertug Johan vare da forpligtede til at frigjøre Landet for denne Fordring. Blev Landet eller Ordenen angreben med Krig for denne Sags Skyld, skulde Kongen hjælpe Høimesteren af al sin Magt. Men hvis Kongen i Løbet af et Aar hverken betaler

[1]) Voigt VI p. 115.
[2]) Detmar p. 383. Corner p. 1178.

Pantesummen eller frier Landet fra Fordringen, er Høimesteren berettiget til at overlade Landet til en Anden, som vil betale ham de 30,000 Nobler, dog at Kong Albrecht skal kunne indløse det fra denne Trediemand. Hvad Ordenen anvender paa Gulland til Slotte eller andre Bygninger, skal Kongen ved Indløsningen erstatte den.[1]) — Saaledes havde Kong Albrecht dog draget nogen Fordeel af den sidste Rest af sit Herredømme, og »det ædle Land« kunde glæde sig ved Udsigten til roligere Tider.

Men for Høimesteren blev denne Sag en Kilde til Ubehageligheder og Bekostninger. Der var altid En, det vidste han, som var villig til at gjøre Fordring paa Øen, og det var Dronning Margrete, der baade saae Forliget af 1395 brudt, og som desuden, da Kong Erik nu var kronet til Sverigs Konge, syntes at maatte kunne gjøre Kong Albrecht Forsvaret for hans Ret til Øen temmelig vanskeligt.[2]) For Øieblikket foretog hun dog intet Skridt, men Forholdet til Preussen var ikke godt formedelst Klagen over de 1396 udøvede Uretfærdigheder mod hendes Skibe, hvilken Sag ikke endnu havde fundet sin Afgjørelse. Dog, efter Stokholms Opgivelse blev hendes Stilling til Ordenen gunstigere. Høimesteren havde ogsaa strax efter Gullands Erobring ladet hende forsikkre, at han ikke

---

[1]) Voigt VI p. 117 f. Fryxell, Handlingar, rörande Sverigs historia, I p. 43 ff. Dette Forlig er den eneste Pantsættelse af Gulland til Ordenen, som enten preussiske, danske eller hanseatiske samtidige Beretninger vide af at sige. Rimkrønikens Beretning (Hadorphs Udgave p. 167) om, at Kong Albrecht 1388 havde pantsat Gulland til Ordenen, er saaledes en Forvexling med denne Begivenhed, af hvormange svenske Krønikeskrivere den end er gjentaget.

[2]) Det fremgaaer ikke af Voigts Fremstilling, om Kong Erik i denne Strid om Gulland er optraadt som Sverigs eller Danmarks Konge.

agtede at forholde Nogen sin Ret til Øen og mente at have handlet i Dronningens Interesse.[1]) Saaledes kom det St. Hansdag 1399 til et Forlig mellem Ordenen og de tre Riger, hvori dog Gulland ikke omtales.[2]) Men Pantsættelsen, hvorved Høimesteren vel har søgt at vinde en anden Ret til Øen end Nødværgets og befrie sig for Kong Albrechts Fordringer, havde i denne Sag bundet ham til Kong Albrecht og gjort hans Stilling yderst vanskelig. Dronning Margrete fordrede ved sin Rigskantsler Øen tilbage i Efteraaret 1399 som med al Ret hørende til hendes Rige; Høimesteren svarede ved at henvise til Kong Albrecht, hvem han efter Forliget opfordrede til at indestaae for Fordringen, medens han tillige forsigtigt forstærkede sin Krigsmagt paa Gulland; Kong Albrecht søgte bestandigt Udflugter. Ordenen kunde kun nære det Ønske, snarest mulig at blive af med den kostbare Besiddelse, der foranledigede bestandige Rustninger, hvilke nødte Høimesteren til at behandle Gullands Befolkning temmelig strengt. Men den kunde det ikke, saalænge Kong Albrecht ikke enten betalte de 30,000 Nobler eller paa anden Maade sikkrede Ordenen Skadesløsholdelse. Saaledes trak Underhandlingerne hen i Aaret 1402 under stedse stigende Misfornøielse med Kong Albrecht fra Høimesterens Side, som dog for sin Æres Skyld ikke vel kunde opgive ham, medens Forholdet til Dronning Margrete var ret godt, hvilket den i 1402 indtraadte Episode med den falske Oluf noksom beviser; men Dronningens Taalmodighed var endelig udtømt. Høimesteren var alt i Begreb med at opgive Albrecht og forlangte Hansestædernes Mægling for at finde en Maade, hvorpaa Gulland med Rette kunde overgives til Dronningen. Da nedlagde Dronningen endnu i 1402 en af-

---

[1]) Voigt VI p. 124, Note 2.
[2]) Ibid. p. 127.

gjørende Fordring paa, at Gulland uden videre skulde overdrages til hende; og da nogle yderligere Forhandlinger bleve frugtesløse, erklærede hun, at hun ikke kunde tilstaae Opsættelse længer end til Midten af November. Virkelig udrustede hun da en Hær og lod de høitbetroede svenske Herrer Abraham Brodersøn og Algot Magnussøn føre den over til Øen henimod den 12te November 1403. Øieblikket var dem gunstigt, da Høimesteren havde givet efter for Gullændernes indstændige Bønner og tilladt dem at formindske Antallet af de derværende Stridsmænd. Dronningens Hær var derfor istand til at bemægtige sig hele Landet; men Visbys Mure, forsvarede af Borgerne og Preusserne, modstode atter Anfaldet, som man skal have søgt at understøtte ved forræderske Forbindelser inden Visby selv. Man maatte da nøies med en Beleiring, som blev farlig nok, da Beleirerne byggede 3 (eller 5) meget faste Skandser paa Øen.[1]

Men Forholdet havde herved ganske forandret sig. Ridderordenens Krigsære var angreben, og for den maatte alle Hensyn vige. Nu hed det: Ordenen har forsøgt alle Veie til at enes med Dronningen, men hun har ikke villet. Nu, da hun uden Undsigelse(?) har overfaldet Landet, seer man tydeligt, at hun ikke blot staaer efter Land og Stad, men ogsaa efter Ordenens Ære. Krigen maa blive de stakkels Beboere og den almindelige Kjøbmand til svær Skade; men Ordenen kan ikke handle anderledes, den kan ikke med Ære træde tilbage. Høimesteren havde alt i 1403 skyndsomst sendt Forstærkning til Visby, hvor 7 danske Skibe vare erobrede og førte til Danzig, og han vedblev sin Virksomhed for at skaffe Øen fornøden Undsætning. Først opfordrede han

---

[1]) Underhandlingerne fremstillede efter Voigt VI p. 127, 177, 207-209, 254 ff. Krigsbegivenhederne tillige efter S. R. D. I p. 262, V p. 533. Benzelius, Monum. eccles. p. 94.

Kong Albrecht til at yde den Hjælp, hvortil han var forpligtet; men denne havde ingen Folk at undvære, da han brugte dem i en Krig med Mark-Brandenburg, og var endda uforskammet nok til, paa en nærgaaende Maade at minde Høimesteren om at forsvare hans Interesser, hvorfor ogsaa denne svarede: »Herre, hverken Eders Herlighed eller vi tør gjøre mange Ord derom«. Saa samlede han da selv en betydelig Hær, som i Fasten 1404 ankom til Gulland og angreb en af de nyopbyggede Borge. I Spidsen for den stod Høimesterens Broder Ulrik af Jungingen, Komthur til Balga, og andre af Ordenens fornemste Herrer. Allerede før deres Ankomst havde nok de Danske og Svenske — thi af dem bestod Dronningens Hær — maattet ophæve Visbys Beleiring (22de Februar);[1]) men de havde forsynet sig med alle Fornødenheder fra Landet, og Høimesteren maatte sende endnu en Skare over ved Paasketid (30te Marts), saa hele Hæren beløb sig til 15,000 Mand. De vare endda 8 Dage om at beleire og beskyde den ene af de faste Borge (Slyt) med svært Skyts; men da Besætningen holdt sig tappert og Krudtet begyndte at mangle Beleirerne, maatte de indlade sig paa Underhandlinger, og man gik ind paa en Vaabenstilstand paa 3 Uger fra Pintsedag at regne. I denne Tid skulde man indhente Dronningens Villie. Det faste Huus Slyt blev opgivet af Forsvarerne, der maatte medtage Alt, kun ei Kanoner og Krigsmaskiner, og efter 3-4 Dages Forløb skulde nedbrænde Huset.[2]) Men Dronningen samlede en Flaade i Kalmar for at komme Øen til Undsætning. Og da nu Ordensherrerne erfarede dette, overfaldt de pludselig Flaaden i Kalmar, erobrede en Deel Skibe og stak de øvrige i Brand. Dronningen

---

[1]) S. R. D. I p. 262.

[2]) Aftrykt hos Kotzebue, Preussens ältere Geschichte, III p. 320. Rettelser hertil hos Voigt VI p. 263, Note 3.

skal have mistet ei mindre end 200 Skibe i denne Feide. Og da i de sidste Dage af Juni alle de danske Borge paa Øen vare tagne, skjøndt ikke uden svært Tab for Angriberne, opgav Dronningen Kampen, og der blev under Mægling af Stæderne Lybek, Stralsund og Greifswalde den 1ste Juli i Visby sluttet en Vaabenstilstand fra Margrete Dag (13de eller 20de Juli) til St. Hansdag n. A. I denne Tid skal der underhandles i Skanør eller Kalmar om Gulland og Visby, og hvis det ikke lykkes, skal Freden alligevel vare ved. Indtil den Tid gives alle Fangne fri.[1])

Alle Parter vare kjede af denne Krig. Dronning Margrete viste Ordenen det velvilligste Sindelag; Høimesteren trængte paa Kong Albrecht om at gjøre et Skridt, hvorved Knuden kunde løses. Det gjorde Kong Albrecht ogsaa, men ikke saaledes, at hans Creditor kunde være tjent dermed. Idet han nemlig forligte sig med Kong Erik paa et Møde i Flensborg 1405, gjorde han i en særskilt Traktat af 25de November fuldkommen Afkald paa enhver Ret til Gulland til Fordeel for Kong Erik, og gav ethvert Arrangement, som denne kunde træffe med Høimesteren om Øen, sin fulde Billigelse.[2]) Men, maatte Høimesteren vel spørge: »hvem skal saa betale Ordenen Pantesummen og erstatte dens Omkostninger?« — »Desuden ere vi ikke underrettede om, hvorledes I (Dronningen) tænker at behandle Landets Indbyggere, naar det er aftraadt, at de ikke for deres mod os beviste Troskab istedet for Naade og Gunst faae en grusom Hævn.« Dronningen kunde ikke uden Grund svare hertil, at Ordenen maatte see at faae sine Penge

1) Kotzebue III p. 322. Jahrbücher Johannes Lindenblatts, Königsberg 1823, p. 168 ff.

2) Aftrykt hos Jahn p. 530. Det formenes, at Kong Albrecht har faaet Penge derfor. Jahn p. 40, Note 5.

af den, den havde givet dem til. Saaledes trak det atter op til Fjendtligheder, skjøndt Høimesteren alvorligt afviste Hertug Johan af Meklenborg, der paamindede ham om at »forvare sin Ære og sit Løfte til ham«. — Konrad af Jungingen saae ikke denne forviklede, men for ham ærefulde, Sags Afgjørelse. Han døde den 30te Marts 1407. Hans Efterfølger og Broder Ulrik af Jungingen bragte imidlertid snart Sagen til Afslutning. I et Møde paa Helsingborg enedes Kong Erik og de preussiske Afsendinge om en Traktat den 15de Juni 1407.[1]) Heri afstod Høimesteren Kongen Øen, saasnart der var ham udbetalt en Sum af 9000 engelske Nobler for Ordenens Fæstningsværker paa Gulland, som Kongen ei vil have nedbrudt, da han agter at benytte dem. Det Smukkeste i Forliget er den Omhu, Høimesteren viser for Visbys og Landets Indbyggere. Disse skulle blive ved deres Rettigheder, dog at de sværge Kongen og hans Efterfølgere Troskab; og Kongen lover, intet fjendtligt Sind at nære mod dem. — Dog saae Indbyggerne ugjerne dette Forlig; men de maatte trøste sig med Høimesterens Erklæring, at de havde viist sig som »biderbe Leute«. Nu gav Dronning Margrete alle tagne preussiske Skibe med deres Gods fri, skaffede Pengene tilveie ved Laan[2]) og udbetalte dem,[3]) hvorpaa alle fornødne Frasigelser af gjensidige Fordringer udstedtes. — Man seer, at Kong Erik i Formen undgik at godkjende Kong Albrechts Forpligtelser, ligesom Høimesteren maatte slaae betydeligt af paa sine Fordringer, saa Ordenen ganske vist har havt stort Pengetab ved hele denne Sag. Men Fore-

[1]) Copi af Traktaten hos Fryxell, Handlingar rör. Sverges historia I p. 51.
[2]) Jahn p. 227, Note 4.
[3]) Brev af 22de September 1408, hvorved Høimesteren opgiver alle Fordringer. Strelov p. 194 ff.

tagendet, der var begyndt saa hæderligt af Ordenen, var ført igjennem, uden at dens Ære havde lidt noget Skaar.[1])

Kong Erik tøvede nu ikke længe, før han traf de fornødne Foranstaltninger til Sikkring af den nye Besiddelse, hvis Beliggenheds Vigtighed vel nu maatte være tilstrækkelig erkjendt. Efter at have faaet samlet de nødvendige Penge,[2]) kom han 1410, eller snarere 1411, som det hedder, med en stor Hær til Gulland. Tæt sydfor Byen besluttede han at opføre et Slot. »Men Borgerskabet stod der hart imod, ingen Fæstning at skulle bygges,« siger Strelov, og det vistnok ikke uden Grund; thi om de end ikke forudsaae alle de for dem sørgelige Følger af Slottets Opførelse, kunde de dog vente sig al Slags Fortrykkelse og Forurettelse af dets Besætning. Kongen maatte berolige Borgerne ved et Brev af 2den September 1411, en Maaned efter at Slottets Bygning var paabegyndt. Han lovede her, at hverken Indvaanerne eller den almindelige Kjøbmand skulde lide noget Tab ved Slottet; Byen skulde beholde alle sine Besiddelser saavelsom alle sine Privilegier; man maatte ikke paa Slottet beskærme den, der havde forbrudt sig mod Byens Lov, dog heller ikke omvendt. Tvertimod skulde Kongens Embedsmænd være Byens Borgere behjælpelige i alle retfærdige Ting, ligesom disse skulde staae hine bi i Alt, hvad der var Kongen, hans Lande og hans Stad Visby til Bedste. — Efterat Indbyggerne havde givet sig tilfreds, forlod Kongen Landet og overlod Fuldførelsen af Slotsbygningen til Hr. Truid Hase, fra tidligere Tid Ind-

---

[1]) Fremstillingen efter S. R. D. I p. 262 og V p. 533, men hovedsagelig efter Voigt VI p. 260 ff., 341 ff., 357 ff., VII p. 12-15.

[2]) Jahn p. 227, Note 4.

byggerne vel bekjendt,[1]) og der nu som Befalingsmand paa hele Øen idetmindste forstod at gjøre sig yndet af Munkene, hvilket de vidnede ved hans Død 1437.[2])

De sidste Aars Begivenheder havde bøiet de stolte Borgere dybt. Hvilken Forskjel fra den Tid, da de spottende tilraabte Kong Valdemar: »Det var dig bedre hjemme at blive, end du imod Goterne vil stride!« og til den, da de vemodigt anraabte Ordensmesteren om, dog ikke at berøve Øen sin Beskyttelse! Og dog havde selve Ordenens Herredømme udøvet et ikke ringe Tryk paa Beboerne, hvormeget mere da deres andre Herrer. Det saae jo endog ud til, at Byen skulde blive et heelt »Arve-Røverslot«! Efter dette Tryk reiste Visby sig aldrig mere, end ikke i de fredelige Aar, som nu fulgte paa. Vel havde den endnu bevaret sin Indflydelse over Novgorod; men denne By var et Bytte for de indre Stridigheder i Rusland og dens Handel neppe særdeles indbringende.[3]) Ogsaa optraadte Visby atter som Medlem af det i 1418 fornyede Hanseforbund;[4]) men dens Virksomhed der er saa ubetydelig og har, saavidt hidtil

---

1) Strelov siger p. 190, at han 1395 var Statholder paa Dronning Margretes Side. I 1404 var han med i Kampen mod Ordensherrerne, see Voigt p. 263, Note 3.

2) S. R. D. I p. 265. Fremstillingen desuden efter Strelov p. 196 ff. S. R. D. V p. 534. Benzelius p. 94. Det synes efter den oven citerede Fredstraktat af 1404, som Preusserne her have havt en Borg. Det Slot, som Strelov p. 197 siger, laa sydfor Visby i en Milsveis Afstand paa Klippen ved Buskevig, synes baade efter Strelovs Antydning og efter dets Beliggenhed snarere at maatte have været et Røverslot eller maaskee en af de danske Fæstninger fra 1403.

3) Barthold, Geschichte der deutschen Hansa, III p. 110.

4) Ibid. p. 44.

bekjendt, efterladt sig saa faa Spor, at Visbys Stilling som Hansestad ikke længere faaer Betydning for Undersøgelsen af dens Forhold til Danmark og Sverig. — Det var Visborg Slot, der, kneisende med sine høie Taarne, som en Tordenleder trak det ene Uveir efter det andet ned over Land og By, hvis Beliggenhed i Østersøen nu ikke bragte den Andet end Mishandling og Fortrykkelse.

Fjerde Afsnit.

Kong Erik paa Visborg. Kamp imellem Sverig og Danmark om Gulland. Iver Axelsøn. Øen kommer til Danmarks Rige.

Det lader sig neppe afgjøre, om det var som Konge af Danmark eller af Sverig at Erik af Pommern tog Gulland i Besiddelse. Det hedder rigtignok, at det var Sverig, der maatte betale Skatten til Gullands Indløsning fra den tydske Orden med tolv Øre Stokholms Mønt af hver Stue;[1]) men det er ikke beviist, at der til det samme Formaal Intet er bleven betalt i Danmark.[2]) Den Hær, hvormed Tilbageerobringen af Øen i 1403 forsøgtes, bestod, hvis man skal dømme efter dens Anførers Navne,[3]) ligesaavel af Danske og Norske som af Svenske. Maaskee har Dronning Margrete, i Overensstemmelse med sin Plan at danne eet Land og eet Folk, med Villie holdt Spørgsmaalet uafgjort. Saalænge Unionen blev uanfægtet af indre Tvistigheder, gav heller ikke dette Spørgsmaal Anledning til Strid; men saasnart Strid indtraadte mellem de forskjellige Lande, maatte ogsaa Gulland blive et Tvistens Æble. Det blev ogsaa Tilfældet, da de Sven-

---

1) Rimkrøniken, Hadorphs Udgave p. 170. Ericus Olai ed. Messenius 1625, p. 274.

2) Jahn p. 227.

3) Voigt VI p. 263, Note 3.

ske endelig, kjede af at bære de svære Byrder, der paalagdes dem for et efter deres Skjøn fjernereliggende Spørgsmaal, Slesvigs Erobring, og af de danske Fogeders Haardhed, havde reist sig til den store Kamp, der endte med at sprænge Rigernes Forening. De havde tilstrækkelig Grund til at gjøre Fordring paa Gulland deri, at dette Land aldrig var aftraadt af Sverig, og kunde støtte sig paa Dronning Margretes Løfte af 1388, at Sverigs Landemærke skulde blive, som det fra gamle Dage havde været.[1]) Desuden var Gulland vedbleven i geistlig Henseende at høre til Linkøping Stift. Om disse eller andre Grunde have været anførte paa det Møde, som holdtes i Stokholm i Efteraaret 1435, vide vi ikke; men i den Reces, der udstedtes den 14de Oktober, enedes man om at henskyde den Sag om Gulland til Afgjørelse af 12 Rigsraader af alle tre Riger. Disse bestemte den 18de Oktober, at denne Sag skulde afgjøres paa et Møde i Lødese den 24de Juni n. A. af Kongen og hans norske Raad samt andre gode Mænd, der da skulde dømme mellem Svenskes og Danskes Fordringer.[2]) Dette Møde kom ikke istand, fordi Sverigs Marsk Karl Knudsøn allerede i 1436 i Januar Maaned atter reiste Oprørsfanen i Forbindelse med Oprørets første Høvedsmand Engelbrecht Engelbrechtsøn. Efter dennes Mord enedes man dog under hanseatisk Mægling[3]) om et nyt Møde i Kalmar, der virkelig afholdtes i Juli 1436. Man enedes her om en Revision af de tidligere Forbundsbestemmelser, og Kongen begav sig til Gulland, hvor han fra nu af tog fast Ophold. Men paa Reisen overfaldtes han af en saa

---

[1]) Hadorph, Bilag til Rimkrøniken p. 54.

[2]) Ibid. p. 97, 101.

[3]) Detmars Fortsætter hos Grautoff, II p. 71 vil, at man dengang foruden Stokholm ogsaa beleirede Visby; vistnok med Urette.

forfærdelig Storm, at man længe troede ham død. Karl Knudsøn benyttede sig strax heraf og fik det til Mikkelsdagstid i Søderkøping bestemte Møde aabnet. Hvad han har udrettet for sine ærgjerrige Planer, have vi her ikke at gjøre med; vi skulle kun nævne det Udkast til en Forbindelse mellem de tre Riger, som blev affattet i Kalmar af alle tre Rigers Erkebiskopper og tre Riddere, een af hvert Rige, fordi man her i Bestemmelserne om Kongevalget blandt de 40 svenske Valgmænd, der ved Kongens Død skulle møde i Halmstad, ogsaa finder Gullands Lagmand opført, og altsaa seer dette Land regnet til Sverig.[1]) Men Intet af Alt dette kom til Udførelse; Oprøret forplantede sig i de følgende Aar ogsaa til Danmark, hvor man frygtede Kong Eriks Plan, at gjøre Hertug Bugislav af Pommern til Konge i Danmark. Medens Kongen opholdt sig paa Gulland og derfra kun gjorde en og anden Reise enten til Underhandlinger i Danmark eller til Tydskland for at hverve Tropper, indbød det danske Rigsraad Hertug Christoffer af Baiern til at være Rigsforstander, den 28de Oktober 1438. Det svenske Rigsraad gjorde endnu et Mæglingsforsøg, som afvistes af Kongen, der fra Gulland forsilde søgte at føre Krigen ind i Sverig. Imidlertid havde det danske Rigsraad den 23de Juni 1439 opsagt Kong Erik Huldskab og Troskab, og det svenske Raad tøvede ikke længe med at følge dets Exempel. Kongens Forsvarsskrifter forbleve uden Virkning.

Medens Christoffer af Baiern nu lovede Alt for at opnaae den danske og den svenske Krone, og medens han i sin Forsikkring til Sverigs Raad og Indbyggere (Kjøbenhavn 26de April 1441) navnlig lovede at bringe Gulland tilbage under Sverig, sad Kong Erik paa denne Ø og havde ingenlunde opgivet Krigen mod sine oprørske Undersaatter. Vel vare hans personlige og skriftlige Hen-

---

[1]) Hadorph, Bilag til Rimkrøniken p. 120.

vendelser om Bistand til Høimesteren af Preussen frugtesløse, da denne endog indlod sig i Underhandlinger med Kong Christoffer om et gjensidigt Forsvarsforbund;[1]) men hans Midler vare dog ikke ubetydelige, og Gullands Beliggenhed satte ham i Stand til høiligen at fornleilige Sverig ved at bemægtige sig dets Handelsskibe, angribe Kysterne, gjøre Fanger og udpresse Løsepenge af dem.[2]) Svenskerne kaldte ham ligefrem en Vitaliebroder,[3]) og vistnok stod denne resultatløse Feide ikke Sørøveriet meget fjernt. Kong Christoffer maatte derfor idetmindste gjøre et Forsøg paa at opfylde sit Løfte. Dette skete i Aaret 1444, da man blev enig om en Underhandling. Da Kong Erik imidlertid fordrede Mægling af Hansestæderne, med hvem han altsaa maa have staaet paa en god Fod, og hvis Handel han saaledes neppe kan have lagt Hindringer i Veien, og Kong Christoffer og hans Raad afsloge disse, kunde man ei bevæge Kong Erik til at deltage i Mødet. Kong Christoffer opgav dog ikke Sagen, men sendte nogle af de Fornemste af sit Raad til Gulland med Forslag om en Bilæggelse af Striden, hvorved Kongen beholdt Gulland og fik 3000 Mark lybsk aarlig. Hertil svarede Kong Erik, at han solgte ikke tre Kongeriger for 3000 Mark aarlig Rente, og hvad Gulland angaaer, saa var det alt i Forveien hans, da han havde indløst det fra Preussen med 9000 Nobler af hans egne Penge. Vi kunne ikke forstaae denne en paalidelig Krønikeskrivers Beretning[4]) anderledes, end at Kong Erik har betragtet Gulland som sin Privateiendom. Han fik ogsaa for det Første Lov til at beholde det; thi

---

[1]) Hadorph, Bilag S. 149. — Om K. Eriks Reise til Danzig 1441 m. m. see Voigt, Gesch. Preussens, VIII p. 26 ff.
[2]) Jahn p. 210, Note.
[3]) Rimkrøniken p. 367.
[4]) Detmar II p. 88 ff.

skjøndt Dyrtid i Sverig i Aaret 1446 nødte Kong Christoffer til, for at beskytte Korntilførselen, at udskrive Leding over hele Sverig, faldt denne dog ud til et fredeligt Møde mellem Kongerne i Slutningen af August 1446, hvis hele Resultat var en Vaabenstilstand paa et Aar, for hvilken man endda mener, at Kong Erik har faaet Penge.[1]) Mærkeligst blev denne Reise ved Kong Christoffers store Skibbrud paa Tilbageveien.

Ved Christoffer af Baierns Død 6te Januar 1448 var der saaledes ikke truffen nogen endelig Afgjørelse om Gullands Forhold til Danmark og Sverig, ligesaalidt som der var sat en Grændse for Kong Eriks Sørøveri; tvertimod synes dette netop paa den Tid at have været drevet paa det Stærkeste. Han havde da paa Gulland henved 500 Sørøvere og ventede endnu 1000 Mand fra Pommern. Hverken Høimesteren af Preussen, hvis Undersaatter lede stor Skade, eller Lybekkerne kunde tie til dette Uvæsen; men da de dog ikke kunde enes om en fælleds Fremgangsmaade imod den fortrængte Konge, der haanligt afviste alle Forestillinger, indskrænkede Høimesteren sig til at forbyde sine Undersaatter al Tilførsel til Øen.[2])

Da nu det svenske Kongevalg den 20de Juni 1448 havde sat Kronen paa Karl Knudsøns Hoved, fandt denne Intet tjenligere til at vinde sit Folks Yndest, end et alvorligt Forsøg paa atter at lægge Gulland til Sverig og dermed tillige at standse Kong Eriks Angreb paa svenske Skibe, af hvilke nylig 7 fra Stokholm ladede med Landets Produkter paa Farten til Tydskland skulle være

---

[1]) Rimkrøniken p. 370 ff. Detmar II p. 102. Jahn henfører Kong Christoffers Svar, at hans Morbroder ogsaa skulde leve, til denne Leilighed (Jahn p. 212; Rimkrøn. p. 368).

[2]) Voigt VIII p. 146 ff.

faldne i hans Hænder. Han udrustede derfor en Hær paa 2000 Mand og satte Magnus Gren til Anfører. Medens denne seilede til Gulland,[1]) begav Kongen sig selv med en Hær til Borgholm paa Øland for derfra at true Bleking, om de Danske, hvad der var rimeligt, vilde komme Kong Erik til Hjælp. Allerede den 28de Juli gik Magnus Gren i Land paa Gulland, efter Nogle ved Vestergarn, efter Andre ved Flenvik paa Øens Nordside. Efter betydelig Modstand nødsagedes Kong Eriks Folk til at trække sig tilbage og nøies med at forsvare Byen og Slottet. Beleiringen af disse trak sig nu ud paa Efteraaret, Landet var gaaet de Svenske tilhaande, glad over at slippe for Mishandlinger, men Slottet og Byen holdt sig godt, og kjede af den langvarige Beleiring vendte flere svenske Herrer tilligemed Hr. Magnus Gren tilbage til Sverig.[2]) Kong Erik, der imidlertid saae Faren for sig, havde indladt sig i Underhandlinger, først med den tydske Orden,[3]) siden med de Danske om at overlade dem Øen. Christiern af Oldenborg, der imidlertid var valgt til Konge i Danmark (hyldet paa Viborg Thing 28de September), havde ogsaa sendt et Gesandtskab til Kong Karl for at bede ham, ikke at bekrige en Ø, der hørte Danmarks Rige til; men dertil svarede Kong Karl naturligvis, at »Gulland hører ret til Sveriges Rige«. For at forekomme videre Foretagender fra de Danskes Side besluttede da Birger Trolle at foretage et Overfald paa Byen, der saameget lettere var muligt, som Besætningen troede sig

---

[1]) Hvidtfeld, Folioudg. p. 847. Diarium Wazstenense S. R. S. I p. 165.

[2]) Rimkrøniken p. 381. Ericus Olai (ed. Messenii) p. 374.

[3]) I August. Voigt VIII p. 149. I samme Bind forekomme endeel Underhandlinger mellem Danmark, Sverig og Preussen, men jeg har ikke omtalt dem, da de bleve resultatløse. Man seer. at Kong Erik tilsidst har paalagt de Søfarende forbi Gulland en formelig Told.

sikker, siden Beleiringshæren var smeltet sammen. Natten til den 4de December overfaldt Birger Trolle da Byen, besteg Murene og tvang de af Kong Eriks Folk, der ikke vare fangne, til at tye til Slottet. Nu stod kun Visborg Slot tilbage, der vistnok var vel bemandet, men hvor man plagedes af Mangel paa Levnetsmidler, saa man allerede havde seet sig nødsaget til at fortære 60 Heste. [1]) Kong Erik nødtes da til at indgaae en Capitulation. Den 21de December enedes hans Underhandlere med Hr. Birger Trolle og de andre svenske Høvedsmænd om, at Kong Erik skulde opgive Slottet 8 Dage efter Paaske, mod at man paa Livstid overlod ham Øland med Borgholm og hvad anden Understøttelse, man kunde formaae Kong Karl til at bevillige ham. [2]) Kong Karl var vel fornøiet med dette Forlig, kun ikke med den Bestemmelse, at Kong Erik skulde beholde Slottet saa længe; han anede vel nok, at han ventede dansk Bistand. [3]) Han sendte derfor snarest muligt Magnus Gren tilbage til Gulland, hvor han allerede den 4de Januar 1449 tog Løfte af Indbyggerne, at de vilde blive ved Kong Karl og Sveriges Krone, saasom deres Krønike udviser, at de fra gamle Dage havde hørt til Sverig. [4]) Men sit andet Ærinde, at bevæge Kong Erik til strax at overgive Visborg, endnu inden han havde faaet Øland, var han ei saa heldig med. Hvad enten Befalingsmanden paa Øland havde negtet at overgive Kong Eriks Sendebud dette Land, eller Kong Erik vilde afvente de Dan-

---

[1]) Rimkrøniken l. c. Diarium Wazstenense S. R. S. I p. 165 (16de November).

[2]) Jahn, Bilag p. 21. Der er Tvivl om, hvorvidt dette Forlig har været ratificeret af K. Erik. Hist. Tidsskr. IV p. 181.

[3]) Detmar II p. 119 ff.

[4]) Hadorph, Bilag p. 151. Brevet er mærkeligt ved den særegne gullandske Dialekt, hvori det er affattet.

skes Ankomst, og derfor for Øieblikket strengt holdt sig til Capitulationen, saameget er vist, at Visborg blev ikke overgivet. Om Vaabenstilstanden strax er bleven brudt eller Kongen først har afventet de Skibe, han vidste vare underveis fra Kong Christiern, kunne vi ikke afgjøre.[1]) Men da disse, der vare afsendte fra Kjøbenhavn den 25de Januar under Befaling af Folmer Mortensøn og Jørgen Laurentsøn, efter Begjæring af Kong Erik, der til Gjengjæld havde lovet at holde Gulland til Danmark, vare ankomne til Øen, brød han alle sine Løfter. Vel kunde Skibene ikke komme ind i Visbys Havn, men Kong Erik begav sig ud til dem og fik Slottet provianteret; tillige blev der truffen nøiere Aftale om, hvad han skulde have i Danmark til Gjengjæld for Visborg; man siger, at han fik Løfte om Nykjøbing paa Falster, Aalholm og Ravnsborg.[2])

Saaledes var det altsaa indtruffet, hvad Kong Karl havde frygtet for: Kong Erik vilde ikke holde Vaabenstilstanden. Kort efter Paaske kom da ogsaa en ny dansk Flaade til hans Undsætning under Hr. Oluf Axelsøn af den mægtige Familie Thott. Svenskerne vare dog ikke synderligt bekymrede for den; thi Visbys Havn var godt spærret med Forsænkninger og andre Bygninger, og Flaaden synes ikke at have havt nok Mandskab til at vove en Landgang. Men de havde ikke taget dem i Agt for, at Kong Erik havde ladet udhugge en Løngang under Slottets Mur, hvorigjennem de Danske førte frisk Mandskab ind, der under Hr. Oluf Axelsøns Befaling besatte Slottet, medens Kong Erik forlod det, tog sin Skat med og seilede til Rügenwalde i Pommern.[3])

---

[1]) Strelov vil, at Kong Erik Nytaarsdag skal have brudt Traktaten; men hans Beviis betyder kun lidet. p. 211.

[2]) Detmar l. c. Rimkrøn. p. 385.

[3]) Ibid. Rimkrøn. l. c.

Det maa have været en ubehagelig Overraskelse for de svenske Høvedsmænd at finde Kong Christierns Mænd paa Visborg i Stedet for Kong Eriks; thi det var klart, at Kong Christiern ikke havde i Sinde at lade sine Folk i Stikken. Vel foretog han nogle Indfald paa Sveriges Fastland for at bortlede Kong Karls Opmærksomhed fra Gulland;[1]) men denne lod sig ikke føre vild. Der blev sørget for, at Slottet blev paa det Strengeste indesluttet, saa at man kunde haabe, at tvinge det ved Hunger, og tillige gjorde man alle Landingssteder saa utilgængelige som muligt. Kong Christiern havde ogsaa ganske rigtigt ladet betydelige Sørustninger foretage. Hertug Adolf af Slesvig havde samlet Skibe til ham i Kiel, nogle vare blevne udrustede i Bremen, og over denne Flaade var Kongens Broder Junker Gerhard sat til Overbefalingsmand. Den samledes ved Bornholm, og her stødte Kong Erik til den med Hertug Barnim af Pommern, men forlod snart Flaaden igjen, som det synes, fordi man ei vilde holde ham Løftet om Skadesløsholdelse for Gullands Opgivelse. Endelig forenede Kong Christiern, der havde været beskjæftiget med de norske Anliggender, sig med Flaaden. Nu løb den til Gulland, men fandt, som ovenfor sagt, Landgangen saa vanskelig, at Kong Christiern fandt det bekvemmere, at indlade sig i svigefulde Underhandlinger. Hr. Oluf Axelsøn og Junker Gerhard begjærede et Møde med Magnus Gren. Et saadant kom i Stand og man anførte alle de Grunde, som maatte have Vægt til at forhindre Kampen der, hvor den første blodige Kamp mellem Danmark og Sverig siden Unionen truede med at bryde ud, navnlig gjordes de adelige Familiers Slægtskabsforbindelser i alle tre Riger gjældende. Saaledes kom det da til et Forlig, hvorved det

---

[1]) Diar. Wazst. p. 166.

blev bestemt, at Hr. Oluf Axelsøn skulde beholde Visborg og have Ret til at forstærke sig med Føde og Vaaben. Der skulde være Vaabenstilstand, indtil Spørgsmaalet om Gullands Besiddelse var afgjort paa et Møde inden Paaske eller St. Hansdag næstkommende af 12 Mænd af hvert Riges Raad. ([Vester]garn 8de eller 15de Juli).[1]) Da dette var vedtaget, gik de danske Høvedsmænd tilbage til Slottet; men det hedder, at Folket blev indkvarteret i Byen.

Men trods det beseglede og besvorne Forlig, begyndte Kong Christiern, der maaskee ikke havde ratificeret det, pludselig at udskibe sine Tropper. Nu anede Hr. Magnus Gren Uraad og spurgte Hr. Oluf Axelsøn, hvad dette skulde betyde. Denne søgte at berolige ham, og lovede, at Kongen skulde holde Forliget, eller han vilde ligge død for Kongens Fødder. Men Kong Christiern rykkede lige for Visby og forlangte den 28de Juli af Byens Borgermestre og Raad, at de skulde hylde ham. Disse svarede ved at henvise til den nys sluttede Vaabenstilstand og til at de nylig havde hyldet Kong Karl, bade derfor Hans Naade, at han ikke vilde besvære dem derudover. Da svarede Kong Christiern vredt, at de skulde fatte sig kort; vilde de ikke hylde ham, saa skulde de, han spurgte ikke efter, hvad der var dem lovet. Da nu Raadet gik ind i Byen for at adspørge Menigheden, hedder det, at de Danske, der vare indkvarterede i Byen, stak denne i Brand paa mange Steder; nu stormedes der udenfra, og det blev et frygteligt Nederlag, maaskee vel saa meget paa de fredelige Borgere, der dræbtes eller indebrændtes, som paa de svenske Krigsfolk, der tyede op i de faste Steenhuse, hvorpaa Visby var saa rig, og forsvarede sig derfra. Man angiver de Faldnes Antal af

---

[2]) Hadorph p. 154.

Borgerne og Svenskerne til 400 Mand.[1]) Hr. Magnus Gren med hans Folk skulde forlade Gulland, der skulde være Vaabenstilstand ei alene mellem Gulland og Sverig, men og mellem Danmark og Sverig, indtil Mortensdag næste Aar; inden den Tid skulde Spørgsmaalet om Gulland saavelsom alle andre Tvistepunkter mellem Rigerne afgjøres paa et Møde i Halmstad 1ste Mai af 12 Rigsraader af hvert Rige. Dette Forlig blev sluttet den 31te Juli, den 1ste August ratificerede Kong Christiern og den 24de August Kong Karl det.[2]) Saaledes var Kong Christiern og hans Statholder Oluf Axelsøn atter i uindskrænket Besiddelse af Øen.

Af alle de Dokumenter, der bleve udstedte paa det mærkelige Møde i Halmstad, skulle vi kun fremhæve det, som den 13de Mai bestemte et nyt Møde paa Rigernes Grændse i Rønneby til den 24de Juni 1451, hvor Kong Karl og Kong Christiern skulde underhandle bl. A. om Gulland.[3]) Underhandlingen fandt Sted paa den bestemte Tid, men uden andet Resultat, end at begge Parter rustede sig til en ny Krig. Før dennes Udbrud havde man det Særsyn paa Gulland, at Hr. Magnus Gren, for to Aar siden de Svenskes Befalingsmand, nu forfulgt af Karl Knudsøn begav sig dertil for at træde i de Danskes Tjeneste og i Sommeren 1452 virkelig tilligemed

---

[3]) Jeg har holdt mig til Fortællingen hos Detmar, II p. 119 ff., der er udførlig, klar og samtidig (p. 132). Rimkrønikens Beretning (p. 389-91) er aabenbart farvet af Partiskhed for Svenskerne, da dog de Mirakler, den fortæller, vidne om de Svenskes Vaande, og af Lyst til at gjøre Hr. Magnus Gren til en Forræder, Noget, som dog den samtidige Gullands-Vise (Geijer og Afzelius, Svenska Folk-Visor II p. 279-85) ikke antyder.

[2]) Hadorph p. 156, 158. Diplomatarium Christierni primi p. 13, 15.

[3]) Hadorph p. 174. Dipl. Chr. I p. 21.

Hr. Oluf Axelsøn fra Gulland førte den danske Flaade imod Stokholm, hvor den dog ikke udrettede Meget. Oluf Axelsøns Stilling som Høvedsmand paa Visborg vedblev imidlertid at være til stor Skade for de Svenske, dog ikke mindre for Hansestæderne; thi han optog under de bestandig fornyede Stridigheder atter det indbringende Kaperi, og da kunde der ikke gjøres saa nøie Forskjel paa Ven og paa Fjende. [1])

Man skulde da troet, at Kong Christiern vilde holdt meget fast paa Gullands Forbindelse med Danmark. Men det er ęt Træk, som flere Gange forekommer i Unionskongernes Adfærd, at de ikke toge det saa nøie med Spørgsmaalet om, til hvilket Rige dette Land skulde regnes, naar de ved at opoffre det for Danmark kunde haabe at vinde Sverig, idet de da meente, at Øen jo i ethvert Tilfælde kom til at høre dem til. Saaledes finde vi, at da Kong Christiern ved Erkebiskop Jens Bengtsøns Opstand mod Kong Karl i Aaret 1457 saae sit Kongevalg i Sverig imøde, lovede han at lade Sveriges Krone beholde al den Rettighed, den havde til Visborg og Gulland, og før sin Kroning tilsagde han at lade Spørgsmaalet afgjøre af de 3 Rigers Raad. [2]) Men da Kong Christiern ikke beholdt Sveriges Krone, vedblev det gamle Stridsspørgsmaal at være levende.

Hr. Oluf Axelsøn, der havde Gulland i Pant af Kong Christiern, [3]) vedblev indtil sin Død (henved 1464) at være en af dennes høitbetroede Mænd. Efter ham modtog en anden af de mægtige Axelsønner, Hr. Ivar, Forleningen af Kong Christiern; ogsaa han vedblev at staae i det bedste Forhold til Kongen indtil 1466, da han droges over til Karl Knudsøns Parti af sin Broder, den

---

[1]) Detmar p. 168, 176. Hadorph, Bilag p. 180.
[2]) Hadorph p. 194, 198.
[3]) Olaus Petri svenska Chrönica S. R. S. I p. 325.

i 1465 for anden Gang afsatte Konges Svoger Erik Axelsøn. Brylluppet i Nykøping, September 1466, hvor Ivar Axelsøn ægtede Karl Knudsøns Datter Magdalene, var afgjørende ikke alene for Sverigs, men ogsaa for Gullands Skjæbne i lang Tid. Hr. Ivar optraadte den 25de September paa sin Hustrues Vegne for de i Nykøping forsamlede svenske Rigsraader med Fordring paa Kong Karls arvede og kjøbte, men konfiskerede Gods.[1]) Og dog havde Kong Christiern vist ham den Tillid at udnævne ham til at deltage i det danske Gesandtskab, som paa dette Møde skulde underhandle om Forbindelsen mellem Rigerne.[2]) Det vilde føre os for vidt, at følge Begivenhedernes Gang i Sverig; det maa være nok at bemærke, at Ivar Axelsøn i det næste Aar ved et Indfald i Sverig kraftigen hævdede sin Broders vaklende Stilling som Rigsforstander mod Oxenstjernernes Parti. Vigtigere bliver det for os, at han i Aaret 1467 formeligt opsagde Kong Christiern Huldskab og Troskab; thi da der ikke var Tale om at tilbagegive Kongen de to Slotte, han havde til Forlening af ham: Visborg og Sølvesborg, og da han ikke havde erkjendt nogen anden Herre, var nu Gulland ligesom Hr. Ivar Axelsøns uafhængige Kongerige, beskyttet af det faste Visborg, hvis Fæstningsværker han havde ladet betydeligt udvide og forstærke.[3]) Som Aarsagen til sit Frafald angav han, at Kong Christiern havde berøvet hans Broderbørn Tranekjær. Da dette imidlertid var en Følge af en Herredagsdom af 1453, i Kraft af hvilken alt Pantegods, der havde indbragt Besidderne den udlaante Kapital, blev inddraget under Kronen, og han, som Kong Christiern be-

---

[1]) Jahn, Bilag 41.
[2]) Diplomat. Christierni primi p. 179.
[3]) Strelov p. 218.

mærker, aldrig før havde klaget det for ham, var dette vistnok kun et Paaskud. [1])

Hr. Ivar forstod at benytte sin Stilling. Thi da han i Begyndelsen af 1468 vilde undsætte sin af Kong Christierns Folk beleirede Gaard Lillø i Bleking, og nødsagedes til en Capitulation, vidste han dog at betinge sig frit Leide til Kongen for at forhandle om de Sager, der vare dem imellem, og imidlertid skulde han nyde alt sit Gods i Danmark, saavelsom Alt, hvad han var Formynder for. [2]) Nu maatte Karl Knudsøn, der imidlertid (12te Novbr. 1467) var vendt tilbage til Sverig, gjøre et høit Bud for hans Venskab: og den 17de Marts 1468 lovede da Hr. Ivar Kong Karl Huldskab og Troskab, samt at han ingen Skade skulde faae af Gulland, saalænge Hr. Ivar havde det i sit Værge, da Rigsraadet havde lovet at være ham lydigt i Alt, hvad han befalede paa Kong Karls Vegne, at alle Slotte i Riget skulde staae ham aabne, og at han skulde blive Rigsforstander efter Kong Karls Død. [3]) Vi kunne dog ikke heraf slutte, at Hr. Ivar for Gullands Vedkommende har erkjendt Kong Karl for sin Herre. — Et Møde i Halmstad 1468, den 24de August, der bl. A. bestemte, at Hr. Ivar skulde levere Kong Christiern Visborg tilbage, havde ingen videre Følger, da Kong Karl ikke stadfæstede Traktaten. [4]) Mere betydede det, at Hr. Ivar Axelsøns Gods i Danmark tilligemed hans to Brødres tildømtes Kong Christiern som »hans Fjenders Gods« (20de Novbr. 1468). [5])

Karl Knudsøn døde 13de Mai 1470; dog blev ikke Ivar Axelsøn, men Sten Sture Rigsforstander. Ivar

---

1) Hvitfeld p. 858, 911.
2) Ibid. p. 915 f.
3) Hadorph p. 248.
4) Hvitfeld p. 919. Diplom. Chr. primi p. 200.
5) Ibid. p. 210.

Axelsøn maatte ogsaa være betænkt paa at vogte sig; thi Kong Christiern havde alt tidligt paa Aaret 1471 udbudt Leding for at vinde Gulland tilbage.[1]) Deraf blev dog for Øieblikket Intet; det skjæbnesvangre Tog, der endte med Slaget paa Brunkebjerg, traadte i Stedet.

Vi skulle ikke forfølge de vidtløftige, men frugtesløse Forhandlinger, som afbrøde Krigene mellem Danmark og Sverig i Aarene 1471-76; heller ikke ere vi i Stand til at efterspore Ivar Axelsøns Forhold til Kong Christiern i denne Tid. Men charakteristisk er det for Gullands hele usikkre Stilling, at Hr. Ivar paa et Møde med Kong Christiern i Aahus 15de Januar 1476 kunde erklære denne, at han altid havde holdt Gulland til ham og Danmarks Krone, hvilket han altid vilde vedblive, — en altfor mærkelig Tilstaaelse, til at Kong Christiern ikke skulde lade optage et Vidnesbyrd derom[2]) Ligesaa charakteristisk er det for Christiern den Førstes Politik i denne Sag, at da han i August Maaned samme Aar paa Mødet i Rønneby meente at have faaet Sikkerhed for, atter at blive Konge i Sverig, lovede han bl. A. at afgjøre de Fordringer, Sverig gjorde paa Gulland, med Danmarks og Norges Raad, naar han var bleven Konge.[3])

Men Christiern den Første blev aldrig mere Konge i Sverig. Han døde den 21de Mai 1481, og hans Søn, Kong Hans, bød nu atter Gulland for Sverigs Krone. Paa Mødet i Halmstad 1483 udstedte Kong Hans til de danske og norske Rigsraader en Haandfæstning, som var beregnet paa, ogsaa at kunne gjælde for Sverig, og her lovedes det, at naar de i Sverig annammede ham for deres Konge, vilde han hjælpe Sveriges Rige til Rette,

---

[1]) Diplom. Chr. primi p. 247.
[2]) Jvf. Suhm, Nye Saml. III p. 349. Dipl. Chr. primi p. 321 f.
[3]) Hadorph p. 299.

bl. A. med Gulland[1]) (1ste Februar 1483). Sten Sture fandt sig beføiet til at gaae ind paa Vilkaarene i dette Dokument, og den 7de September stadfæstede den bekjendte Kalmarreces Bestemmelserne i Halmstad. Blandt de svenske Rigsraader befandt sig Sten Sture og Ivar Axelsøn.[2])

Sten Sture havde klogeligt stillet Betingelsen om Gulland; thi han havde sørget for, at denne Ø ikke saa let kom i Kong Hans's Magt. Vel var hans Forhold til Ivar Axelsøn ikke det bedste. Han havde rigtignok i 1481, i Foraaret, opfordret Østgoterne til at komme Hr. Ivar paa Gulland til Hjælp imod Kong Christierns truende Rustninger;[3]) men nye Misforstaaelser vare siden indtraadte. Ved Hr. Erik Axelsøns Død henved 1480 vare de vigtigste finske Slotte, der truedes af Russerne, mod hans Løfte komne i hans Brødres, først Hr. Laurents og siden Hr. Ivar Axelsøns Besiddelse.[4]) Man bød dem 20,000 Mark for disse Slotte, men de gave dem ikke tilbage til Sverig.[5]) Mangt et Herremøde holdtes; men Ivar Axelsøn blev mere og mere overmodig. Han var vant til at spille dobbelt Spil, og nu kunde han true Danmark med at kaste sig i Armene paa Sverig, Sverig med at overgive de finske Slotte til Russerne. Saaledes maatte han nødvendigvis vindes, om Sten Sture ellers vilde sætte sin Plan igjennem, at udelukke Kong Hans fra Sverig. Da Hr. Ivar ikke vilde komme til ham, drog han til Gulland, og man blev da enig om, at Hr. Ivar skulde opgive de finske Slotte til Sten Sture mod at han til Gjengjæld fik Borgholm med Øland (22de Juni

---

[1]) Aarsberetninger fra det kongl. Geheimearchiv, II p. 46 ff.
[2]) Hadorph p. 318.
[3]) Ibid. p. 302.
[4]) Olaus Petri svenska Chrönica. S. R. S. I p. 326.
[5]) Rimkrøniken p. 521.

1483).[1]) Dette tilligemed hans andre Besiddelser og Forleninger i Sverig kunde vel regnes for fuld Erstatning for hvad han havde mistet i Danmark. Men Hr. Sten har naturligvis ikke forladt Øen, før han var vis paa, at hans Frænde under ingen Omstændigheder vilde overgive den til de Danske, hvilke, som det var at forudsee, nu vilde anspænde alle Kræfter for at bevæge Hr. Ivar til at lade dem faae Øen. Man tilbød ham ogsaa at lade ham faae den tilbage som Len af Danmark, naar han først havde overgivet den (Efteraaret 1483); men nu var det for sildigt.[2]) Sten Sture kunde rolig undertegne Kalmarrecessen og, da det endelige Møde kom i Kalmar 15de August 1484, hvor bl. A. Hr. Ivar Axelsøn var tilstede som svensk Rigsraad, erklære, ikke at ville hylde Kongen, før Striden om Gulland var endelig afgjort. Da de Danske, fastholdende Kalmarrecessen, paastode, at dette først skulde skee, naar Kong Hans var hyldet, adskiltes Mødet uden andet Resultat end at bekræfte Freden mellem Rigerne.[3])

Men Hr. Ivar overleverede ikke de finske Slotte. Hans Hovmod var ved de sidste Begivenheder steget saaledes, at han meente at kunne bestemme over Sveriges Skjæbne. Han vakte Uroligheder i Stokholm for at faae sin Svigersøn Arvid Trolle tagen til Rigsforstander;[4]) men da han paa samme Tid fornyede det gamle Forsøg paa at stifte en selvstændig Røverstat paa Gulland, et Forsøg, der gik ud over de Søfarende i Østersøen, især Hollænderne,[5]) viste det sig, at den stolte Adelsmand dog havde spillet for høit et Spil. Det var netop Hr. Sten

---

1) Hadorph p. 316.
2) Jahn p. 353 efter haandskrevne Kilder.
3) Hvitfeld p. 985.
4) Olaus Petri p. 326.
5) Hvitfeld p. 991.

Sture om at gjøre, at faae sluttet et Forbund med Hansestæderne,[1]) og han kunde ikke være tjent med, at alle hans Planer krydsedes. Da Hr. Ivar derfor ikke mødte efter en Indbydelse af det svenske Rigsraad, da et Møde paa hans Slot Stegeborg hindredes af ham selv, da han ikke indfandt sig efter en Stævning for Rigsretten, erklæredes han endelig for Rigets Fjende. Sten Sture gik i Januar 1487 over Isen til Øland og beleirede Borgholm Slot. Trods Ivar Axelsøns tappre Modstand havde Beleiringen god Fremgang; han nødtes til i en mørk Nat at forlade Slottet og paa en aaben Baad at snige sig igjennem de 15 Skibe, der holdt Landet blokeret, og at søge Sikkerhed paa Gulland; men først her kunde han ret oversee sin vanskelige Stilling. Slottene i Finland og hans fleste Besiddelser i Sverig vare i Sten Stures Hænder, og Kong Hans rustede under Sjælland en Flaade for at benytte sig af Leiligheden. Da sank hans Mod. Han overgav Kong Hans Gulland mod at faae sine Besiddelser i Danmark tilbage. I Juni 1487 bekræftedes dette af Kong Hans, der selv havde begivet sig til Visborg.[2])

Saaledes endte dette en Undersaats Forsøg paa at grunde et selvstændigt Herredømme ved Benyttelse af de forvirrede Forhold. Hr. Ivar Axelsøn døde i Danmark. Men Visborg med dets syv Taarne overlod han Kongen som en næsten uindtagelig Fæstning. Denne Borg, saa vigtig for Herredømmet over Sverig, betroede Kongen til den paalidelige Jens Holgersøn Ulfstand.[3])

---

[1]) Hvitfeld p. 989.
[2]) Rimkrøniken p. 520 f. Ol. Petri p. 327. Fant, Fortsættelse af Lagerbring p. 52. Hvitfeld p. 990.
[3]) Strelov p. 235.

Femte Afsnit.

Gulland under danske Lensmænd. Søren Norbys Kamp for Christiern den Anden. Øen gjenforenet med Danmarks Rige.

Skjøndt Sten Sture maatte erkjende, at der nu, da Kong Hans havde bemægtiget sig Gulland, Intet var iveien for Kalmarrecessens Fuldbyrdelse, — skjøndt Kong Hans for at føie ham endog tvang Ivar Axelsøn til at opgive Øland, der blev overdraget til Sverig,[1]) kom Kongen dog ikke til Riget før længe efter, da han tog det med Magt. Et havde han dog vundet ved dette Tog: Gulland var bevaret for Danmark; thi den dygtige og trofaste Sømand Jens Holgersøn var vel en streng Slotsherre, over hvem Øens Indbyggere, navnlig da Visbys med Slottet altid misfornøiede Borgere, meente at have mange Grunde til at beklage sig;[2]) men han var i ethvert Fald en aldeles paalidelig dansk Mand. Det var derfor ogsaa et af de faa Klagepunkter, som Svenskerne i 1501, da Opstanden var ifærd med at bryde ud igjen, kunde anføre som Overtrædelse af Kalmarrecessen, at Gulland ei var betroet til nogen svensk Mand. Men Kong Hans holdt nu godt fast paa denne Besiddelse, som i den paany opblussende Krig, der snart ogsaa blev en

---

[1]) Olaus Petri anf. St. p. 371. Hvitfeld p. 991.

[2]) Danske Mag., 3die Række, 3, p. 101 ff.

Krig med Lybekkerne, blev ham af saa meget større Vigtighed, som Kaperiet i Østersøen atter optoges i sin fulde Udstrækning.[1]) Laurits Schinkel, der 1509 havde afløst Jens Holgersøn vistnok til Øboernes Tilfredshed, da han synes at have været mere yndet af dem, saae sig samme Aar truet med et Anfald af den lybske Flaade; men det blev dog ikke til Noget.[2])

Fra denne Tid indtil 1523 var Danmarks Besiddelse af Gulland ubestridt; men de Svenske havde ingenlunde opgivet deres Fordringer paa Øen, der maatte være dem dyrebar, jo mere svensk Blod der var rundet for at bringe den tilbage til det Land, den oprindelig havde tilhørt.

Laurits Schinkel blev i Aaret 1517 afløst af den danske Søhelt Søren Norby, hvem Kong Christiern den 28de April forlenede med Visby og Gulland ad gratiam, som det hed i Forleningsbrevet, og for den Tid, da den nu atter udbrudte Krig med Sverig varede; den 18de Mai 1518 fik han det som Pantelen for sin Livstid.[3]) Det er ved hans Heltekamp for at bevare Gulland for sin landflygtige Herre eller idetmindste for Danmarks Rige, vi nu skulle beskjæftige os.

Den 31te Januar 1523 skreve de jydske Rigsraader, der kort i Forveien havde opsagt Kong Christiern den Anden Huldskab og Troskab, til Hr. Søren Norby, bade ham kjærligen og bøde ham strengeligen at holde de Forleninger, han havde af Danmarks Krone, besynderlig

---

[1]) Strinnholm, Sveriges historia i sammandrag, II p. 764, siger, at Gulland erklæredes for en Frihavn og Tilflugtsted for Sørøverne i denne Krig. Kilden til denne Efterretning har jeg forgjæves eftersøgt.

[2]) Danske Mag., 3die Række, 3, p. 104. Jahn p. 435 efter haandskrevne Kilder.

[3]) Suhms nye Samlinger til den danske Historie III p. 56, 59. Jvf. Allen, Breve og Aktstykker p. 534 ff.

Gulland, til Rigets Raads Haand. Løfter sparedes ikke, ja den danske Rigsraad Claus Bilde og Holsteneren Wulf v. d. Wisch forsøgte personlig at overtale ham;[1]) men det var langt fra Søren Norbys Tanker at svige sin Herre. Han førte dennes Krig imod Gustav Vasa, der med Lybekkernes Hjælp havde benmægtiget sig Sverig, og med disse rige Kjøbmænd fra Gulland af. Vi skulle ikke omtale hans Bedrifter paa de svenske Kyster eller hans Jagt efter Handelsskibene i Østersøen; men da Kong Christiern var flygtet fra Danmark og Gustav Vasa den 6te Juni 1523 var i Strengnæs udraabt til Sverigs Konge, syntes Øieblikket gunstigt, inden endnu Kong Christiern udenlandsfra kunde sende nogen Undsætning, til at fratage ham Øen. Kong Gustav ønskede helst at vinde den med det Gode; men en Opfordring til en personlig Sammenkomst og et Leidebrev, han sendte Søren Norby, havde ingen Virkning. Men Lybekkerne trængte ved deres Gesandt Herman Israhel haardt paa ham; thi for dem var Skaden størst. Kong Gustav svarede vel, at han allerede var saa dybt i Gjæld til Lybek for dens Understøttelse, at han ikke turde vove et saa kostbart Foretagende, og desuden frygtede han for at blive indviklet i Vanskeligheder med Danmark, der neppe vilde see roligt paa, at Øen kom til Sverig. Lybekkerne lovede imidlertid, at Gjælden skulde staae hen i mange Aar, foreslog Kong Gustav at ægte Kong Frederiks Datter Dorothea, da skulde der sørges for, at Gulland som Brudeskat kom til Sverig; og om den dog endelig blev ved Danmark, skulde de Danske betale Halvdelen af Krigsomkostningerne, Lybek den anden Halvdeel, — kun at Søren Norby blev skilt ved Øen. Da nu Herman Israhel fremlagde sine Creditiver og med »græsselige Eder« besvor sine Løfter, stemtes Kong Gustav mere for Planen.

---

[1]) Ekdahl, Christiern den Andens Arkiv II p. 346, 457.

Ved Nytaarstid 1524 holdtes en Herredag i Søderkøping, hvor især Biskop Hans Brask i Linkøping, til hvis Stift jo Gulland hørte, skal have tilskyndet Kong Gustav til Toget. Kongen vilde nødigt gaae ind derpaa, — han frygtede Forviklinger med Danmark; men da Beslutningen endelig var fattet, var han saa ivrig for dens Udførelse, at han opoffrede sit eget Sølvtøi for deraf at lade slaae Mønt.[1]) Uagtet Kongen skuffedes i sin Forventning om kraftig Understøttelse af Biskop Hans, som kjendelig blev mere og mere uvillig stemt imod ham formedelst Kongens lutherske Omgivelser, saa fandt Gustav dog Midler til at udruste en stærk Flaade og en Hær paa 8000 Mand med det fornødne Beleiringsskyts under Befaling af Hr. Bernhart v. Melen, en tydsk Adelsmand, der fra Kong Christierns Tjeneste var gaaet over i Kong Gustavs og var bleven gift med hans Frænke Margrete Vasa. Det var ved Pintsetid i Mai 1524 at Flaaden ankom til Gulland,[2]) hvor det aabne Land snart blev besat. Kun Byen og Slottet gjorde Modstand; men denne var ogsaa desmere haardnakket. Strax ved Beleiringens Begyndelse havde Søren Norbys Skibe taget den svenske Admiral Hr. Ivar Fleming fangen og med ham en stor Deel af de Svenskes Ammunition. Et Forsøg paa at storme Byen blev afslaaet; den blev da beleiret baade tillands og tilvands; men de Svenskes Plan, at stikke Søren Norbys Skibe ibrand i Havnen, blev tilintetgjort.[3])

---

[1]) Disse Forhandlinger ere fortalte efter Tegel, Gustaf I.s Historia S. 81, 86. Hvitfeld p. 1266. Strinnholm, Sverikes hist. i sammandr. III p. 63. Handlingar rörande Skandinaviens historia XIII p. 17 o. fl. St. Ekdahl anf. St. p. 431, 442, 455, 547, 676, 701, 1463 ff.

[2]) Skand. Handlinger XIII p. 61.

[3]) Tegel p. 86-96. Ekdahl p. 113-118 og passim; Skand. Handlinger II p. 37.

Imidlertid indtraf det, som Kong Gustav havde frygtet saa meget. Søren Norby havde indladt sig i Forstaaelse med dem, der for Tiden havde Magten i Danmark. Allerede da han saae de store Forberedelser, de Svenske gjorde til at angribe ham, og da han havde god Grund til at mistvivle om, at der vilde blive Mere af Kong Christierns lovede Undsætning i dette Aar, end der var bleven i det forrige, havde han den 14de Marts bedet om, og under den 17de Juni erholdt sin Konges Tilladelse til at maatte, om Undsætning udeblev, underhandle saaledes, at Landet ikke trængtes fra Danmarks Krone.[1]) Nu sendte han i Begyndelsen af Juni sin Fodermarsk Otto Andersøn Ulfeld til Kjøbenhavn med Fuldmagt til at forandre Visborg Slotslov til Danmarks Riges Raads Haand, — et Tilbud, Kong Frederik gjerne modtog saaledes, at Søren Norby nu som hans Mand beholdt Lenet paa samme Vilkaar som han havde det af Kong Christiern.[2])

Kong Frederik ydede ham da strax den Bistand, han formaaede; først paa det Møde, Kong Gustav holdt i Jønkøping den 24de Juli med Sendebud fra de vendiske Stæder og fra Danmark, hvor der underhandledes om Forbund mellem de tre Riger og Stæderne, hvilket de Danske ikke vilde indlade sig paa, før de Danmark berøvede Provindser vare tilbagegivne og Beleiringen af Visby ophævet. Thi Visby, sagde de, holdtes nu Kong Frederik tilhaande, og han saae sig nødt til at undsætte den, om Beleiringen vedblev. Heri fik de Medhold af Hansestædernes Gesandter, hvem det var temmelig ligegyldigt, i hvis Hænder Øen var, blot det ikke var i Søren Norbys. Men Svenskerne kunde naturligvis ikke uden Resultat opgive et Tog, der havde kostet saa Meget.

---

[1]) Ekdahl p. 688, 742.
[2]) Hvitfeld p. 1267.

Man enedes da om et Møde i Malmø den 1ste September 1524, hvor begge Kongerne skulde være tilstede og personligt underhandle om Stridspunkterne.[1]) Mødet fandt Sted til bestemt Tid, og den Mægling, der ydedes af de vendiske Stæder, afgjorde Alt til Kong Frederiks Fordeel og Kong Gustavs store Forbittrelse. Den endelige Afgjørelse af den egentlige Tvist opsattes til et Møde ved Pintsetid næste Aar i Lybek. Men indtil da skulde den af Kongerne, hvis Folk den 1ste September 1524 havde Visborg Slot inde, beholde det; om Gulland da senere tilkjendtes Danmark, skulde det tillige afgjøres, om og hvorledes Sverigs Omkostninger paa Gullandstoget skulde erstattes. I samme Tilfælde skulde Kongen af Danmark erstatte Skaden, om Norby ved sit Opbrud fra Gulland beskadigede Nogen; endelig skulde Øen betroes til en Mand, med hvem baade Svenske og Lybekkere vare tilfredse, og Søren Norby flyttes til et Sted, hvor man kunde være sikker for ham.[2])

Med Sorg satte Gustav Vasa sit Segl under dette Forlig, og med dyb Harme bebreidede han Herman Israhel, at alle de Løfter, hvormed han lokkedes til Gullandstoget, vare svegne. Thi han vidste, at hans Krigsfolk ikke havde vundet Visborg, selv ikke i Forbindelse med en hanseatisk Flaade. Thi Bernt v. Melen havde ført sig mindre hæderligt op. Man angiver som Aarsag til hans Utroskab, at hans Hustru havde ophidset ham, fordi hun meente sig forurettet af Kong Gustav i en Arvesag. Han indgik Vaabenstilstand med Søren Norby, traadte i det venskabeligste Forhold til ham, og Søren Norby benyttede Stilstanden til at overfalde de Svenskes fra de tydske Troppers adskilte Leir og bibringe dem et betydeligt Nederlag. Kong Gustavs Sendebud holdt Hr.

---

[1]) Tegel p. 87 ff. Jvf. Ekdahl p. 1542-1548.
[2]) Hvitfeld p. 1271 ff.

Bernt op med løgnagtige Beretninger om Underhandlingerne, indtil Tiden var spildt.[1]) Kort efter Mødet i Malmø bød Kong Gustav sin Hær at drage hjem, da Tiden nu engang var tabt.[2]) Men hvad der fulgte herpaa: Hr. Bernt v. Melens Flugt til Tydskland og hans Troppers fortvivlede Forsvar i Kalmar, gjorde det mislykkede Gullandstog til det sørgeligste Blad i Gustav Vasas Historie.

De Danske fik dog ikke Gulland. Det synes hermed at være gaaet saaledes til. Da Søren Norby havde opgivet Slotsloven til Kong Frederik, sendte denne efter Mødet i Malmø Hr. Anders Bilde og nogle andre Adelsmænd til Gulland tilligemed en tydsk Høvedsmand Sebastian Frølich, der endnu i Begyndelsen af 1523 stod i Kong Christierns Tjeneste og under Søren Norby befalede paa Kalmar Slot,[3]) men nu var gaaet over til Kong Frederik. De bragte ingen Undsætning, men indlode sig i Underhandlinger med de Svenske. Der sluttedes adskillige Fordrag mellem alle Parter, men de bleve, som Søren Norby paastaaer, ikke holdte. Da man nu derhos efter Overenskomsten i Malmø ønskede Søren Norby fjernet fra Gulland, hvad der stred imod det med Otto Andersøn i Juni Vedtagne, og ikke ventede at dette kunde skee med det Gode, lode de Sebastian Frølich med Penge vinde endeel af Norbys leiede Tropper. Ved en Mønstring, som Norby holdt udenfor Byen, vægrede disse

---

[1]) Tegel p. 94, 96. Ekdahl p. 113-119.

[2]) Jeg har her, som enkelte andre Steder, hvor jeg ingen andre Kilder har kunnet finde, anseet mig berettiget til at stole paa Strinnholm (III p. 71), som vel ikke angiver sine Kilder, men som i Fortalen vidner, at han har benyttet rige haandskrevne Samlinger. Hvor en Notits forekommer mig at være taget af disse, har jeg benyttet den. Ekdahl p. 1485. Cl. Renzel anf. St. p. 40.

[3]) Ekdahl p. 340, 360.

sig ved at tjene ham; men hans uforfærdede Adfærd frelste dog dengang ham og de faa Karle, der bleve ham tro. Oprørerne skammede sig ved at anfalde dem, da de saae Fanen i Hr. Sørens Haand. De besatte da Byen, Søren Norby og hans Folk kom kun med yderste Møie ind paa Slottet, hvor de danske Sendebud vare. Disse bleve nu af Slotsherren satte under streng Bevogtning; Sebastian Frølich gav han et Slag for Hovedet og lod ham sætte i Taarnet, ved hvilken Leilighed han fik yderligere Beviser for hans forræderske Hensigter. Den næste Dag begyndte Underhandlinger imellem Norby og de frafaldne Landsknegte i Byen, der endte med, at de danske Sendebud fik Lov til at drage til Danmark med alle de Krigsfolk, der hellere vilde tjene Kong Frederik, end Søren Norby. [1]) Men Følgen blev, at Søren Norby ikke erkjendte nogen Forpligtelse mod Kong Frederik; og da Keiser Karl den Femte tog denne sin landflygtige Svogers tro Mand ogsaa i sin Beskyttelse, [2]) begyndte han atter som Kong Christierns Overadmiral i Søen og den romerske Keisers Tjener Fribytterkrigen. [3]) Tillige var han meget virksom med at udsprede Misfornøielse i Sverig og vække Misforstand imellem Sverig, Danmark og Stæderne. Om det var hans Alvor at ville overlade Gustav Vasa Gulland imod Forleninger i Finland, vide vi ikke; men medens han paa den ene Side lod udsprede Rygter om en Forbindelse mellem ham og Kong Gustav, lod han paa den anden Side fortælle om sit forestaaende Giftermaal med Fru Kirstine Gyldenstjerne, Sten Stures Enke, aabenbart for at skade Kongens Sag. Ja han

---

[1]) Ekdahl p. 97, 817, 828; jvf. smstds. p. 773.

[2]) Det keiserlige Beskyttelsesbrev, dat. Valladolid den 17de September 1524, hos Ekdahl p. 761.

[3]) Ekdahl p. 773. Ny Danske Magazin V p. 29.

tænkte endog paa Rigsforstanderskabet i Sverig. [1]) Men alt dette var dog maaskee Paaskud for at skjule den store Plan, Søren Norby havde for.

Denne iværksatte han i Foraaret 1525. Først hans Underbefalingsmand Otto Stisøn, derefter han selv droge fra Gulland ind i Bleking, hvor Sølvesborg toges midt i Marts, og i Skaane, hvor han i April 1525 reiste Almuen for Kong Christiern og bemægtigede sig Stæderne paa Malmø og Helsingborg nær. Marsken Hr. Tyge Krabbe, som strax med den skaanske Adels Magt var rykket mod Aahus, nødtes til at indeslutte sig i Malmø. I denne overhængende Fare sendte Kong Frederik, hvem Lybekkerne strax lovede Bistand, sin store Feltherre Hr. Johan Rantzau over til Skaane, og den 7de April overvandt denne og Tyge Krabbe ved Lund Søren Norbys Hær, der mest bestod af Bønder. Dette skete, meente Søren Norby siden, ved Forræderi; thi hans Bøsseskytter (Artillerister) rettede Skytset mod Stjernerne paa Himlen og ikke imod Fjenden. Dog tabte han ikke Modet. Medens hans Øverste Junker Mouritz af Oldenborg blev slagen ved Lund, laa han selv for Helsingborg. Derfra brød han nu op og indesluttede sig i Landskrone, hvor han organiserede sin Styrke paany af Bønder og Flygtninge fra Lund. Endnu den 29de April haabede han, at om Kong Christiern sendte ham en Undsætning paa 1000 Landsknegte, kunde han vinde alle Kongens Lande tilbage til ham. Men samme Dag stod Slaget ved Brunketoftelund, hvor Otto Stisøn maatte flye og Bønderne lede et stort Nederlag. Da nu Landskrone blev haardt beleiret, men den lovede Undsætning fra Nederlandene atter udeblev, saae Søren Norby sig endelig nødt

---

[1]) Tegel p. 107. Strinnholm III p. 75. Ekdahl p. 781, 784, 857, 1523-34. Skandin. Handling. XIII p. 126; XIV p. 31 fl., 41 ff. Ny D. Mag. V. p. 25, 27.

til at capitulere. Den 27de Juni lovede man ham fuld Tilgivelse for Alt, hvad han havde foretaget i Kong Christierns Tjeneste, og tilsagde ham personlig Frihed. Den 29de Juni opgav han Landskrone, og blev der da lovet ham Sølvesborg i Bleking imod at han bevægede sine Tjenere til at opgive Visborg Slot.[1])

Dette var Grunden, hvorfor man gav Søren Norby saa gode Vilkaar: Lybekkerne havde paa egen Haand stræbt at tage Visborg og Gulland, medens Kong Frederiks Tropper endnu vare fuldt beskæftigede med Søren Norby i Skaane. En lybsk Flaade var ankommen til Gulland, havde gjort Landgang og den 13de Mai overfaldet Visby, afbrændt og plyndret den ulykkelige Stad, der netop i hiin Tid nød en øieblikkelig Velstand paa Grund af det meget Krigsbytte, som solgtes der; men Visborg havde de endnu ikke faaet, fordi Besætningen under Otto Andersøn Ulfeld mandigt holdt sit Løfte til Søren Norby, ikke at overgive Slottet til Nogen, uden at han selv personlig var tilstede, eller de havde skikket fire Mænd til ham at fornemme hans Befaling. Denne Lybekkernes egenmægtige Adfærd maatte nødvendig vække den danske Regerings Frygt for, at de agtede at skille Danmarks Krone ved Øen og selv beholde den. Kong Frederik kom derfor Otto Andersøns og hans Medkæmperes Tapperhed og Troskab imod Søren Norby vel tilpas, da han derved vandt Tid til Underhandlinger med Lybekkerne. De holstenske Raader Wulf Pogwisch og Henrik Rantzau sendtes til Lybek, hvor de ved hamborgsk Mægling tilveiebragte en Overenskomst den 19de Juli 1525, ifølge hvilken Lybekkerne, naar Søren Norby havde overgivet Visborg i Kong Frederiks Haand, skulde udnævne en dansk eller holstensk Adelsmand til Befalingsmand over Slottet og Lenet i 4 Aar saaledes, at

---

[1]) Hvitfeld p. 1275-80. Ekdahl p. 882, 929.

denne skulde holde det til Kongens tro Haand, men i Eed og Forpligt til Lybekkerne, at den menige Kjøbmand ikke skal lide Skade ud af Gulland, samt at al den overskydende Indtægt af Lenet, naar Udgifterne ere forlods afholdte, skal erlægges til Lybek, der desaarsag indsætter en Skriver og Regnskabsfører paa Slottet. Og naar Kongen efter de fire Aars Forløb sætter en anden Lensmand, skal denne dog tillige give Lybekkerne sit Forsikkringsbrev, at der ingen Skade skal tilføies dem fra Øen. Derimod vil Kongen ifølge tidligere Aftale nu strax overgive Lybek Bornholm i nogle Aar. Lunde Stift, den egentlige Eier af Bornholm, skulde tilfredsstilles med Varberg Slot og Len.[1])

Denne Overenskomst krævede altsaa, at Kong Frederik maatte have Visborg Slot i sin Magt. Da nu Opfordringen til Besætningen ikke hjalp, endskjøndt ogsaa Søren Norbys tidligere Underanfører paa Gulland Daniel van Kølln, der under en Sendelse til Tydskland havde sveget ham, var med, blev det aldeles nødvendigt at lade Søren Norby selv komme til Øen. Man kunde ikke undgaae det, skjøndt man i Kjøbenhavn, hvorhen han havde begivet sig for at udvexle Fangerne, som det synes paa de Lybskes Tilskyndelse behandlede ham selv som Fange. Kong Frederik gav da den 23de August Ridderne Otto Krumpen og Holger Gregersøn (Ulfstand) Fuldmagt til at følge Hr. Søren til Gulland og modtage Visborg Slot. Men da man frygtede Svig fra hans Side, bestemtes, at han ikke personlig skulde være tilstede ved Underhandlingerne uden det blev aldeles nødvendigt, og da skulde 45 af de Krigsfolk, han nu fik Lov til at medtage paa Reisen, holdes tilbage som Gidsler. Først naar han havde overgivet Slottet og udleveret Pantebrevet paa Landet, skulde han erholde Pantebrevet paa Sølvesborg

[1]) Tegel p. 85. N. Danske Mag. V p. 88 ff.

m. m. til Gjengjæld. Desuden skulde der underhandles om det Lybekkerne fratagne Gods.[1]) Da nu dette skulde gaae for sig, indtraf der en interessant Episode. Lige før Overfarten skulde skee, et Par Nætter før den 8de September, da allerede Kongens bedste Skib, »Peter van Hull«, og 3 mindre Skibe laae rede i Kjøbenhavns Havn, samlede Befalingsmanden, Skipper Clement, Mandskabet af de tre Skibe, gik dermed ombord paa Peter van Hull, forhuggede Takkel og Toug paa de andre Skibe, tog deres Kanoner og Munition tilligemed den bedste Jagt, som laa paa Rheden, og gik saa tilsøes paa sit eget Eventyr for at tjene Kong Christiern i Nordsøen.[2]) Dette gav Ophold, saa at den danske Expedition til Gulland først ankom dertil langt ud paa Efteraaret. Endnu den 10de Oktober beleirede Lybekkerne Slottet under deres Høvedsmand Conrad v. Wickede.[3]) Og da man endelig ankom, vilde den tappre Otto Andersøn ikke opgive Visborg til Andre end Søren Norby. Deri maatte de danske Udsendte altsaa finde sig; men efter Norbys Beretning agtede Hr. Otto Krumpen og Lybekkerne at svige ham efter Slottets Opgivelse, da de formedelst Besætningens ubøielige Troskab ikke kunde komme afsted dermed tidligere. Han blev holdt tilbage paa Slottet i flere Dage; Lybekkerne havde isinde at føre ham til deres Stad, og hvad der da ventede deres største Fjende, er let at forestille sig. Men Lykken svigtede ikke Søren Norby. »Gud og den hellige St. Jørgen« hjalp ham, saa han lykkelig kom paa et lidet Fartøi til sine Skibe og derfra til de nye Len i Bleking.[4]) Hennecke van Ahlefeld fik i Overensstemmelse med Lybekkertraktaten

---

[1]) Ekdahl p. 952 ff.

[2]) Ibid. p. 977. Allen, Breve og Aktstykker p. 386.

[3]) Skandin. Handlinger XIV p. 81.

[4]) Strelov p. 252, 253. Ekdahl p. 33, 1578, 1594, 1628.

af 19de Juli 1525 nu Visborg Slot at holde til Kong Frederiks Haand mod at Lybekkerne nøde Indkomsterne af Landet og Overenskomstens øvrige Betingelser. Ved den saakaldte Segeberg Reces af 5te August 1526, hvor Kong Frederik indrømmede Lybekkerne Bornholm med Hammershuus paa 50 Aar, imod at de opgave alt Erstatningskrav for Tab og Omkostninger i Krigen mod Søren Norby, er Gulland igjen fuldstændigt kommet i den danske Krones Besiddelse.[1])

Søren Norbys videre Skjæbne hører ikke herhen. Men han og hans Folk vare ikke Vitaliebrødre, »Guds Venner og Alverdens Fjender«, der under Paaskud af at føre en tabt Sag benyttede Leiligheden til at røve og plyndre fra Venner og Fjender. Søren Norbys Fjender var det, og ikke ham, der kastede deres Fanger overbord, bundne paa Hænder og Fødder.[2]) Heller ikke var det et Forsøg af en overmodig Adelsmand paa at grunde et eget Rige i Østersøen for derfra at beherske Danmark og Sverig. Det var en trofast Helt, der kæmpede til det Yderste for sin Konges Sag og i ethvert Tilfælde vilde bevare for sit Fædreland den Besiddelse, han havde modtaget af det.

Fra 1525 var Visby den Ruinstad, som den er endnu. Ved Lybekkernes Overfald brændtes St. Olufs og St. Peders Kirker, maaskee ogsaa St. Clemens. Dominikanerklosteret med St. Nikolaus, Helligaandshuset med den tilliggende Helligaandskirke lede svær Skade.[3]) Men medens Munkene før havde været virksomme for at

---

[1]) Hvitfeld p. 1280. Hübertz, Aktstykker til Bornholms Historie p. 73.

[2]) Ekdahl p. 4.

[3]) See Strelov p. 240, der dog blander Begivenhederne 1509 med dem fra 1525. Det lader sig neppe sige, hvad Staden led ved de foregaaende Beleiringer.

gjenreise deres ved Ildebrand ødelagte Kirker, bleve nu ved Reformationen, der alt fra 1527 forkyndtes i Visby,[1]) endog de uskadte Kirker staaende øde og forladte og forfaldt efterhaanden af Mangel paa Vedligeholdelse. Snart var Ødelæggelsen i fuld Gang. Man tog af Kirkerne hvad man havde Brug for; og selv om Borgerne med dyb Sorg saae paa denne Mishandling og søgte at standse den, — som Tilfældet var, da den skjønne Fransiskanerkirke St. Katharina begyndte at falde ned og blev behandlet med vandalisk Raahed af Lensmanden Otto Rud,[2]) — saa vidste man dog ikke, hvorfra man skulde tage Pengene til de nødvendige Reparationer; tilsidst deltoge Borgerne selv i Vandalismen.[3]) Allerede 1534 kunde Visby stilles Lybekkerne, de første Ophavsmænd til Ødelæggelsen af den ældre Søsterstad, for Øie som et advarende Exempel. »Visby var tilforn,« skriver Statholderinden i Nederlandene, »den vigtigste Handelsstad i Østersøen, og nu ligger den i Ruiner, hvilket er Guds Villie, som dermed vil vise, at paa denne Jord er intet Fast, som man med Sikkerhed kan forlade sig paa.«[4])

---

[1]) Gottl. och Wisby p. 38.
[2]) D. Magazin, 3die Række, 3, p. 116, 127, 137.
[3]) Gottl. och Wisby p. 13.
[4]) See Paludan-Müller, Grevens Feide 1 p. 146.

Sjette Afsnit.

Slutning.

Fordringen paa Gulland blev aldrig opgivet af Gustav Vasa, men heller aldrig afgjort enten ved Sværdet eller paa anden Maade. Under den Fare, der lige meget truede Danmark og Sverig fra den landflygtige Christiern den Andens Side, nærmede de to Riger sig stedse mere til hinanden, og Striden om Gulland vedblev at staae paa det Punkt, hvor Malmørecessen havde stillet den, saasom den Voldgiftskjendelse om Øen, som denne Reces bestemte, aldrig kom til Udførelse.[1]) Kun nu og da, som i Lødese 1528 og i Forbundsacten af 1534,[2]) nedlagde Kong Gustav en Forvaring, hvoraf det kunde skjønnes, at han ikke havde opgivet sin Fordring. Der viste sig vistnok en gunstig Leilighed for Kong Gustav til at fornye Forsøget af 1524, da 10 Aar senere under Danmarks Opløsning i Grevens Feide Hr. Henrik Rosenkrands, Slotsherre paa Visborg i Aarene 1530-1537, befandt sig i en uafhængig Stilling der paa Øen. Men Kong Gustav turde ikke drive ham over i Lybekkernes Arme; tvertimod opfordrede han ham paa det Kraftigste til at slutte sig til den udvalgte Konge Christiern den

---

[1]) See Forhandlingerne i Lødese 1528. Ekdahl p. 1555 ff.
[2]) Tegel II p. 13 ff.

Tredie, hvilket ogsaa skete 1535.[1]) Gustav vandt derved en sikker Forbindelse med Preussen og en Samlingsplads for den dansk-svensk-preussiske Flaade, der skulde knuse Lybekkernes Magt.[2]) Men efter denne Krigs Tilendebringelse, da Forholdet blev mindre venligt mellem de to kongelige Svogre i Danmark og Sverig, gave ogsaa Fordringerne paa Gulland nye Livstegn fra sig, som ved Kalmarmødet 1540, dog kun for foreløbig atter at henlægges, idet Sverig vel i Brømsebroforbundet af 15de September 1541 forbeholdt sig sin Ret til Gulland, men Sagen selv ikke nu blev forfulgt videre.[3])

Det spændte Forhold, der var fremgaaet af Unionens Løsning, brød endelig ud i en Krig efter Kong Christierns og Kong Gustavs Død. Danmarks tilsyneladende Fordringer paa Sverig, Sverigs Fordringer paa Norge, Skaane, Halland, Bleking og Gulland førte i Forbindelse med andre øieblikkelige Forviklinger til den nordiske Syvaarskrig. Gulland var i denne kun et Øieblik truet af den svenske Flaade i Efteraaret 1563;[4]) men den saae flere Søslag under sine Kyster og tilsidst den dansk-lybske Flaades ulykkelige Skibbrud i Stormnatten den 28de-29de Juli 1566.[5]) Ved Fredsunderhandlingerne blev der ogsaa talt om Gulland; men da man i Stettinerfreden gik ud fra, at alle gjensidige Fordringer, der skreve sig fra Brømsebromødet, skulde ophæves, overlod Fredstraktaten af 13de December 1570 ogsaa Gulland aldeles til Dan-

---

1) Paludan-Müller, Aktstykker til Nordens Historie i Grevefeidens Tid 1, p. 102; 2, p. 37, 39. Hvitfeld p. 1503.

2) Paludan-Müller, Grevens Feide 1, p. 305 ff.; Aktstykker til Grevefeiden 1, p. 255.

3) Krag og Stephanius. Christian den Tredies Historie (dansk Overs.) II p. 126.

4) Strelov, p. 274, har urigtigt 1565; see Garde, Den dansknorske Sømagts Historie S. 59.

5) Garde p. 80.

mark.[1]) Det er med en vis Tilfredsstillelse, Hvitfeld siger: »In summa, hvad det Land Gulland belanger, da gjøres nu ikke Behov videre at disputere derom; thi udi den Stetinske Fordrag er det de Danske aldeles efterladt.« [2])

Dog skulde Gulland ikke hundrede Aar derefter vende tilbage til det Land, hvortil det oprindelig havde hørt. I Kraft af Seirherrens Ret tog Dronning Christines Regering efter den for Danmark saa ulykkelige Krig 1643-45 i Brømsebrofreden af 13de August 1645 imod Gulland m. m. istedetfor det oprindeligt fordrede Skaane.[3])

Endnu engang have de Danske havt Øen i Besiddelse. Niels Juel indtog Visborg 1676; men ved Freden i Lund 1679 gaves Øen atter tilbage til Sverig, uden at de Danske havde udrettet Andet der, end at sprænge Visborg i Luften og saaledes føie endnu en Ruin til den store Ruinstad.[4])

---

[1]) Traktaten hos Resen, Kong Frederich II's Krønicke S. 371-97.
[2]) Hvitfeld p. 1281.
[3]) Fredstraktaten i Slanges Christian d. Fjerdes Historie p. 1487, Art. 25 p. 1499.
[4]) Gottl. och Wisby p. 51.

Meddelelser

om

Forfatterens Liv og Død.

Det stille Studereliv, Forfatteren af ovenstaaende Arbeide førte indtil nogle Maaneder før sin Død, gjør ikke Krav paa den almindelige Opmærksomhed. Ønsker Nogen dog at kjende hans Færd og Væsen nærmere, finder man i Nordisk Universitets-Tidsskrift, 10de Aarg.s 1ste Hefte, en i det Hele rigtig Skildring. En Levnetsbeskrivelse agter jeg derfor ikke at give her; men vel troer jeg, at man ikke uden Deltagelse vil see en ung Videnskabsmand ved den natlige Lampe modnes til den menige Krigsmands strenge Underordning og Selvfornegtelse, — see ham tro i det, der uden at være hans Kald blev hans Pligt, da overmægtige Voldsmænd traadte hans Fædreland under Fødder.

Efterat Jens Paludan-Müller i Aaret 1855 var bleven Student fra Nykjøbing Skole, valgte han det theologiske Studium. Maaskee var dette Valg ikke det heldigste; han manglede Naturgaver til at blive geistlig Taler; Theologien paanødte hans religiøse Sind Tvivl og Grublerier, der bleve betænkelige nok i et Par af hans mellemste Studenteraar, da han angrebes af en af disse underlige Sygdomme, som lige meget ryste Sjæl og Legeme, — Nervesvækkelse, Tungsindighed, Hypochondri, eller hvad man vil kalde det. Dog fik hans gode Natur under en duelig Læges Tilsyn Magt med dette Onde, saa at han ved Nytaarstid 1862 kunde tage sin theologiske Examen med et meget godt Laud. Det var i disse Aar

en Lykke for ham, at en aaben Sands for Alt hvad der var af Aand saavelsom for det, der stærkt bevægede Studenterkredsen, ofte vendte hans Tanker bort fra Theologien og dens altfor tunge Opgaver. Kunst, Poesi, Historie drog ham til sig med stor Kraft, især Fædrelandets Historie og Fortidsminder. Fra hans tidligste Aar toge hans Tanker en Retning imod Alt hvad der var Dansk. Det var Drengens Glæde at være med ved Undersøgelse af Fortidslevninger i hans Fødeby Odense, Mindesmærker i dens Kirker, eller de gamle Bøger i Klosterbibliotheket. Med Aarene udviklede dette sig til en bevidst Kjærlighed til vor gamle Literatur og vore Kunstminder; især elskede han Kirkebygningerne; St. Knud i Odense, senere St. Lucius i Roeskilde og St. Laurentius i Lund vare ham nøie bekjendte. Denne Grundstemning i hans Sjæl fik især Overmagt i Aarene 1848-50. Enhver, der har gjennemlevet disse Aar med Bevidsthed, vil aldrig glemme det Folkeaandens Vingeslag, der da susede hen over Danmark; og det følger af sig selv, at Bevægelsen greb den opvoxende Ungdom med stor Magt. Hvorledes skulde de Unges Sind komme til Ro, naar hver Dag bragte Budskab om Tab eller Seier, Mindefester for de Faldne, Indsamlinger og Arbeider af alle Arter, hvorved ikke Mændene alene, men især Familierne sattes i Bevægelse, og det saa nær ved Kamppladsen, at Kanonerne fra Frederits og Lille Belt tydeligt kunde høres; og fremfor Alt i en Tid, da Fædrelandets Sag var i Alles Tanker og Tale enten til Sorg eller Glæde. Disse Indtryk modtoge en stor Styrke paa en Reise i Slesvig ikke længe efter Isteddagen; — da tænkte Ingen paa, at den fjortenaarige Dreng, som nu stod dybt bevæget ved Læssøes og de Andres Grav paa Flensborg Kirkegaard, engang skulde finde sin sidste Hvile ved deres Side.

Saaledes blev J. P.-M. Danmark en varm og trofast Søn, for hvem det stod som en afgjort Sag, at naar hans

»Moder« atter stedtes i Fare, vilde han selv opfylde sin Værnepligt til hendes Forsvar, skjøndt Soldaterværsenet i sig selv langt mere frastødte end tiltrak ham.

Efter sin Embedsexamen kastede han sig over den almindelige Verdenshistorie, som han indsaae maatte være Grundvolden, hvis Fædrelandshistorien skulde kunne opfattes og fremstilles rigtigt. Han har mere end een Gang udtalt, at den uafbrudte Stirren paa Danmark og Norden, ikke faa Historikere hengive sig til, maa forvirre Blikket og forvanske Dommen over Personer og Handlinger. Denne ubestrideligt rigtige Erkjendelse var grundet i et naturligt Anlæg til Kritik, en Sky for alt Eensidigt, der vel nu og da kunde udarte til Modsigelseslyst, men som ogsaa frelste ham fra blind Forgudelse af alt Nationalt. Og dette var ikke den eneste Modsigelse i hans Væsen; han var ikke uden Higen efter Udmærkelse, men ligesaa lidt uden stor Mistro til sine egne Kræfter; men under denne Kamp mellem Haab og Mishaab, Tvivl og Tillid drev dog en levende Trang til Erkjendelse ham fremad i Studiet. Et bestemt Maal for sit nærmeste Arbeide fandt han i Universitetets historiske Opgave for 1863. Han kom derved ind i et Kildestudium og i Undersøgelser om Gullands Historie, som opholdt ham saa længe, at det sidste Afsnit af Opgaven, der egentlig ogsaa ligger udenfor Øens historiske Liv, maatte nøies med et flygtigt Omrids.

Neppe havde han indgivet Afhandlingen, før Værnepligten gjorde Krav paa ham. Ved Sessionen i Efteraaret 1861 havde han trukket et høit Nummer; men de truende Udsigter i Sommeren 1863 bevægede Regjeringen til at indkalde Frilodsmændene til Vaabenøvelse. Med mange andre Studerende maatte J. P.-M. tilbringe August, September og Begyndelsen af October 1863 i Feltleiren paa Nørrefælled eller i Kasernen, — en Tid, der vistnok ikke gjorde ham til nogen Paradesoldat og ingenlunde i Alt, hvad den bød ham, var ham tilpas, men som styrkede

baade hans Sundhed og hans Villie. Thi trods alt det Frastødende ved dette Rekrutliv, denne evige Tilrettevisning af dem, han ganske vist i sine egne Tanker ikke ansaae for sine Overmænd, alt dette Karlearbeide, denne evige Børsten og Pudsen, denne Pareren Ordre paa Pletten, denne Tagen til Hatten for hver Underofficeer, denne Forklædning i en ham lidet passende Dragt, — trods Alt dette og Mere, der i den første Tid ofte forstemte ham, voxede dog med hver Dag Villien til at gjennemgaae Skjærsilden for at vinde Ret til en Plads blandt Fædrelandets Forsvarere; og han attraaede ikke nogen høiere eller behageligere end den, han troede sig fuldkommen voxen. Paa mit Spørgsmaal, om han ikke efter endt Læretid vilde søge Adgang til en Reserveofficeersskole, svarede han, at forestod der ham blot et Garnisonsliv, var det værd at overveie; »men kommer det til Krig, sørger jeg bedre for min Ære som Menig.«

Rekrutskolen sluttedes den 10de October 1863. J. P.-M. tog atter fat paa sine vante Arbeider og benyttede sin korte Fritid med al Flid. Da kom den 15de November og alle de Begivenheder, der styrtede over os med Lavinens Magt og Hast. Trods hans Stemning i det Hele var det dog i det Øieblik med en smertelig Følelse han lukkede sin Bog for med de andre til 1ste Infanteriregiment bestemte Rekruter at afgaae til Rendsborg den 30te November.

Men lad ham selv skildre de to sidste Maaneder af sit Liv.

(Til sin Moder.) Rendsborg d. 2den December 1863.

Efter Løfte tilmeldes Dig herved, at vi ere ankomne til Rendsborg igaar Aftes. Vi gik Mandag Middag Kl. 1 ombord paa Aurora, af Militærsager kun medtagende Felthue, Kappe (meget varm) og Vaaben (nye Rifler). Begyndelsen af Reisen var glædelig nok, med Sang og

Hurraer; men efterhaanden tabte Jubelen sig. Det blæste, Skibet gyngede som en Nøddeskal, alle Folk fik Søsyge. 400 Mand i den Situation er intet lysteligt Syn, især naar man ikke selv er søsyg. Jeg kunde derfor naturligviis ikke holde det ud hverken i Lasten eller i Kahytten og tilbragte en søvnløs Nat, hyllet i min Kappe, paa Dækket, hvor jeg saa godt som muligt søgte Ly for Blæsten. Det blev en smuk, men noget kold Morgen. Kl. $11\frac{3}{4}$ kom vi iland i Ekernførde. Her fik vi en Times Hvile, som jeg benyttede til at spise Noget, da jeg i 24 Timer Intet havde nydt, samt til lidt Toilette. Kl. $12\frac{3}{4}$ gik det atter i en jævn Marsch afsted til Rendsborg. At disse $3\frac{1}{2}$ Miil vare os meget svære, kan Du nok forstaae. Imidlertid gik det dog ret godt med $\frac{1}{2}$ Times Hviil i Klein-Wittensee, hvor en af Bønderne viste det loyaleste Sindelag ved at beværte en halv Snees Soldater gratis. Kl. mellem 6 og 7 ankom vi da endelig til Rendsborg, der tog meget bedre imod os, end man skulde troe, idet en Kjøbmand, formodentlig Byens eneste dansksindede, gratis udskænkede et Slags Sukkervand til os, der var uhyre vederkvægende. Efter en lang Marsch fra den ene Ende af Byen til den anden kom vi endelig i Kvarteer. Jeg kom sammen med Cand. jur. Thorv. Paulsen, en Søn af den berømte Slesviger Chr. Paulsen, Dyrmaleren Philipsen og Landskabsmaleren Svendsen. Først skulde vi have Aftensmad i et Værtshuus; men jeg var saa træt, at jeg næsten Intet kunde spise. Dog morede mig den Modtagelse, vi der fik af de ældre Kammerater; den var meget velvillig, dog holdt de sig op over vort Ydre: Feltkappen ovenpaa en civil Dragt! »Det gjør mig, Gud straffe mig, ondt for Jer,« sagde En. Vi have 2 Værelser, det ene med Varme; 2 tilstrækkelig brede Senge var Alt hvad der fandtes. — Vi hvilede os da deiligt ud, og idag have vi faaet Mundering, Lønning o. s. v.

(Til sin Moder.) Georgenthal ved Kluvensiek mellem Rendsborg og Kiel, d. 28de December 1863.

— — vi stillede Kl. 6½; det regnede; op ad Dagen blev det dog ret smukt Veir. Veien fra Rendsborg var rædsom. Vi æltede afsted ca. 2 Miil, vel ikke nogen lang Tour, men paa Grund af de 63 Pund, som jeg just ikke havde faaet anbragt paa den heldigste Maade, dog anstrengende nok. Naar man ikke var altfor træt, var det ret morsomt at høre Folkene synge deels Fædrelandssange, deels meningsløse Marschviser. Kl. 1 kom vi da til denne Gaard; her blev hele Compagniet indkvarteret. Officererne kom op i Hovedbygningen, Mandskabet blev anbragt i forskjellige Lader, bedækkede paa Gulvet med tykke Lag Halm. Da dette var skeet og man havde gjort Toilette, d. e. skiftet Støvler og Strømper, skulde der spises. Dette skeete saaledes, at vi stillede udenfor Meieriet, og hver Deling for sig kom nu ind og langede med den medbragte Skee til et Fad graa Ærter. Derefter fik vi hver et Stykke Flæsk; med dette og vort eget medbragte Kommisbrød promenerede vi Haven rundt, holdende saaledes vort Middagsmaaltid. — Kl. 8—9 stod jeg Vagt ved vor Krudtvogn. Natten var klar, med Maaneskin og Frost. Derpaa søgte jeg mit Leie i Halmen, med Tornysteren under Hovedet. Da jeg havde ligget noget, mærkede jeg, at det blev alvorlig koldt, saa at jeg af og til spadserede oppe om Natten for at holde Varmen. — — Idag har Lieutenant Dirckinck-Holmfeld givet mig Lov at sidde i hans Værelse og skrive.

(Til sin Moder.) Slesvig d. 31te December 1863.

— — den 29de Kl. 7½ marscherede vi fra Georgenthal over Sluserne ved Kluvensieck til Kochendorf. Veien var skrækkelig, som en frossen Pløiemark, Snevandet trængte ind i vore Støvler, Officererne førte os vild, en-

gang rundt i en Kreds, og dog var Humøret jævnt godt. Hvor der mellem Hækkerne aabnede sig en Udsigt, var den fortryllende. Ellers intet Mærkeligt uden at vi holdt Rast paa Valpladsen ved Sehested, hvor der staaer en Mindestøtte. Kl. 5½ ankom vi endelig til Bestemmelsesstedet. Staben og 50 Mand indqvarteredes paa en Gaard Christianshöhe. Vor Capitain gjorde Intet for Folkene, skjøndt Ingen af Officerer og Menige efter deres eget Udsagn selv i Krigen havde havt saa streng en Marsch; men vor flinke lille Lieutenant skaffede os med stor Iver varm Mad: Ærter og Flæsk. Endnu denne tredie Nat laa vi i Laden i Halm, sov, men frøs. Næste Morgen Kl. 10 brøde vi igjen op; ved Flækkeby kom vi ind paa Chausseen, al Træthed var som glemt. Solen beskinnede det deiligste Vinterlandskab, man kan tænke sig, og saaledes vare de 2½ Miils Marsch til Slesvig en sand Fornøielse. Kl. 3 kom vi til Gottorp, hvor vi bleve indkvarterede paa Slottet i en stor Sal med Hvælvinger og Piller. — — Her fik vi Matradser, Lagener og Tæpper. I Formiddag har jeg pakket Uniformssager ind, kjøbt Halm og slæbt med det det halve Slesvig igjennem, slæbt Kister paa Banegaarden, og sidder nu her i et Værtshuus propfuldt med Folk og venter paa Middagsmad.

(Til sin Moder.) Slesvig d. 2den Januar 1864.

— — — Paulsen gik over til Actuar Boesen, der kom og førte os ind i Kongens Klub hos Mad. Esselbach, hvor der er danske Aviser. Her traf jeg mange Officeersbekjendtskaber. Officerer var der af alle Grader; men Ingen har endnu taget Forargelse af os Menige. Endelig kom vi hjem og hørte, at vor nye Regimentschef er misfornøiet med Regimentets Opførsel, og vistnok med Grund; thi disse Kjøbenhavnere ere sandt at sige nogle Helvedes Karle, capables du tout, om det saa er til at synge

Psalmer -- Julenat sang de: »Stille Nat« — desværre ogsaa til meget Andet. Men der er intet Arbeide, som man jo kan faae udført her ved Regimentet, og ingen Gjerning, som de ikke gjøre med Glæde, naar en yndet Personlighed forlanger det..... Formodentlig er det paa Grund af vor slette Opførsel, at vi skulle ligge ude i Landsbyerne. Men unegtelig er Soldaterlivet taaleligst her. Intet har endnu mødt mig, som jeg finder uudholdeligt, »naar man sin Moder vil forsvare«, som Kammeraterne synge.

En mærkelig Stemning behersker mig i denne Tid. Her føler man er den gamle Grændseby, som Onkel siger, — jeg saae en Stump af Prologen i Dagbladet idag, — Vuggen for vor Historie og vor Religion, hvert Skridt et Minde. Og nu Hæren samlet her, en saa levende Bevægelse af Militære, som jeg aldrig har seet før, lovende nye Bedrifter vor Historie værdige, Alt ledsaget af de meest spændende Beretninger udenfra — og selv et Led i denne Række!

(Til sin Fader.) Slesvig d. 5te Januar 1864.

— — — Det blev heldigviis ikke til Noget med vor Flytning til Ellingsted. I dets Sted ere vi paa Skandsearbeide akkurat som der staaer i Visen »Danmark deiligst Vang og Vænge«.

I Søndags blev Regimentet først præsenteret for sin nye Chef; derefter blev Kongens Proklamation læst op. Siden vare vi til Kongerevue og ventede Kl. 10—2 paa Kongen ved Skandsen Nr. 10. Endelig kom han og Kronprindsen med Følge, modtoges med Hurra og sagde, at han stolede paa vor fra Krigen bekjendte Tapperhed, og at naar Fjenden kom, vilde det være ham en Glæde at være iblandt os. Idag have vi næsten heelt fri. Jeg fylder Pladsen med en lille Sang tilegnet 1ste Compagnies Sangforening. Melodien er det bedste ved den:

I Slesvig.

Mel.: Kong Christian lægger ned sit Sværd.

Hvor Thyras Led har sluttet tæt,
Hvor det har holdt i tusind Vintre,
Der vil de atter Gjærdet splintre
Og bryde Hegn og Fred og Ret;
Men endnu staaer, skal Tydsken mærke,
En Grændsevagt ved Dannevirke,
Og den skal ikke blive træt.

Og lav og mørk og smal og kort
Vi skue tæt ved Dannevirke
End Hadebyes ældgamle Kirke;
I tusind Aar var Templet vort.
Og Evangeliets ældste Rede,
Hvor Fædre lærte Gud tilbede,
Den vil vi ikke give bort.

Hvor Gottorp hæver Spir mod Sky,
Der var Forræderiets Hule,
Der vilde Slangen nu, den fule,
End engang gjerne søge Ly;
Men vi skal vise, Kammerater!
At her boer Kongens tro Soldater:
Fra Gottorp vil vi ikke flye!

Hurra, Kong Christian! see din Hær,
See Landets Ungdom klædt i Vaaben,
Og for hver Dør, som end staaer aaben,
En Kæmpevagt med dragne Sværd!
Nu staaer den til sin Gjerning færdig
Fra Fædre arvet, Fædre værdig:
At værne Grændsevolden her.

Til en Studerende i Kjøbenhavn.) Slesvig den 8de Januar 1863.

— — — Du udmaler et Billede af min Fortræffelighed i Forhold til Eder Andre, som desværre skyldes din Fantasi. Naar jeg sommetider faaer lignende hovmodige Tanker, minder et eller andet Tilfælde, hvor jeg trænger

til Andres Hjælp, og det gaaer tit paa, mig strax om den gamle Adam: Egoisten. Imidlertid, en Skole er dette her, og jeg gaaer den da ligesaa godt igjennem som mangen Anden. Nu have vi drevet i nogen Tid, men nu tager det atter fat med Felttjeneste og Skandsearbeide. Af det Sidste har jeg havt adskillige Toure, enten med at læsse Tømmer, f. Ex. idag, eller med Hakke og Spade, ganske efter Visen: »Danmark deiligst Vang og Vænge«. (1ste Regiment har dog sommetider udmærkede Ideer: i Søndags, da vi stode ude paa Dannevirke ved Skandsen Nr. 10 og ventede paa Kongen fra Kl. 10 til 2, gave de sig til at synge denne Sang.)

Du mener, at jeg plages af Mangel paa aandelig Føde. Aa nei; jeg kjøbte Nytaarsdag i Trydes danske Boghandel for halv Priis to Fremtidsdigte: Sigurd Slembe og Professorinden af B. Auerbach. Den sidste fortryller mig ganske. Ogsaa den Første har meget Skjønt og Gribende, f. Ex. den første Scene og Scenen hvor Kongen dræbes; men jeg har at indvende imod den, at den savner Baggrund, d. e. Farve. Den er anlagt til ogsaa at være et Tidsbillede (Korsfarerne), men er det ikke. Den Magt, som med Nødvendighed bringer Aristokratiet frem i Verden, og som gjennemtrænger denne Tid til de fineste Træk, finder jeg ikke der; men istedetfor træder abstrakte Reflectioner derover, og Digtet forekommer mig for en stor Deel Reflectionens og ikke Fantasiens Støbning; men saa er det ikke dramatisk. Og man kan ikke undskylde Forfatteren med, at han kaster Alt dette tilside for at faae Sigurds Karakteer frem; thi ogsaa ham kan min Reflection nok forstaae, men min Fantasi fatter ikke, at en saa rædsom Død kan være Frugten af et forholdsviis saa tomt Liv. — Du ærgrer dig vist over at faae Saadant at høre fra Armeen; men Sagen er jo netop, at jeg har læsset Tømmer i Formiddags. — — —

(Til sin yngste Søster.) Slesvig (Stehns Hotel) Onsdag Aften den 13de Januar 1864.

— — — Desværre kan jeg ikke beskrive mit daglige Liv, da dette er lidt uregelmæssigt; men vil Du høre, hvorledes jeg har tilbragt den Dag igaar?

Kl. 7 stode vi op, klædte os halvt paa og gik ud i Slotsgaarden og vaskede os ved Posten. Det er meget koldt, da Isen i Vandkarret først maa brydes istykker. Derefter gik jeg op i Marketenderiet og drak Kaffe; saa ned at klæde mig heelt paa: Vaabenfrakke, Feltkappe, derover en Livrem, hvori Sabel og Bajonet; desuden hænger derpaa en Dunk til Øl eller Vand og to Tasker med 30 skarpe Patroner med Spidskugle i; over høire Skulder en Brødpose, hvori adskillige Smaasager, Brød, Moders Brændeviinsflaske (dog tom) osv. Endelig Tornysteren paa Ryggen, hvori dennegang kun var 30 skarpe Patroner, mine Lærredsklæder og nogle Smaasager. Paa Hovedet en Chakot og i Haanden en Riffel. Saaledes stillede vi udenfor Slottet Kl. 8. Ved Afmarschen Kl. 8½ maatte jeg endnu hænge Riffelen over Skulderen og tage een af Kvarterfanerne — to smaa Faner, der stilles udenfor Compagnikommandørens Kvarter, at man kan vide, hvor han boer. Jeg har nemlig den Ære at være høire Fløimand i 2det Geled af 1ste Regiment; høire Fløimand i 1ste Geled er min Ven Paulsen, som bar den anden Fane. Endelig afmarscherede vi da ad en lang Omvei til Skandsen Nr. 10, hvor Brigaden — 1ste og 11te Regiment — samledes og skulde udføre en stor Manøvre. De skulde staae paa Forpost, og Kvarterfanerne skulde forestille Fjenden (hver Fane 50 Mand), der kom og drev Forposterne bort, for at disse kunne lære at trække sig tilbage. Nu maatte vi Faner afsted under Befaling af Brigadeadjutanten over Grøfter og Gjærder langt sydpaa til Byen Breckendorf, hvorfra vi skulde drive Fjenden tilbage. Paa Veien passerede vi en Mose,

der var frossen. 2 Mand vare gaaede over; men da jeg og en Anden vilde gjøre det Samme, gik Isen itu og vi faldt i Vandet. Jeg fik min ene Støvle fuld af Vand, men da Vandet var heldt ud og Strømpen vreden, maatte vi atter afsted. Vi fik ikke mere Hviil end til at smøre et Stykke Smørrebrød, men maatte spise det paa Veien. Paulsens Øl var frosset; da Isen var slaaet istykker, smagte det dog meget godt. Medens nu de andre Faner rykkede frem paa Landeveien, maatte vi Fire gaae ud til Siden for at passe paa, at Ingen gik udenom os, over Bakker, Grøfter og Gjerder, Moser og Lyngheder. Det var forresten ganske morsomt. Endelig naaede vi Forposterne, og først toge vi Lieutenant A. med 20 Mand tilfange — Du maa huske paa, at hver af os forestillede 50 Mand — og nu maatte vi frem og tilbage og til alle Siderne for at drive de andre tilbage. Endelig Kl. 3½ vare vi færdige; nu traf vi et Compagni paa den store Landevei og fulgtes med det til Bustorf; her gaaer Margretevolden, en Deel af det gamle Dannevirke, forbi, og der er endeel Skandser. Ved Foden af den ene staaer et Monument for dem, der ere faldne i Slaget ved Slesvig 1848. Saa kom vi ind i den lange sydlige Arm af Slesvig, Friedrichsberg, ved den er der Intet mærkeligt. Saa kom vi til Dæmningen over Slien, der har en Allee, langsmed hvilken der nu staaer tæt besat med Kanoner. Endelig Kl. 4½ ankom vi til Slottet. Saasnart jeg havde faaet tørre Strømper og Støvler, ilede jeg ned til Stehn i Friedrichsberg, hvor jeg strax fik mig en god Middagsmad, derpaa hvilede mig efter den 7 Timers Spadseretour uden Hviil, læste i den Bog jeg havde med, drak Kaffe, spiste siden til Aften og drak en Toddy for at forhindre Forkølelse, som heller ikke indfandt sig uden i Skikkelse af lidt Snue. Kl. 8 maatte jeg være hjemme for at faae Appel, d. e. faae at vide hvad vi skulde bestille idag; vi skulle Ingenting bestille uden at børste vort Tøi og

pudse vore Knapper. Kl. 9½ var Appellen forbi, og saa maatte vi rede vore Madratser, der saa meget mere er nødvendigt for mig, da min ligger tætved Gasarmen og her opholde Folk sig meget om Aftenen for at passiare og spise. Heldigviis er der en stor Tømrer, der ligesom de fleste Andre er min Ven og meget stolt af sin Færdighed i at rede Senge; han tilbyder sig altid at rede min Seng. Kl. 10 kommer Trainkudsken og slukker Gassen og nu hedder det altid — thi Folk skulle være iseng inden den Tid og Ingen er søvnig — »kan Ingen fortælle en Spøgelsehistorie?« Iaftes var det nu mig, der fortalte først to smaa Historier og saa Historien om den stumme Kjærlighed. Saa begyndte Andre at fortælle, og først Kl. 12 sov Alle.

(Til Prof. F. Paludan-Müller.) Slesvig d. 15de Januar 1864.

Kjære Onkel!

Tillad mig først hjertelig at takke Dig for dine to skjønne Digte, som jeg ved Moders Velvillie modtog igaar, ikke alene paa mine egne, men ogsaa paa Kammeraternes Vegne, paa hvem de gjorde et dybt Indtryk.

Jeg sidder her i en Gjæstestue efter en anstrengt Arbeidsdag og skriver. Vi ligge paa Gottorp Slot i en deilig hvælvet Sal og ere ikke, fordi vi ikke føre Krig, derfor uvirksomme. Deels indøver nemlig vor Brigade alle mulige Manøvrer, som kunne komme til Anvendelse i Forpoststillinger eller ved Forsvaret af 10de og 11te Skandse, deels arbeide vi paa Dannevirkeskandserne som Jøderne paa Jerusalems Mure, eller rettere som vore Forfædre for tusind Aar siden paa den gamle Vold. Idag har jeg saaledes slæbt Stene til en Kavalleriforhindring. Alle ere overbeviste om, at det vil koste en meget blodig Kamp, at tage disse Skandser. Der bygges stadigt nye, og vore Ingeniørers Virksomhed tiltager i samme Forhold

som en ny Hindring bliver at bekæmpe i Frosten. Denne ansees imidlertid ikke for overdreven farlig, idetmindste hvor Stillingen dækkes af rindende Vand og Oversvømmelser. Den ydre Sli fryser vanskeligt, og der arbeides stadigt med Isning. Kun Sundhedstilstanden er ikke ret god. Lægerne sige, at Slud og Regn taales bedre af Soldaten. Jeg befinder mig selv vel nok, skjøndt jeg under andre Omstændigheder vilde have paadraget mig mangen alvorlig Forkølelse. Men det er et sundt Liv, som Göthe siger: »Tages Arbeit, Abends Feste«, især naar dette Arbeide er legemligt, hvilket tidt næsten er en Recreation, sammenlignet med Underviisning af Pigebørn. Festerne finde for det Meste Sted hos den inspectionshavende Officeer paa Slottet; thi man maa sige, at Officererne behandle os paa det Venligste som Kammerater, uden at dette iøvrigt gjør Skaar i Tjenesten eller i Forholdet til de andre Menige. Disse ere Kjøbenhavnere, flinke og dygtige, men noget selvraadige, ikke uden Dannelse. Det mærkede jeg iaftes; vi skulle være iseng Kl. 9, Kl. 9½ slukkes Gassen. Nu hedder det: Kan Ingen fortælle en Historie? Jeg fortalte da om Rolf Krake og hans Mænd. Strax var der en Anden, som fortalte Thors Reise til Jotunheim, nøiagtigt efter Oehlenschlæger. Ogsaa synge de meget smukt; jeg beskjæftiger mig med Visetexter til smukke Melodier.

Ogsaa har jeg her private Bekjendtskaber, deels i Actuar Boesens elskværdige Huus, deels med Professor Povelsen, Rectoren, der laaner mig Bøger. Desværre, Herligheden varer neppe længe; vi komme vist ud paa Landet eller i Barakkerne. Og Slesvig er saa interessant. Hvilke Minder vækker ikke en Vandring i Byen og dens Omegn. Hadeby Kirke, den ældste i Danmark*),

*) Dette beroer paa den gamle Forvexling af Hadeby og Hedeby.
C. P.-M.

Gottorp Slot med dets pragtfulde Kapel, nu Garnisonskirke, hvor Øiet allevegne møder det slesvig-holstenske, gottorpske, Vaaben, Pølerengen med Kong Abels Grav, Dyrehaven med Spor af fyrstelig gottorpsk Herlighed i Rococostiil, Bustrup med Mindet for de i 1848 Faldne, Domkirken med dens ældgamle Stene, Frederik den Førstes fuldendt skjønne Gravmæle, det gottorpske Familiekapel, Brüggemanns herlige Altertavle — i det Hele den pragtfuldeste Kirke i Danmark, Høieport, ældre end Christendommens Indførelse, interessante Huse i nedertydsk Stiil, ikke at tale om det gamle Dannevirke og de nye Skandser. Hvor skjøn Udsigten er, veed Du selv, Vinterlandskabet er ikke ringere. Og nu dertil 14000 Mand af alle Vaabenarter vrimlende i Gaderne. Sandelig, Livet her er nok værd at leve.

Men Klokken gaaer stærkt til Appel. Disse Linier vare ogsaa tildeels kun skrevne for at fremkalde et Brev fra Dig eller Tante, som vilde glæde mig særdeles, og fremfor Alt for at udtale vor Tak. Hils Tante paa det Venligste og hele Familien, der, som jeg haaber, endnu samles om Søndagen hos Dig, fra

Din hengivne Brodersøn.

(Til en Ungdomsven i Kjøbenhavn.)

Slesvig den 18de Januar 1864.

Jeg takker Dig meget for din venlige Skrivelse, som fornøiede og morede mig særdeles. Jeg skynder mig at besvare den; thi naar vi paa Torsdag flytte ud i Barakkerne fra vort Herrelevnet her paa Slottet, bliver det vel ikke godt muligt at give flere Kvæk fra sig. Desuden har jeg en anden Grund til at skrive Dig til. Jeg har nemlig gaaet og samlet en heel Deel Vrede sammen i de sidste Dage ved at see i Fædrelandet, ... hvorledes Studenterne have feiret den nordiske Høitid i et Øieblik,

da Alt burde været henført til Danmarks Frelse, — da det eneste Ord, vi have at sige Brødrerigerne, er dette: Ville I hjælpe os, godt; men troe ikke, at vi tigge om Eders Hjælp, give I den, tage vi den med Taknemlighed, give I den ikke, vide vi nok hvad vi skulle tænke om Eder; tro heller ikke, at hvis I svigte os er Danmarks Sag saa strax tabt, — en Fest, der for Studenterne skulde være en Bods- og Bededag, fordi de have ladet sig forlede til at tænke for lavt om deres gamle Fædreland paa de to andre Rigers Bekostning, — en saadan Fest feires med de sædvanlige Fraser, med Udtryk af Haab om, at de to andre Riger ville frelse os, Noget som en Dansk skulde lade være deres Sag og slet ikke spørge om, — kort sagt med Alt det, jeg kalder Modløshedens Skandinavisme. Skjøndt jeg nu veed og af dit Brev seer, at Du ikke deler alle disse Ynkeligheder, saa har Du dog saa tidt været saa god at tage min Vrede over Et og Andet paa dit uskyldige Hoved, saa Du maaskee ogsaa er saa god herved at modtage følgende Apostrofe til Deeltagerne i Nordisk Høitid: Det er godt, at der hersker en anden Aand i Hæren end hos Jer. Hæren er et bedre Udtryk for Folkets Stemning, end Studenterne; thi den er Landets Ungdom af alle Klasser og Stænder, og i den hersker der en fortræffelig Aand. Den seer hverken mod Nord eller ud efter Stormagterne, men lige i Syd ud over Dannevirkeskandserne i det dækningsløse Terrain, hvor Tydskerne skulle see Løier, hvis de vove sig lige mod Skandserne, hvad de desværre neppe gjøre.

Herfra er Intet at fortælle. Uagtet Correspondencerne til Aviserne ere indbyrdes modsigende Snak, farvet af de skrivende Officerers Stemning, indeholde de dog de enkelte Facta, som ere meest omtalte og bemærkede herovre. Dem gider jeg ikke skrive, og desuden er det jo paa det Strengeste forbudt at meddele Nogetsomhelst fra

Hæren, hvoraf Fjenden kan have Nytte. Jeg indskrænker mig til Lidt om min personlige Stilling. I de afvigte Uger har jeg gaaet og moret mig snart med Brigadefelttjeneste, snart med at slæbe Tømmer og Steen til og fra Skandserne, snart med at bygge Løbegrave, skjøndt Jordbunden er saa frossen, at den saa godt som slet ikke kan behandles med Hakke eller Spade, snart med at ise paa Slien osv. Nu er der indtraadt en Forandring, idet jeg er kommanderet til Tjeneste paa 1ste Regiments Postkontor*), der egentlig bestyres af Baron Dirckinck-Holmfeld, 1ste Bataillons Adjutant; men da han er optagen af Adjutantens utallige andre Forretninger, er jeg som oftest konstitueret Postmester, et meget byrdefuldt Kald, især da jeg ikke har stor Tilbøielighed for Kontorlivet og morer mig langt mere ved at arbeide mig varm ude ved de interessante Skandser med den henrivende Udsigt. Dog, snart kommer jo Fjenden, efter de sidste Avisefterretninger, som jeg næsten haaber, meget snart, og saa bliver det jo Alvor. Nu da jeg har seet Sagen lidt nærmere, kan jeg ikke troe jeg vilde vise mig syn-

---

*) Dette hænger sammen med den Fasthed, hvormed han vægrede sig ved at følge sine Kammerater, da et Arbeidscommando egenmægtigen forlod sit Arbeide og han alene blev paa sin Post. Om den Krigsretssag, der derved foranledigedes, siger han i et af sine Breve fra Slutningen af Januar, at man gav Sagen meget storartede Dimensioner, »men under Forhøret svandt de saaledes ind, at der nok kun bliver yderst lidt tilbage« — — »Det bedste Vidnesbyrd om den Aand, her i det Hele hersker, er det, at jeg i denne Sag ikke har havt det ringeste at lide af den almindelige Mening.« Hans Forhold ved denne Leilighed henledte hans Foresattes Opmærksomhed paa ham; og i den Tanke, at disse Arbeidscommandoer maatte være anstrengende og kjedsommelige for en Mand med hans Dannelse, greb man Leiligheden til at sætte ham til Kontorarbeide. Dog udbad han sig udtrykkelig, at han maatte træde tilbage paa sin Plads i Geleddet, naar det kom til Kamp, og man lovede ham det.

derlig feig. Apropos, det er da det behagelige ved mit Postmesterembede, at man har en Ordonnants at give Ordrer og lade løbe for sig, item Aviserne fra første Haand. Men Fritiden er meget kort, især da vi skulle være iseng Kl. 9. .... Min Fritid benytter jeg deels til at læse, da mit Bekjendtskab med Prof. Povelsen skaffer mig hvad Bøger jeg vil have, og deels til at besee Slesvig By. Denne er uhyre interessant, for hvem der har Øre for Mindets Røst, og man maatte være særdeles døv paa den Sands for ikke at høre bemeldte Stemme her i Slesvig. — — Og nu, hvor man seer Hæren samlet, rede til ny Bedrift, nu taler Fortiden endnu høiere.

Gottorp, Søndag Eftermiddag den 31te Januar.

Kjære Fader!

Saa — nu have vi nok Krigen. Allerede iaftes befaledes det i Parolen, at Arbeidscommandoerne skulle rykke ud i marschfærdig Stand for at være beredte paa et Overfald. Man hørte ogsaa, at 5te Regiment havde trukket sig tilbage fra Kronværket. Og imorges, da jeg gik ned ad Gaden i Friedrichsberg, saae jeg to preussiske Officerer med Parlamentærbind komme kjørende og spørge efter General de Meza. Jeg hører nu fra alle Sider, at de have forlangt, at Slesvig skal rømmes inden 24 Timer, og at det er bleven afslaaet. Vi kunne altsaa hver Dag vente Preusserne.

Mulig bliver dette Brev det sidste, jeg i lang Tid skriver hjem. I Tilfælde af Kamp skal jeg ganske vist skrive, og tilstøder der mig noget, vil Du faae Brev fra Compagniet. At der ingen Brev kommer, vil da være Tegn til, at Alt staaer vel.

Tak for de sidste Penge. Hvorledes der nu skal holdes Huus med dem, vil Tiden vise. Alt er ellers vel,

mit Helbred har været udmærket godt. — Hils Moder og Alle kjærligst. Din Søn.

Dette blev hans sidste Brev. Hvorledes det er gaaet ham i de nærmest paafølgende Dage, veed jeg ikke. Den 3die Februar var det 2den Bataillon af 1ste Regiment, der var i Ilden ved Selck og Kongshøi; der har han altsaa ikke været med. Saa kom Opbruddet fra Dannevirke om Aftenen den 5te Februar. Hans Følelser ved denne skjæbnesvangre Vending vilde det være let at forestille sig, med mindre man turde antage, at Erkjendelse af Tilbagetogets Nødvendighed har mildnet Smerten.

Den danske Overcommando havde bestemt, at Hærens 3die Division under Generalmajor Steinmann skulde bryde sidst op. Steinmann ordnede da Tilbagetoget saaledes, at Divisionens Skyts, Rytteri, Vogne og ene Brigade, den 9de, tidligst forlode Slesvig for ad Hovedlandeveien at naae Flensborg, medens 7de og 8de Brigade, under Oberstерne Müller og Scharffenberg, med 2 Stykker Tolvpundinger af 12 og 2 firepundige Rifflede af 11te Batteri, under Capitain Fallesens Befaling, samt en Eskadron af 6te Dragonregiment under Ritmester Posselt, dannede den kampberedte Arrieregarde, der først brød op Kl. 10, 11 og 12 Fredag Nat den 5te Februar. Denne Styrke bevægede sig langsomt fremad, med store Ophold, den 8de Brigade bagerst. Medens Scharffenberg Løverdag Formiddag den 6te Februar fægtende fra Helligbæk til Oversø udførte det af Fjenden selv som fortrinligt anerkjendte Tilbagetog, havde 7de Brigade kun en trættende Marsch ad den glatte, islagte Landevei; men ved Oversø blev det denne Brigades Opgave at skaffe de foranværende Afdelinger et tilstrækkeligt Forspring og Intendanturen Tid til at tømme de store Forraad i Flensborg.

Kirkebyen Oversø, tre Miil fra Slesvig, fem Fjerdingvei fra Flensborg, ligger lavt ved Begyndelsen af Trene-

floden, der her endnu kun er et ubetydeligt Vandløb. Hovedlandeveien fra Slesvig gjennem denne By hæver sig nordfor den opad gjennem en temmelig bakket Egn; omtrent en Fjerdingvei nordfor Oversø gaaer den gjennem et Bakkestrøg, der her begrændser den sydlige Deel af det Afsnit, hvor Fjenden skulde standses den 6te Februar, og nordfor denne Gjennemskæring videre forbi Bilskov Kro, der ligger ved Veiens vestlige Side. Nordvest for Oversø strækker sig den lille Sankelmarksø omtrent en Fjerdingvei i Retning fra Sydvest imod Nordost saaledes, at dens nordlige Ende træder nær op mod Hovedlandeveien der, hvor denne gjennemskjærer Bakkestrøget. Mellemrummet, henved 200 Skridt, lukkes af en lille Bøge-Høiskov paa den vestlige Høide, der falder temmelig brat af imod Søen; mod Syd, fra Søen til Veien, og langsmed den vestlige Veigrøft er denne Skov omgiven af levende Hegn. Paa Østsiden af Hovedlandeveien er Landet aabent imod Syd, ned imod Oversø og de Enge og Marker, som fra Byen strækker sig langs Trenen til den lille Træsø; men nordostfor Byen er en lang, smal Kratskov med enkelte høistammede Træer; den begynder mod Nordvest i Høide med Østsiden af den vestlige Høiskov og strækker sig derfra et Par tusind Skridt i sydostlig Retning. Egnen nærmest nordfor Oversø danner saaledes en af Hovedlandeveien noget nær halveret Trekant, hvis Grundlinie gaaer fra Sø til Sø, medens Siderne betegnes af Sankelmarksøens sydostlige Bredde samt af Kratskovens sydvestlige Rand, og hvis Toppunkt ligger i Høiskoven og den huulveiagtige Gjennemskæring af Bakkestrøget. En Bivei i nordostlig Retning fører gjennem Kratskoven til Byen Munkvolstrup, der i en Afstand af omtrent halvanden Fjerdingvei fra Kirkebyen ligger i den nordlige Deel af Kamppladsen, som ikke kan overskues fra Oversø. I længere Afstand begrændses Egnen imod Vest af Jernbanen, et Par tusind Skridt fra Sankelmark-

søens Vestende, imod Øst af Hovedveien gjennem Landskabet Angel fra Mysunde til Flensborg.

For at forstaae selve Kampen er det nødvendigt at kaste et Blik paa Fjendens Stilling og Bevægelser. Efter Fægtningerne den 2den og 3die Februar ved Mysunde og Selck stode de østerrigske og preussiske Hærafdelinger foran Slien og Dannevirke saaledes fra Venstre til Høire: den preussiske Garde under General Mülbe vestligst, i Gross- og Klein Reide; dernæst Østerrigerne i Opstillingens Midte, Brigaden Gondrecourt i Jagel, Nostitz ved Kongshøi og Kurgraven, Tomas ved Hadeby og østfor Noret, Dormus i Weseby for i Forbindelse med et Dragonregiment at iagttage Mysunde. Med den forbundne Hærs første Hærafdeling, der bestod af Preussere, var Prinds Friedrich Carl den 5te Februar gaaet heelt østerpaa ind i Landskabet Svansen. Den Øverstbefalende, Feltmarskalk Wrangel, hvis Tropper saaledes stode adskilte fra hinanden paa en Linie af sex Miles Længde, havde sit Hovedkvarteer i Damdorff, saa vel to Miil fra Slesvig. Feltmarskalklieutenant Gablenz førte under Wrangel Befalingen over de østerrigske Afdelinger, og i Wrangels Fraværelse ogsaa over den preussiske Garde. Han opholdt sig i Lottorf.

Hvor stærke de østerrigske Brigader i Virkeligheden have været den 5te Februar, kan ikke nøie angives. De, der her fornemlig komme i Betragtning, Gondrecourt og Nostitz, vare den 3die Februar i en levende Ild, som kostede navnlig den førstnævnte mange Folk; Nostitz havde havt en anstrengende Forposttjeneste og nu den tredie Nat ikke været under Tag. Hver af de fire Infanteribrigader bestod af en Jægerbataillon, to Linieregimenter, hvert paa to Batailloner, og et firepundigt riflet Batteri paa sex Stykker. Bataillonerne vare rykkede i Marken med en Styrke af mindst 1000 Mand hver. Cavalleribrigaden havde et Dragon- og et Husarregiment,

hvert paa fem Eskadroner, samt et Batteri; hele Hærafdelingen tillige to sværere Batterier.

Løverdag den 6te Februar om Morgenen Kl. 4 modtog Gablenz i Lottorf den første Efterretning om den danske Hærs Tilbagetog. Med største Raskhed satte han sine østerrigske Afdelinger i Bevægelse: først fire Eskadroner Husarer, saa Nostitz og bag denne Gondrecourt ad Hovedlandeveien fra Slesvig til Flensborg. Brigaden Tomas efterlod sit ene Linieregiment som Besætning i Byen Slesvig, medens Resten over det nordlige Vedelspang gik frem ad Mysundeveien. Dormus kom seent over Slien ved Mysunde. Dragonregimentet maatte gaae til Slesvig og derfra nordpaa; det kom først frem langt op paa Dagen, medens Nostitz allerede Kl. 8—9 passerede Gottorp. Men saa kraftigt Gablenz paadrev Østerrigernes Bevægelse, saa langsom eller skjødesløs var han i sine Meddelelser til Preusserne. Først Kl. 8 kom hans Melding om de Danskes Bortgang til Hovedkvarteret i Damdorf; denne saa vigtige Efterretning var altsaa 4 Timer om fem Fjerdingvei! Og en Befaling til Fremrykning, han fra Lottorf tilsendte den preussiske Garde, kom slet ikke til General Mülbe, der først Kl. 9½ brød op for ad Biveie vestfor den store Hovedlandevei at deltage i Forfølgelsen. Han havde nemlig i sit Kvarteer modtaget Befaling fra Feltmarskalken, der kun havde sendt den som en Formsag, da han troede Garden forlængst opbrudt efter Gablenz's Opfordring. Ved sin Ankomst til Gottorp fik Wrangel en forsinket Melding fra Prinds Friedrich Carl, afsendt den foregaaende Aften; men den sagde kun, at Prindsen vilde begynde Brobygningen over Slien den 6te om Morgenen tidligt. Om Overgangen var lykkedes, og hvor Prindsen nu var, vidste Wrangel ikke. Han havde aldeles tabt Overblikket over sine Hærafdelingers Stillinger og allerede derved Ledelsen af deres Bevægelser, selv om Gablenz havde

brudt sig meget om sin preussiske Overanfører. Bagefter Østerrigerne gik Wrangel frem ad Flensborgveien indtil Siversted, hvor han tog sit Hovedkvarteer for Resten af Dagen. Imidlertid bragte Prinds Friedrich Carl sin Hærafdeling paa en eneste Bro langsomt over til Arnæs og naaede Løverdag Aften med sine Fortropper kun Sterup, Steenbjerg og Kværn midt i Angel, medens General Mülbe langt bag de Andre med stort Besvær bevægede sig frem ad glatte og vanskelige Biveie. Et Blik paa Slesvigskortet vil vise, at der aldeles ikke kunde være Tale om nogen Samvirken af de Forbundnes Hærafdelinger den 6te Februar. Kun med yderste Anstrengelse kunde den heftigt fremstormende Gablenz maaskee naae det danske Bagtog med sin forreste Brigade, inden den korte og mørke Vinterdag endtes. Han forsømte heller Intet, og hans Folk svigtede ikke hans Iver. Allerede ved Helligbæk, halvanden Miil nordfor Slesvig, naaede Husarerne de sidste Kompagnier af 8de Brigade, forsøgte et Angreb, vistes tilbage, fulgte dog nu med to Kanoner saa nær som muligt efter Brigaden, beskjød den naar Leilighed gaves, men vovede ikke mere noget egentligt Angreb, førend Fodfolk og mere Skyts kunde tage Deel i Kampen; først fra Frørup til Oversø kom disse Vaaben frem i større Antal.

Saaledes stod Sagen, da General Steinmann lod 7de Brigade opstille sig nordfor Oversø. Havde han anet, hvor spredte Fjendens enkelte Afdelinger vare, maatte det blevet ham svært at afvise Fristelsen til at samle hele Arrieregarden imellem Oversø og Bilskov. Han havde da havt den bedste Udsigt til at bibringe Gablenz, som inden Mørket faldt paa ikke kunde faae sin anden Brigade op til Kamppladsen, et meget føleligt Slag. Men Steinmann vidste den 6te Februar ikke, hvad Fjendens egne Skildringer nu have sagt os. Han kunde kun vide, at han havde Østerrigerne bag sig, Preusserne etsteds i

Angel paa sin høire, den preussiske Garde rimeligviis paa sin venstre Haand. Han fastholdt derfor Grundtanken i hele Tilbagetoget: at bringe Alt saavidt muligt urørt til de nye Stillinger for at gjenoptage Kampen under heldigere Betingelser end ved Dannevirke; og han fastholdt den saa strengt, at han lod Arrieregardens halve Styrke, Scharffenberg med 8de Brigade og Fallesen med de to Kanoner, gaae videre til Flensborg. Lieut. Grüner med de to Firepundinger blev alene tilbage til Oberst Müllers Bistand. For Eskadronen, der opmarscherede ved Bilskov, blev ikke Brug under den Vending, Kampen tog.

Den 7de Brigade havde den 6te Februar under Vaaben kun omtrent 2700—2800 Mand, nemlig 1ste Regiment, der commanderedes af Oberstlieutenant Beck, c. 1250, 11te Regiment under Major Rist c. 1500 Mand. Hvert af dem havde havt en Bataillon i Kampen den 3die Februar; og nu havde de været paa Benene i 14 til 16 Timer.

Fra først af synes det at have været General Steinmanns Hensigt alene at forsvare Skoven, Veipasset og Bakkekammen; thi Kanonerne gik igjennem Passet til Bilskov Kro, hvor Fallesen skilte sig fra Grüner, der skulde indtage en Stilling ved Kroen og staae 7de Brigade bi, hvis det kom til Fægtning; særligt bragte Divisionens Stabschef ham Befaling til at forsvare Veipasset, hvis Fjenden trængte paa der. Grüner skulde altsaa virke nordfor Passet. Men 7de Brigades kjække Anfører valgte en Stilling, der tillod ham at gaae over til Angreb med samlet Kraft. Han besatte ikke selve Passet, men 4—500 Skridt sydfor Skoven, paa fri Mark, stillede han 1ste Regiment i første, 11te Regiment i anden Træfning. 1ste Regiments 2den Bataillon, anført af Capitain Thalbitzer, tog en Kampstilling østfor Hovedlandeveien, med Regimentets 5te Kompagni under Lieut. Hammerich i

spredt Orden paa Høiderne i Terrainet, 3die og 4de Kompagni i Kolonner i Lavningen, 8de Kompagni i Reserve. I Høide med 2den stod 1ste Bataillon vestfor Veien, mellem denne og Sankelmarksø, saaledes, at 2det Kompagni under Premierlieut. Riebau dannede høire Fløi, nedad mod Søen; 1ste Kompagni stod til Venstre, nærmest Landeveien, 7de imellem disse, og 6te som Reserve længere tilbage, opad mod Skoven. 11te Regiment opstillede sig tæt bagved første Træfning. Dette Regiments 1ste Bataillon under Capit. Stricker stod sydfor Skoven i Bataillonskolonne vestfor Veien, imellem denne og Søen, bag 1ste Regiments 1ste Bataillon; og 2den Bataillon under Capit. Chabert omtrent 100 Skridt østfor Hovedveien i Høide med Stricker, bag Thalbitzer.

I denne Stilling optog 7de Brigade Scharffenberg, hvis ene Regiment, det 9de, foran Oversø havde lidt temmelig meget af den fjendtlige Artilleriild. Omtrent Kl. 2 drog denne Brigade ad Hovedlandeveien gjennem 7de Brigade og videre til Flensborg. De fjendtlige Husarer med deres Kanoner, der toge en Opstilling foran i Oversø, fulgte rask efter dem. Oberst Müller tilkaldte nu Grüner med de to Firepundinger; denne Officeer, der havde anvendt det korte Ophold ved Bilskov Kro til at lade sine Heste brodde og Folkene tage en Hjertestyrkning, ilede strax frem gjennem Veipasset forbi Skoven og opstillede efter Brigadecommandørens Anviisning sine Kanoner paa en Høi tæt vestfor Veien. Pladsen var heldig valgt, Kanoner og Heste stode ret godt dækkede, og Grüner havde over vor Skyttekjædes Hoveder frit Skud til alle Sider. Han kom strax i Kamp med de to Kanoner ved Oversø, hvis Granater gjorde ham liden Skade, da de vare rettede for høit, men mishandlede desto mere det bagved staaende Fodfolk.

Imidlertid var Forspidsen af den fjendtlige Angrebskolonne gaaet gjennem Byen. Husarerne stormede modigt,

men ubesindigt frem imod 1ste Regiments 1ste Bataillon, men modtoges saa eftertrykkeligt af 1ste og 7de Kompagni, at de ikke kom til Indhug; med Tab maatte de vige tilbage. Nu var det Øvrige af Nostitz's Batteri kommet frem og kjørte op paa en Mark østfor Oversø, hvorfra det snart overøste Vore med Granater. Pludselig flyve Granaterne ogsaa fra den tredie Kant; Fjenden har trukket endnu flere Kanoner frem og sender nu ogsaa fra Marken vestfor Oversø sine Skud imod vore to Kanoner, som saaledes kom i en overvældende Krydsild fra en Overmagt, der vel neppe kan have været mindre end fiirdobbelt. For ikke at faae sine Kanoner sønderskudte, trak Grüner dem ud af Ilden og gik tilbage til sin Plads ved Bilskov Kro. Med urokkelig Fasthed modtog Infanteriet nu alene Granatilden.

Neppe var Grüner atter ved Bilskov, førend General Steinmann, hidkaldt af Kanontordenen, ankom dertil. Generalen lod sig forklare, hvad der gik for sig foran; derpaa red han frem imellem det kæmpende Infanteri, hvor han kort efter blev saaret og maatte bringes ud af Ilden.

Da vore Kanoner vare gaaede tilbage, synes den oprindelige Tanke, blot at indtage en Forsvarsstilling, atter at have gjort sig gjældende. 11te Regiment blev trukket noget tilbage og længer imod Øst. Halvdelen af Strickers Bataillon, Regimentets 1ste og 7de Kompagni, besatte Høiskoven, 3die og 5te Høiderne østfor Hovedveien; samtidigt maatte Chabert trække sig længer imod Øst; med et Kompagni besatte han en Høideryg, med et andet den aabne Strækning fra denne henimod Hovedlandeveien, og med den anden Halvdeel af Bataillonen en Deel af den omtrent 200 Skridt bagved liggende Kratskov. Men kun kort holdtes denne fordelagtige Stilling, da Regimentscommandøren lod denne Bataillon langsomt gaae endnu længere tilbage.

Har det været Hensigten, nu at trække 1ste Regiment igjennem 11te og saaledes fortsætte Tilbagetoget paa samme Viis, som Scharffenberg havde udført sit, saa blev dette forhindret ved Fjendens Frembrud fra Oversø. Gablenz var ankommen med Nostitz's Infanteri. I Oversø bragte rigtignok en Adjutant fra Hovedkvarteret ham Befaling til ikke at gaae længere frem, en Befaling, der synes tilstrækkelig begrundet i den østerrigsk-preussiske Hærs ovenfor skildrede Stilling den 6te Februar. Men Gablenz vilde ikke have anstrengt sig og sine Tropper til det Yderste, for at see Modstanderne drage roligt bort. Han tog det paa sit eget Ansvar at tilsidesætte Ordren, uagtet han hverken havde Styrke nok eller Tid nok til i heldigste Tilfælde at vinde Mere end Besiddelsen af en for Felttoget fuldkommen intetbetydende Plads. Han lod strax den 9de Jægerbataillon, Steiermarkere, lægge Oppakningen fra sig og omtrent Kl. 3½ bryde frem fra Byen, for, efterfulgt af Regimentet Belgiens 1ste Bataillon, at kaste sig ad Hovedveien og over Markerne vestfor denne ind paa 1ste Bataillon. Dennes Skyttekjæde stod bag en Grøftevold og modtog Jægerne med en levende og virksom Ild paa kort Afstand. De standsede, Bataillonen Belgien optog dem, og i Forening angrebe de paany, med dobbelt eller tredobbelt Overmagt, den ene danske Bataillon, der allerede i en Timestid havde lidt smertelige Tab ved Kanonilden. Vore trængtes da noget tilbage, medens den 2den Bataillon Belgien i to Kolonner angreb Thalbitzer østfor Veien, hvorved Hammerich kastedes henimod Kratskoven, saa at 3die Kompagni under Capit. Irgens maatte besætte denne, for at møde Fjendens omgaaende Bevægelse.

Da fører Oberst Müller første Træfnings samlede Styrke frem til Modangreb. De to andre Kompagnier af 2den Bataillon gaae kraftigt frem. Understøttet af 8de Kompagni, under Lieut. Andersen, kaster Capit. Weyhe

sig med 4de Kompagni modigt over den fremtrængende Fjende. Det kommer til en frygtelig Nærkamp med Bajonet og Kolbe. Capitainen saares og fanges; men Fjenden standses her et Øieblik. Dog, Irgens og Hammerich trænges længer og længer tilbage. De to andre Kompagnier truedes med Ødelæggelse, havde ikke Oberst Müller ført 11te Regiments 2den Bataillon, der var ifærd med at fjerne sig fra Thalbitzer, tilbage til dennes Understøttelse, hvorved det dog kun lykkedes i kort Tid at opholde Fjendens Fremtrængen.

Ogsaa paa høire Fløi gik 1ste Regiments 1ste Bataillon rask frem til Angreb; til Haandgemæng kom dog kun 2det Kompagni, eller en Deel af 2det Kompagni; den største Deel af Linien trængtes kæmpende, men under tiltagende Opløsning, tilbage imod Skoven. Maaskee er dog 6te Kompagni naaet tilbage noget mere samlet og ordnet end de Øvrige. Bataillonscommandøren, Capitain J. O. Hansen, faldt sydfor Skoven; Adjutanten var dødelig saaret bragt til Lægerne i Bilskov Kro; flere Officerer savnedes og fangedes: hvorledes skulde det under saadanne Ulykker have været muligt for de faa tilbageværende Førere, at holde Mandskabet samlet eller at standse den fjendtlige Overmagt. Men om ogsaa 1ste Bataillons tre Kompagnier kun i Flokke kom tilbage til Skoven, have de, efter Fjendens egne Beretninger, dog gjort ham Fremrykningen trang og dyr nok, og ved Skovhegnet standsedes han. Men forgjæves forsøgte de to Kompagnier af 11te Regiment, i Forbindelse med Strickers 5te Kompagni østfor Veien, et nyt Angreb, for om muligt at kaste Fjenden tilbage fra Skoven; han havde allerede sat sig for fast ved Skovkanten og i den vestlige Veigrøft. Her rasede Kampen heftigt til Skovens Forsvar. Maaskee havde det været muligt at holde den, havde Thalbitzer med 1ste Regiments 2den Bataillon, eller rettere med dens 4de og 8de Kompagni, som han endnu

havde under sin Befaling, kunnet forene sig med dens Forsvarere, og var han bleven understøttet af 11te Regiment; men paa sit Tilbagetog gjennem Lavningen østfor Landeveien blev han ikke optagen af dette. Kun et halvt Kompagni af dets 1ste Bataillon fandt han bag sig og maatte med dette fortsætte Tilbagetoget gjennem Veipasset og over Bakkekammen nedad imod Bilskov Kro, heftig forfulgt af Fjendens Infanteri og beskudt af hans Artilleri. Saasnart Grüner, der holdt ved Bilskov, bemærkede Østerrigerne paa Bakkekammen, sendte han dem et Par Granater; men snart var hans Ild maskeret af vort eget Infanteri og hans Stilling ved Kroen omgaaet; han søgte sig da en ny længere tilbage paa Hovedlandeveien, men kom ikke mere til Skud og førte ved Mørkets Frembrud sine Kanoner til Flensborg. Bilskov Kro blev besat af Fjenden; her standsede han, medens Thalbitzer fortsatte sit Tilbagetog til nogle hundrede Skridt nordfor Kroen, hvor han forsøgte at samle og ordne Bataillonen; men de to Kompagnier Irgens og Hammerich vare kastede for langt østerpaa til at kunne forene sig med ham. Med de to andre Kompagnier, med den ringe Deel af 11te Regiment, der under Tilbagetoget havde sluttet sig til dem, og med hvad der var samlet af 1ste Regiments 6te Kompagni tog Thalbitzer foreløbig en Opstilling tværsover Hovedlandeveien. 1ste Regiment var saaledes i en Tilstand af Opløsning. Større og mindre Flokke droge paa egen Haand lige til Flensborg, hvor de udbredte foruroligende Rygter om Regimentets Tilintetgjørelse.

Men vi forlode jo ovenfor 11te Regiments 2den Bataillon og Halvdelen af dets 1ste Bataillon østfor Hovedveien bag Thalbitzer: hvorfor optog denne betydelige Styrke ham ikke, da han maatte gaae tilbage for Overmagten? — en beklagelig Vildfarelse havde fjernet den netop i det afgjørende Øieblik! Man havde meldt Re-

gimentscommandøren, at en stærk fjendtlig Skare saaes ifærd med at omgaae 7de Brigades venstre Fløi; og saa overhængende ansaae han denne nye Fare for, at han troede ogsaa uden Brigadecommandørens Ordre strax at burde imødegaae den. Han lod Chabert vende om og gaae frem imod Munkvolstrup; og kort efter maatte ogsaa Stricker med 3die og det halve 5te Kompagni af 11te Regiments 1ste Bataillon følge 2den Bataillons Bevægelse. Ved Munkvolstrup opdagedes imidlertid, at den formente Fjende var vort eget 17de Regiment, en Deel af General Gerlachs Division, der paa sit Tilbagetog fra Mysunde havde med sine Skyttekjæder besat Hegnene øst- og sydfor Munkvolstrup. Da Vildfarelsen opdagedes, vilde 11te Regiments tappre Anfører dog endnu forsøge at vinde sin rette Plads tilbage igjen. Rask vendte han om og gik frem i sydvestlig Retning imod Veipassets og Kratskovens Nordside. Dog, det var allerede for seent: Regimentet Hessen af Brigaden Nostitz og Artilleriet havde imidlertid besat Kratskoven, hvorfra en ødelæggende Ild modtog de Fremrykkende. Her saaredes Major Rist selv; Capitain Stricker fik sin Hest skudt under sig; hvad Mandskabet har lidt, behøver ikke at siges. Angrebet standsede, det var umuligt at komme fremad. Dog holdt Stricker Stillingen med Front imod Sydvest, indtil Ilden hendøde ved Mørkets Frembrud; da trak han sig gjennem Munkvolstrup over Enge og Moser østfor Hovedveien ind paa denne, og derpaa imod Syd til Jaruplund, hvor han i Forbindelse med nogle sprængte Flokke samledes med Brigadens andre Afdelinger. Chabert havde imidlertid taget en Stilling fra Munkvolstrup til Hovedveien.

Denne ulykkelige Misforstaaelse af 11te Regiments Anfører var det, der berøvede Oberst Müller Midlerne til endnu et Forsøg paa at kaste Fjenden tilbage fra Skoven, som efter Chaberts og Strickers Bortgang og

Thalbitzers Tilbagetog nødvendig maatte falde. Den kunde nu angribes baade øst- og sydfra. Og er den maaskee tillige angreben vestfra? har Fjenden vovet sig over den frosne Sankelmarksøes Nordende? eller er det sandt, som en tydsk Beretning vil, at to Kompagnier af den steiermarkske Jægerbataillon ere gaaede vestom Søen og nu komne frem imod Skovens Vestkant? Vore egne Beretninger tale ikke derom; men dette være som det vil, saa var Skovens Skjæbne i ethvert Fald afgjort ved vor venstre Fløis Tilbagegang. Fjenden trængte ind over Hegnet, og under en Kamp, som efter tydske Skildringer har været yderst heftig, maatte de to Kompagnier og hvad der af 1ste Regiments 1ste Bataillon sluttede sig til dem gaae nordud af Skoven, over den bagved liggende Eng, til en Stilling hinsides Bilskov Kro. Paa Bakken tæt nordfor denne samlede Oberst Müller og Oberstlieutenant Beck omtrent 300 Mand af forskjellige Afdelinger, beredte til at modtage et nyt Angreb. Men den korte Vinterdag var tilende og Østerrigerne havde faaet nok af denne blodige Kamp. De gik ikke udover Bilskov Kro. Regimentet Hessen, som sidst var kommen i Ilden og havde lidt mindst, overtog Forposttjenesten, medens de Andre søgte Hvile i Frørup og Oversø. Müller holdt saaledes sin sidste Stilling paa Høien indtil det var fuldkommen mørkt, omtrent indtil Kl. 6; da gik han uangreben tilbage til Jaruplund, hvor Brigaden samledes, og udstillede sine Forposter nogle hundrede Skridt sydfor Jaruplund Kro.

Gablenz havde været midt i Ilden ligesom Steinmann; men heldigere end sin Modstander havde han faaet sin Kugle imod sit Sabelspænde og var selv bleven uskadt. Hans Mod og Duelighed bestride vi ikke; men med al sin Anstrengelse, al sin Overmagt, sit Artilleri og Rytteri, havde han dog med Opoffrelse af hver syvende Mand i den Brigade, han førte i Kampen, kun formaaet

i halvtredie Time at trænge den halv saa stærke danske Brigade et Par Tusind Skridt tilbage ad en Vei, den uden hans Angreb vilde have tilbagelagt i en Fjerdedeel af Tiden. Det var Alt hvad han udrettede ved at offre femten hundrede Menneskers Liv, Førlighed og Frihed paa den saakaldte Æres Afgudsalter. Men for de Danske var Kampen en Nødvendighed: 7de Brigade kjøbte med sit Blod Hærens sikkre Tilbagetog. Skal det da gjælde, at den har Æren af Slaget, der opnaaer sin Hensigt med det, kunne begge de Kæmpende tilskrive sig den: Gablenz vandt en blodig Valplads, Müller opholdt Fjenden saa længe, at denne ikke kunde naae vor Hær før ved Dybbøl. Og vore Krigere viste, at trods alle Vinterens Savn og Lidelser og Skuffelser, trods en sexten Timers Marsch, trods Sult og Udmattelse, havde de endnu baade Villien og Kraften til at slaaes paa Liv og Død for deres Fædreland.

I denne vilde, blodige Kamp fandt Jens Paludan-Müller sin tidlige Død. Hvorledes er det gaaet ham i det Enkelte? — ja hvo skulde kunne følge en menig Soldat igjennem en saadan Træfning! Hvad Kammerater have fortalt er følgende. Først har han med sin Afdeling, 1ste Regiments 1ste Kompagni, deltaget i Skydningen; han er seet rolig ladende og fyrende, som i sin daglige Gjerning. Andre have fortalt, at de saae ham styrte sig voldsomt ind imellem Fjenderne, uddelende vældige Kolbeslag til alle Sider. Da hans Kompagni ikke kom til umiddelbart Haandgemæng ved det store Bajonetangreb, er dette snarest forefaldet ved Bataillonens Tilbagegang til Skoven, da der vel maae have fundet flere Sammenstød Sted imellem Flokke eller Enkelte af begge Partier. Et Par Kammerater mente, at det var der han faldt; en Anden vil have seet ham blive fangen. Begge Dele er urigtigt; han er kommen tilbage til Skoven. Der er han sidst seet levende. Han har taget

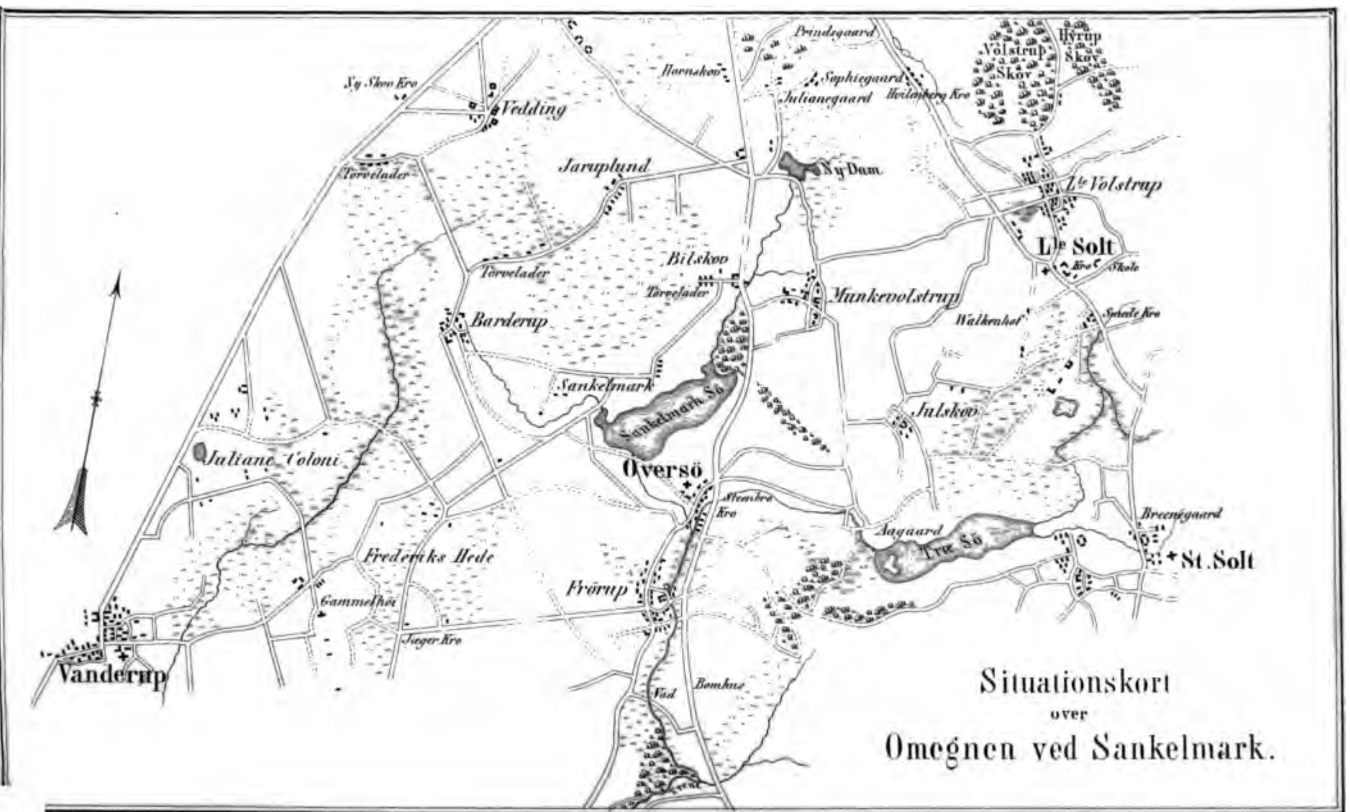
Deel i Skovens Forsvar og vægret sig ved at gaae tilbage eller at søge en sikkrere Plads. Endelig har en Kammerat fundet ham liggende paa Grøftekanten ved Veien, nogle Skridt fra Bilskov. Hovedet var stærkt blodigt og hvilede paa den ene Arm. Manden tog fat i ham og tiltalte ham, men fik intet Svar. Riffelen var falden ham af Haanden; den var ladt; Soldaten greb den og sendte Fjenden hans sidste Skud. Saa tog han endnu engang i hans Skulder og rystede ham; men der var ikke Tegn til Liv. At den Faldne har faaet en hurtig og let Død tør vi haabe; thi Ingen har seet ham lidende, men enten levende og kæmpende, eller livløst henstrakt.

Hans Grav troer jeg er paa Flensborg Kirkegaard. Blandt dem, der strax efter den 6te Februar flygtigt nedgravedes paa Kamppladsen, men senere af Sundhedshensyn atter optoges og nedlagdes i en større, ordentlig Grav ved Oversø, fandtes Ingen, der svarede til Beskrivelsen af hans Person. Derimod passe alle Kjendemærker paa en af de faldne Danske, som den 12te Februar nedlagdes i den store Fælledsgrav for Venner og Fjender paa Flensborg Kirkegaard; og den Mand, der tog sig med ædel Omhu af disse Danskes sømmelige Jordfæstelse, mente ogsaa at gjenkjende hiin Faldne med det lange sorte Haar og det dræbende Skud gjennem det ene Øie, da et Lysbillede af Jens Paludan-Müller omtrent en Maanedstid efter Træfningen ved Sankelmarksø forevistes ham.

C. Paludan-Müller.

Til S. 79. I et Brev af 18de Novbr. 1863 siger Forf.: „Jeg fandt idag paa Kongens Bibliothek en egenhændig Relation af Hr. Anders Bilde om hans Gullandsreise 1524“. — Desværre har han ikke taget nogen Afskrift af denne Beretning; i det mindste findes den ikke blandt hans efterladte Papirer.

C. P.-M.

Em. Bærentzen & C. lith. Inst.

